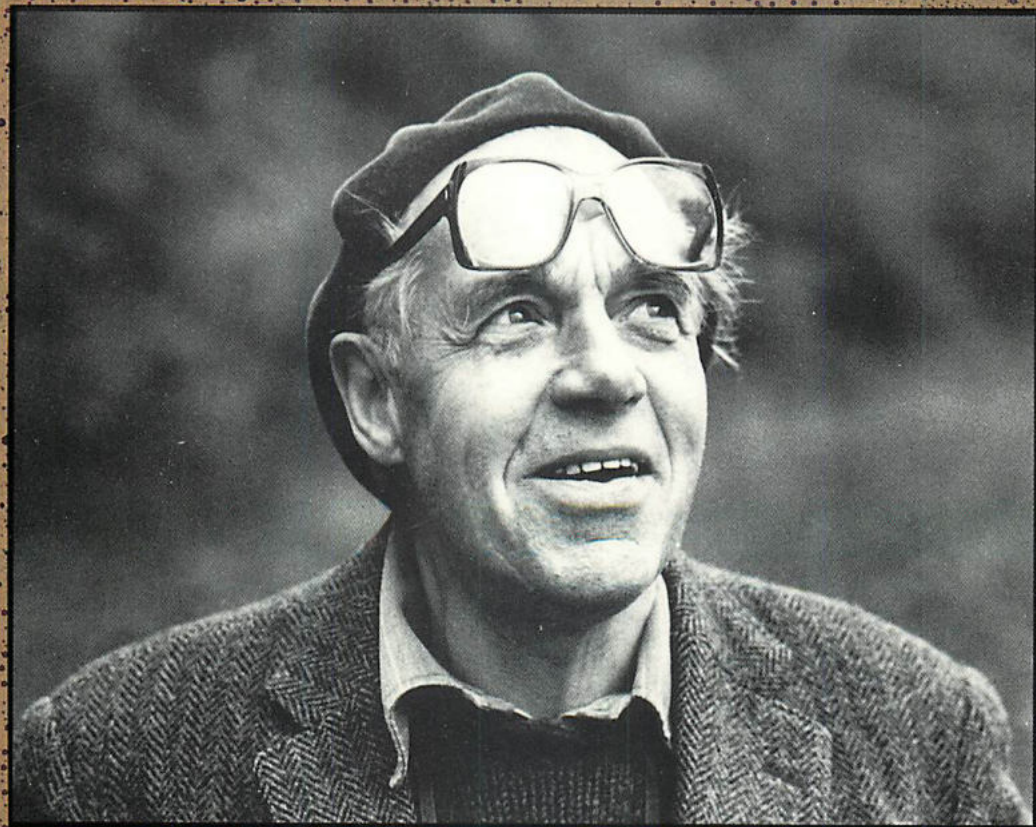

"PASS PÅ!"

Gustaf Rudebeck
– ornitolog, forskare, inspiratör

"PASS PÅ!"

Gustaf Rudebeck
– ornitolog, forskare, inspiratör

En festskrift med anledning av Gustaf Rudebecks 80-årsdag
den 30 oktober 1993.

Redaktion
Leif Hansson
Paul Eric Jönsson
Lennart Karlsson
Karin Persson

ANSER, Supplement 35

ISSN 0347 - 9609

ISBN 91 - 86572 - 22 - 9

Lund 1993

Omslagsfoto: Gustaf Rudebeck, hösten 1981.

Foto: Carl-Gustaf Edhardt/N

(ur SKNF:s arkiv)

© Skånes Ornitologiska Förening

Beställes från: SkOF-sälj, Ekologihuset, 223 62 Lund.

Tryck: Grahns Boktryckeri

1993

Förord

När Gustaf Rudebeck den 30 oktober 1993 fyller 80 år, är det inte enbart en högtidsdag för honom själv utan en märkesdag för skånsk ornitologi.

Genom sina banbrytande studier av fågelflyttningen över Falsterbonäset och sitt tidiga engagemang för den skånska fågelfaunans väl och ve, har Gustaf betytt oerhört mycket för utvecklingen av den moderna ornitologin och naturvården i Skåne. Gustaf har också, som få andra, varit en läromästare och inspiratör för flera generationer unga, fågelintresserade skåningar, inte minst som älskad och oöverträffad exkursionsledare!

Därför väcktes tanken inom Skånes Ornitologiska Förening (SkOF) att i samband med 80-årsdagen, hylla Gustaf med en festskrift där några av Gustafs många vänner fick tillfälle att på ett personligt och fritt sätt berätta om minnen med och kring jubilaren. Resultatet föreligger nu i tryckt form och det är vår förhoppning att alla, såväl gamla "Gustafianer" som yngre läsare, skall beredas en mångfasetterad och stimulerande inblick i Gustafs långa och ännu ej avslutade ornitologiska gärning!

Tack, alla ni som bidragit till boken. Det har varit ett stimulerande arbete att sammanställa det rikhaltiga material ni ställt till förfogande.

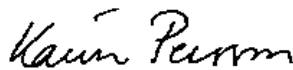
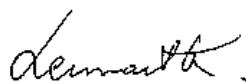
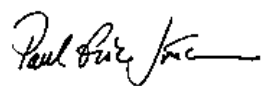
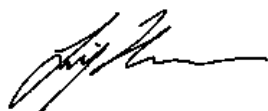
Huvudtiteln, "PASS PÅ!" är ett uttryck lånat från jubilaren själv.

Till Gustaf, från redaktionen:

HJÄRTLIGA GRATULATIONER

och

FORTSATT GOD TUR I DE SKÅNSKA FÅGELMARKERNA!

Innehåll

Gustaf Rudebeck: fältornitologisk pionjärforskare och inspiratör	
<i>Thomas Alerstam, Paul Eric Jönsson, Johnny Karlsson & Lennart Karlsson</i>	5
Arktiska glimtar – Vardö, februari 1981	<i>Nils-Åke Andersson</i> 17
Från sydöstskånsk horisont	<i>Paul Axelsson</i> 19
Ung hane i vårdräkt	<i>Per Brinck</i> 21
Inför Gustaf är alla fåglar lika värda...	<i>Gunnar Brusewitz</i> 31
Han är oemotståndlig...om Gustaf Rudebeck	<i>Anders Börjeson</i> 33
Med Gustaf på museum och i hemma- och bortamarker	<i>Berith Cavallin</i> 35
En glittrande droppe i väven	<i>Jan Danielson</i> 38
Snapshots av en gammal vän	<i>Kjell Ehnbohm</i> 41
En dag i september	<i>Carin Ehrenberg</i> 45
Gustaf – den upplevelseintensive eller Näcken i träsket eller	
Tutti-frutti på fjällheden	<i>Anders Enemar</i> 47
Med Gustaf Rudebeck på Torne träsk	<i>Sam Erlinge</i> 49
Hilsen fra Danmark	<i>Lorenz Ferdinand</i> 52
Broder Gustaf	<i>Lars von Haartman</i> 54
Ett TV-program och dess tillblivelse	<i>Bertil Harrison</i> 55
Det livfulla Muséet – om Gustaf som lärare och arbetskamrat	<i>Göran Högestedt</i> 57
En sträckmorgon på Kullen	<i>Paul Eric Jönsson</i> 61
Gustaf Rudebeck – forskare, folk- och opinionsbildare	<i>Lennart Karlsson</i> 63
"Gossen Ruda"	<i>Mikael Kristersson</i> 65
På huggormsjakt med Gustaf	<i>Folke Köhler</i> 67
Med Gustaf på Fårö	<i>Bengt-Olof Landin</i> 69
Tredjeopposition vid Gustafs disputation på Zoologiska Institutionen i Lund	
den 7 oktober 1950	<i>Torsten Malmberg</i> 72
Gustaf – några minnen från 1950-talet	<i>Sven Mathiasson</i> 77
Amanuenskamrater	<i>Yngve och Eva Melander</i> 80
Hörte De kärnebideren?	<i>Preben Metz</i> 85
Gustaf Rudebeck, artist	<i>Patrick Meurling</i> 86
Bergsget i Tiveden	<i>Ingegerd Rosborg</i> 90
Ett skimmer över Gustafs dagar...	<i>Arne Schmitz</i> 92
Inspiratören Gustaf Rudebeck	<i>Lars Svensson</i> 96
Gustaf Rudebeck – föreningsfunktionären	<i>Sören Svensson</i> 101
Håll kunskapens fana högt	<i>P. O. Swanberg</i> 103
Svampinfektion där bak	<i>Erik Witzke</i> 106
Slagfärdig	<i>Sten Österlöf</i> 107
APPENDIX: Förteckning över Gustaf Rudebecks publikationer	108

Gustaf Rudebeck: fältekologisk pionjärforskare och inspiratör

Thomas Alerstam, Paul Eric Jönsson, Johnny Karlsson & Lennart Karlsson

När man träffar Gustaf Rudebeck och samspråkar med honom om senaste nytt, särskilt på fågelfronten, inspireras man oemotståndligen av hans tydliga glädje och entusiasm inför att vistas i naturen, att kritiskt iakttaga och att noggrant dokumentera och utvärdera observationerna. När man läser hans vetenskapliga arbeten möter man också denna entusiasm och övertygelse om noggrant redovisade fältiakttagelser som en grundläggande källa till ekologisk kunskap. Detta förhållningssätt till naturen och vetenskapen har Gustaf varit trogen under hela sin långa tid som forskare inom ornitologin. Sin syn på saken deklarerade han tidigt, t.ex. när han redovisar noter från sina exkursioner i Skåne under 1930-talet:

"Att fågelutfärderna givit en estetisk behållning av oskattbart värde för iakttagaren är visserligen en sak som ej direkt kan anknytas till det vetenskapliga värdet men är fördenskull ej mindre betydelsefullt - detta sagt med risk att verka ovetenskaplig. Överhuvud taget ha exkursionerna varit högeligen givande ur skilda synpunkter. Redan från början var det roligt att komma ut och se och lyssna. Ännu roligare blev det att se och lyssna och därtill med häpnad och undran stanna inför rikedomerna på liv och problem." (Rudebeck 1948a)

I dag betraktas det som en självklarhet att vetenskapliga studier och doktorsavhandlingar inom biologi och särskilt då inom ekologi kan grundas på fältstudier. Varje år disputerar numera vid våra universitet flera studenter som bygger sina avhandlingar på fältornitologiska undersökningar och experiment.

Annat var det när Gustaf disputerade! Den zoologiska forskningen genomfördes traditionellt i laboratorier och muséer, men under 1930-, 40- och 50-talen började en omvälvning när ekologin utvecklades som en viktig gren av biologin. Intresset för fältstudier spreds bland den tidens studenter, men det etablerade forskarsamhället misstrodde möjligheterna att nå tillräckligt solid kunskap med de begränsningar i metodik och kontrollerade betingelser som vidlåder sådana studier i jämförelse med laboriebaserad forskning. Inte minst torde det funnits en reserverad attityd gentemot fältornitologin, med tanke bl.a. på befarad osäkerhet i bestämningsmöjligheterna om inte fåglarna sköts och insamlades såsom tidigare varit brukligt.

Men fältornitologin är ju inte bara behäftad med begränsningar, utan medger också fantastiska forskningsmöjligheter. Av de studenter som tidigt insåg dessa möjligheter och som bedrev fågelekoologisk forskning i vårt land under denna omvälvningsperiod, var Gustaf den som höll den fältornitologiska fanan allra högst. Han var den ende som fullföljde sina studier till en doktorsavhandling och sedan fortsatte sin forskarbana med denna inriktning! Omvälvningsskedet inom den svenska biologin, när ekologin utveck-

lades som en respekterad vetenskapsgren, har skildrats av Söderqvist (1986), och Gustaf har själv beskrivit biologiundervisningen och institutionsatmosfären för 1930-talets studenter vid Lunds universitet (Rudebeck 1991).

Gustaf var således den förste i vårt land som disputerade på en ornitologisk avhandling helt grundad på fältstudier (Rudebeck 1950), och det skulle dröja tjugo år till nästa svenska fågeleko-logiska doktorsavhandling (sedan har antalet sådana avhandlingar ökat mycket snabbt under 70- och 80-talen).

Denna storartade pionjärinsats har på olika vägar bidragit till den framgångsrika tradition inom den ekologiska forskningen i allmänhet och fågelekolon i synnerhet, som etablerats i vårt land. Därtill har Gustaf också bidragit genom att vara en första rangens inspiratör till vetenskapliga fältstudier för många yngre biologer, särskilt vid Zoologiska Institutionen i Lund och Naturhistoriska Riksmuséet i Stockholm, där Gustaf haft sin gärning. En viktig förutsättning för ekologins utveckling har varit den framväxt av ett brett fältbiologiskt intresse som pågått sedan 1940- och 50-talen. Denna utveckling stimulerades bl.a. genom nystartade föreningar och tidskrifter, såsom Sveriges Ornitologiska Förening respektive *Vår Fågelvärld*, samt genom grundandet av fågelstationer, och då särskilt Ottenby- och Falsterbo-stationerna (jfr. Svärdson 1988). Även till denna verksamhet har Gustaf alltsedan dess början bidragit på ett magnifikt sätt genom artiklar och föredrag och inte minst som oöverträffad exkursionsledare.

Gustafs forskning är mångfacetterad och utgår från en mycket bred biologisk kunskap. Denna bredd är ovanlig idag då de flesta naturkännare är mera snävt specialiserade i sin kunskap om någon särskild organismgrupp. Forskningsmässigt är det dock alltid fåglarna som stått i centrum för Gustafs intresse (även om han också publicerat spännande observationer bl.a. av insektsflyttning). Vi vill gärna lyfta fram några delar av Gustafs rika forskargärning, och vi kommer då i första hand att tänka på tre kretsar av studier som blivit särskilt betydelsefulla: studierna av flyttfåglar och rovfåglar i Falsterbo, av de nordliga fåglarnas övervintringsekologi i Sydafrika, samt användandet av noggrant dokumenterade fältiakttagelser som underlag för att avslöja och följa viktiga förändringar i naturen. Gustafs vetenskapliga uppsatser är en stor glädje att läsa, fyllda av levande och träffsäkra beskrivningar av iakttagelserna i naturen. Låt oss ge hänvisningar till en del av dem och samtidigt prov på några citat som vi hoppas skall inspirera läsaren att på egen hand studera och lära känna Gustafs forskningsresultat.

Det stora sträcket vid Falsterbo och rovfåglarnas hisnande jakter.

Det var genom studierna på Falsterbonäset, kompletterade med observationer från övriga delar av Skåne, som Gustaf bröt den akademiska instängdheten i zoologiska muséer och laboratorier, och fick det accepterat och erkänt att bygga ett akademiskt forskningsarbete på systematiska fältekologiska observationer. Efter preliminära studier i Falsterbo 1941, genomförde Gustaf här huvuddelen av sin avhandlingsforskning under de tre höstarna 1942-44.

Gustaf kunde rapportera om ett helt nytt fascinerande ekologiskt problemkomplex med olika arter av flyttfåglar som sträcker på skilda vis och som reagerar olika i förhållande till topografiska ledlinjer och till väder och vind. Här gällde det att objektivt

Falsterbonäset 30 mars 1950, fotograferat från söder på 3000 meters höjd. Foto: Flygvapnet. Ur "Studies on Bird Migration", Rudebeck (1950).

dokumentera alla de olika arternas uppträdande och att söka förståelse till varför skillnaderna i flyttningsvanor uppkommit. Detta är ingen lätt uppgift, och Gustaf erkänner också i sin avhandling (1950) att han haft svårigheter i sin analys att till fullo utnyttja potentialen i det omfattande fältmaterialet. Särskild uppmärksamhet ägnade Gustaf förstås åt upptäckten av den stora sträckkoncentrationen till Falsterbo av termikflygande rovfåglar:

”Vråkarna komma glidande i oavbruten ström. Höjden variera men är nästan alltid stor, oftast över 250 m, ej sällan omkring 400 m, och någon sällsynt gång, när det samtidigt råder stiltje, intensivt solsken och klar sikt, segla fåglarna fram på fruktansvärd höjd, 700 m och däröver.

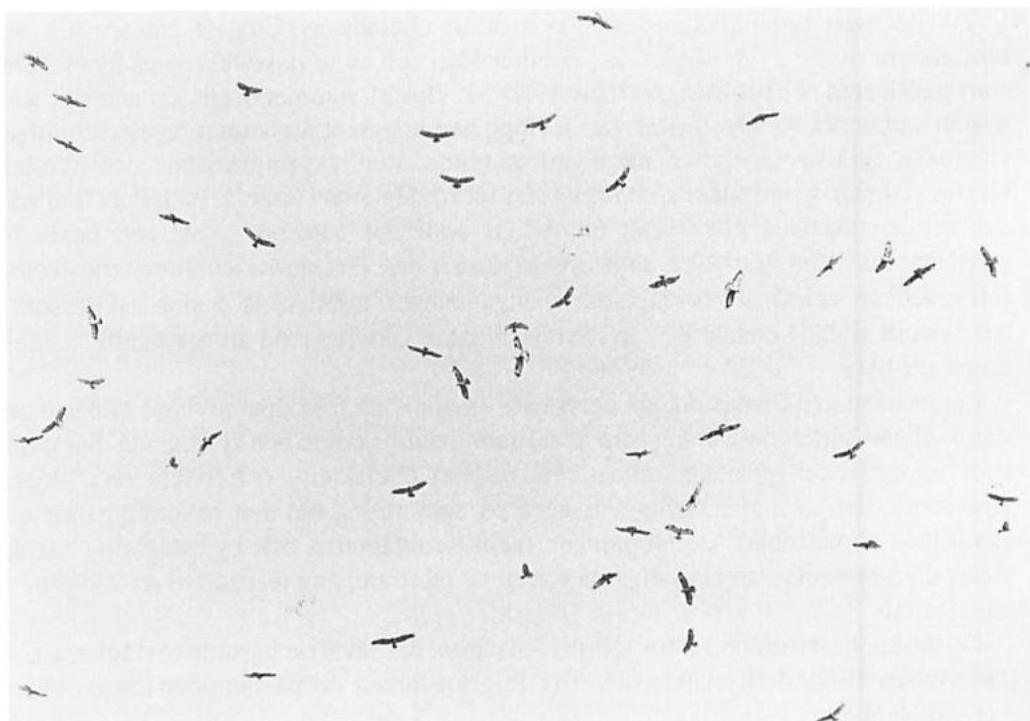
Även när sträcket är som starkast, äro vråkarna aldrig spridda likformigt över himlen. Tvärtom, sträcket går på smalfront i ordets egentligaste mening. Strömmen av seglande rovfågel är smal, bandformig, ofta blott 100 - 200 m bred. Inom detta band flyga vråkarna i helt oregelbunden formering men ganska tätt och oftast alla på ungefär samma höjd. Dock händer det ibland, att flyghöjden växlar i tåget. Så går det stora sträcket fram, lugnt och stadigt men ej särskilt snabbt, i sydvästlig riktning. Man kan följa de bortglidande fåglarna länge i kikaren; till slut bli de små som dammkorn, men bandet synes vara oändligt långt.

Om man riktar blicken åt motsatt håll, alltså mot de skaror som nalkas öster- eller nordost-ifrån, kan bilden ofta bli en annan. Vråkarna komma i glidflykt, då och då slå de några slag med vingarna. Över Ljungen eller över Falsterbo samlas de så i kretsar eller ”skruvar”, vilka kunna uppnå mäktiga dimensioner, ända till 400 ex. i en krets. De enskilda fåglarna segla här i spiral om varandra, allt högre och högre. En stor ”vråkskruv” har därför alltid avsevärd utsträckning i vertikalled. När fåglarna uppnått stor höjd, upphöra de plötsligt med kretsandet och glida i ström bort mot sydväst, så som nyss beskrivits. Strömmen alltså s.a.s. matas oupphörligt ifrån dessa kretsar. En krets kan kvarstå länge på ungefär samma ställe, och nya fåglar kunna då anlända österifrån och ingå underst i kretsen, samtidigt som andra lämna densamma högst uppe.”

(Rudebeck 1943)

Betydelsen av termik- och vindförhållanden för rovfåglarnas flyttningsmönster analyseras, och Gustaf avslöjar förvånande och betydelsefulla skillnader i väderberoendet mellan två till storlek och utseende så lika arter som ormvråken och bivråken:

”Båda arterna sträcker helst vid soligt väder med god termik, som ger fåglarna tillfälle att vinna höjd utan nämnvärt eget energiuppbåd. Sedan de stigit högt upp, hjälpta av den uppåtgående varmluften, slutar de kretsas och glider då bort i flyttningsriktningen, dvs. ungefär mot VSV. Men de båda vråkarna är inte lika beroende av denna väderlekssituation. Bivråken är långflyttare och måste på grund av sina matvanor lämna landet, innan insekts-

Vråskruv över Falsterbo. Foto: Jan Elmelid/N

livet blir för fattigt; även resans längd är i och för sig ett skäl till att komma i väg i tid. Ormvråken är kortflyttare, ja egentligen bara partiell flyttare, eftersom arten regelbundet övervintrar i Skåne, låt vara att antalet bortflyttande är mångdubbelt större än antalet övervintrare. ... I samband härmed står skillnaden i sträcktende, lätt att konstatera om man fört noggrann dagbok över både sträck och väderlek: Bivråkarna är *mindre kräsna* beträffande vädret - de *skall* iväg, helst naturligtvis på ett sätt som sparar krafterna, men blir det nödvändigt, t.ex. vid en längre följd av dagar med dåligt väder, så bryter de upp i alla fall och arbetar sig ut över havet. Ormvråkarna är *mera kräsna* på vädret; deras flyttningsdrift är förvisso inte att ta fel på, men de kan vänta tills vädret blir *mycket* gynnsamt för dem. Antalet sträckande ormvråkar i Falsterbo ligger vanligen mellan 10.000 och 30.000 per höst. Men de som reser ut i dåligt väder med regn, låga moln och dålig eller obefintlig termik, de är lätt räknade. Den förkrossande majoriteten sträcker i grant höstväder, vid högtrycksläge, och de allra flesta passerar mellan kl. 9 - 15.30." (Rudebeck 1972)

Detta exempel visar på ett elegant sätt hur observationer av sträcktendet kan ge kunskap om grundläggande skillnader mellan olika flyttfågelarters tidsbegränsningar och flyttningskostnader.

Till de mest uppmärksammande och oftast citerade av Gustafs arbeten hör den omfattande studie av rovfåglarnas jaktbeteenden och av urvalseffekten på bytesdjuren som publicerades i tidskriften *Oikos* 1950-51. Gustaf summerar här sin statistik över nästan sjuhundra rovfågeljakter vars förlopp han noggrant registrerat. Undersökningen behandlar fyra rovfågelarter, nämligen sparvhök, stenfalk, pilgrimsfalk och havsörn. Gustaf visar att de individer som fallit offer för rovfågarna i ungefär ett fall av fem varit synbarligen skadade eller visat ett tydligt onormalt beteende - ett gott bevis för predationens stora betydelse som urvalsfaktor i den biologiska evolutionsprocessen. Intressant är också att rovfågarna många gånger misslyckas i sina jaktförsök; i genomsnitt slutade endast 8 % av de observerade jakterna med att rovfågeln lyckades fånga sitt byte.

I uppsatsen ger Gustaf många belysande exempel på förloppet av både lyckade och misslyckade jakter, en läsning som är sällsamt medryckande och spännande. Samtidigt som Gustaf lyckas förmedla dramatiken i de enskilda jakterna och friskheten i fältiakttagelserna, skapas under läsningens gång en uppfattning om den bakomliggande och storstilade evolutionära kapplöpningen mellan rovfågarna och bytesfågarna när det gäller de ömsesidiga anpassningarna för att nå jaktframgång respektive att undkomma attackerna!

De flesta observationerna har gjorts i Falsterbo, där såväl de jagande rovfågarna som deras byten tillhör de flyttande skarorna. Pilgrimsfalken var på den tiden ingen ovanlig syn vid Nabben:

"En särskilt intressant falkjakt bevitnade jag 14 sept. Tidigt på morgonen sågs en falk och 8 sparvhökar kretsa över havet på ganska stor höjd. Samtidigt kom en starflock på c:a 400 ex. på sträckflykt ut i riktning mot rovfågelkretsen. Sparvhökarna äro knappast kompetenta att fånga en flygande fågel, som har fritt svängrum. Att stararna ej skyggade för sparvhökarna var således inte märkvärdigt,

Pilgrimsfalk. Foto: Peter Lindberg/N

men det förvånade mig mycket, att de sträckte ut lugnt i riktning mot en pilgrimsfalk, som flög högre än de själva. Ej förrän de hade hunnit ett par hundra meter ut över vattnet, upptäckte de falken. Men det var försent. Falken slog rakt ner i flocken. Första slaget misslyckades, men falken slog på nytt, innan stararna hunnit sänka sig mycket, och nu blev en stare så hårt ansatt att den räddade sig endast genom ett kast uppåt, under det att alla de andra i panik föll nedåt till vattenytan för att sedan fortsätta till land. Nu tog falken den ensamma staren under behandling.

Genom skicklig manövrering hindrades det tillämnade bytet från att sänka sig nedåt. Till slut gjorde staren trots allt ett försök att kasta sig ned. Då slog falken ett rasande slag och träffande bytet, som från stor höjd föll i havet. Falken gick ned i brant spiral, lyfte staren med ena foten och flög in till Nabben, där den fällde och strax började äta. Så snart måltiden var tillända, reste falken mot sydväst, anställde långt borta ånyo jakt på någon mindre fågel men misslyckades och fortsatte. Falken var en gammal fågel. - Det var mycket intressant att följa jaktens hela förlopp. Särskilt anmärkningsvärt synes vara, att falken tog upp sitt byte från vattenytan. Jag har tidigare varit vittne till huru bytesdjur som fallit i vatten lämnats orörda.

En ung pilgrimsfalk, som vistades i Falsterbo några dagar från den 30 sept. och framåt, hade utbildat sig till specialist av sällsynt slag: den ägnade sig mest åt sparvhöksjakt. På morgonen 30 sept., då det rådde dimma och mycket dålig sikt, såg jag en pilgrimsfalk komma flygande nära Nabben med en sparvhök i klorna. Sparvhöken skrek, ynkligt och kvidande "kvii-kviii-viii". Följande dag fick jag se själva jaktmetoden. Pilgrimsfalken gjorde ideliga, korta slag, ej brant uppifrån utan ungefär horisontellt eller i flacka bågar, så att den nalkades sitt byte något underifrån. Det fanns intet våldsamt i slagen. Sparvhöken kastade varje gång undan i sista ögonblicket men visade alls inga tecken till förskräckelse. Då, helt oförmodat, hände det egendomliga: falken gör en vanlig, skenbart lekfull attack och griper därvid sparvhöken i bröstet, hugger till den med näbben ett par gånger och flyger in till stranden, där den fäller med bytet.

Följande dag överraskade jag falken, när den satt och åt på en sparvhökhona på en gata i Falsterbo villakvarter." (Rudebeck 1943)

Flyttfåglarna i sydafrikanska vinterkvarter

Under åren 1950-51 samt 1954-56 verkade Gustaf i Sydafrika, först inom ramen för Lunds Universitets stora zoologiska Sydafrika-expedition, där Per Brinck och Gustaf hade de ledande rollerna, och under den andra perioden som föreståndare för fågelavdelningen vid Transvaal Museum i Pretoria. Gustaf fick tillfälle att färdas kors och tvärs mellan alla skiftande naturtyper i sydligaste Afrika. Särskilt fokuserades hans intresse på de gästande flyttfåglarna från nordliga häckningsområden och hur dessa påverkade eller påverkades av sina närmaste släktingar och möjliga konkurrenter bland de inhemska afrikanska arterna. Gustaf hade som alltid kikaren och anteckningsboken nära till hands, och bokförde observationerna av arternas förekomst, antal, beteenden och födoval m.m. Under rubriken "*Studies on some Palaearctic and Arctic birds in their winter quarters in South Africa*" sammanställdes och utvärderades observationerna i en serie avsnitt om svalor, tärnor, rovfåglar, vadare och om den vita storken (Rudebeck 1957, 1963). Till denna omfattande redovisning kommer flera ytterligare intressanta publikationer i samma ämne (Rudebeck 1953, 1955, 1960).

Med sitt stora fältmaterial påvisar Gustaf mycket tydligt det högtintressanta faktum att, trots att de inhemska fåglarna artmässigt är många flera än vintergästerna från norr, så är de senare ofta ojämförligt talrikare räknat i antal individer:

"I Sydafrika häckar exempelvis femton arter svalor, varav åtminstone åtta eller nio arter är vitt utbredda och m.l.m. allmänna. Men när vår europeiska ladusvala vistas därnere, dvs. från november till början av april, är dess numerär mångdubbelt större än sammanlagda antalet av alla Sydafrikas häckande svalor! Liknande förhållanden råder ifråga om flyttande vråkar, falkar, tärnor och vadare i relation till de inhemska arterna. Över stora områden dominerar flyttarna från nordanlanden i relationen 20:1 eller 25:1. Inom andra grupper, exempelvis sångare och törnskator, utgör dessa flyttare ett mycket märkbart inslag, även om de ej dominerar lika starkt. Vad detta har för konsekvenser är ännu oklart. Blir resultatet en ökad konkurrens om födan? Kanske rentav individrikedomen hos vissa sydafrikanska arter hålls nere av denna väldiga mängd flyttare, som till på köpet förefaller vara mindre specialiserade än deras afrikanska släktingar?" (Rudebeck 1964)

När Gustaf utreder dessa ekologiska mönster är han onekligen forskningsmässigt långt före sin tid. Ännu idag har få goda undersökningar tillkommit inom detta centrala fält av flyttfågelforskningen. Gustafs dokumentation av de flyttande såväl som de häckande arternas miljöer och födoval låter oss ana de ekologiska nyckelfaktorerna bakom utvecklingen av det storartade fågelflyttningssystemet mellan Afrika och Eurasien.

Vid läsningen av dessa fängslande arbeten möter man ständigt de mest spännande och tankvärda upplevelser i fält, t.ex. hur ladusvalorna snabbt kan koncentreras dit termiterna svärmar och hur de samlas i miljontal till en nattplats:

"På många ställen på den öppna, med kort gräs bevuxna ängsmarken steg termiter upp, och detta i sådana mängder att det såg ut som rökpelare. Ladusvalor samlades och ökade i antal fortare än som kan beskrivas. Runt de utströmmande termiterna koncentrerades de, flög omkring oerhört livligt, allt lägre och lägre, allt tätare och tätare. Mycket noggranna iakttagelser visade, att så länge svalorna var ostörda förintades termiterna så gott som undantagslöst innan de hunnit en halv meter upp i luften. ... Ett par gånger gick vi avsiktligt så nära intill de uppstigande termiterna, att svalorna skyggade. Som tjock rök stod termiterna ur hålen i marken, steg allt högre och spred sig så sakteliga. Men svalorna - och de var många - tog också höjden; och den enda skillnaden blev att termiternas livslåga släcktes 15-20 meter högre upp över marken. I samma ögonblick vi drog oss undan sköt svalorna som pilar nedåt mot näringskällorna igen. ... Och svalorna utnyttjade sannerligen situationen i det längsta. Deras aktivitet, snabbhet och jaktlust var på gränsen till det osannolika. Men än mera spöklik var termiternas mortalitet. Vartenda noggrant bevakat fall gav samma resultat: ingen

överlevande. Termiterna hamnade i svalornas gap lika säkert som drivmedlet förbrinner när det sprutas in i en explosionsmotor. ...

Sent blev det innan svalorna fälldes för natten. ... Eftersom fåglarna ägnat sig åt näringssök längre än vanligt, blev naturligtvis tillströmningen extra koncentrerad, när den väl kom igång. Efter ett par tre minuter började svalorna störta ner i vassen. De flesta fälldes genast, men andra slöt sig ihop i flockar och rörde sig som stora, flata svarta massor över sjön. Samtidigt fortsatte tillströmningen av fågel lika tätt som någonsin, och det dröjde åtskilliga minuter innan man märkte att antalet anländande var mindre än antalet fällande. Som ett regn föll ladusvalorna ner. Per minut torde hundratusentals exemplar ha fällt." (Rudebeck 1960)

Fältanteckningar som tidsdokument

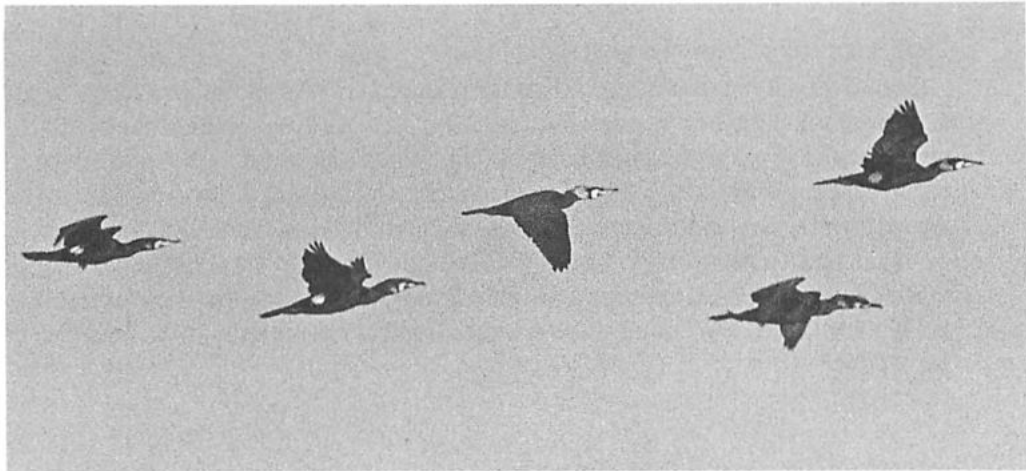
Gustafs vetenskapliga fältutrustning består först och främst av kikaren och anteckningsboken. Alltsedan trettiotalet har han fört noggrann dagbok där allehanda intressanta iakttagelser dokumenteras, ibland med tillfogade kommentarer och reflexioner. Gustaf lägger ned mycken omsorg på sina fortlöpande anteckningar och på att göra tillgängliga sina dagböcker från tidigare år. Han skapar på så sätt ett mångsidigt tidsdokument över tillståndet i naturen, som kan användas som primärmaterial att jämföra med situationen i framtiden. Ett sådant personligt fältekologiskt tidsdokument saknar naturligtvis den strikta standardisering som utmärker de miljöövervakningsprogram som startat under senare år, långt efter det att Gustaf påbörjade sitt program. Men Gustafs idé och "långtidsprojekt" lämnar å andra sidan dörren öppen för tillfälliga och oförutsägbara skeenden som alltsomoftast tilldrar sig under exkursioner och som med tiden måhända kommer att framstå som nog så avslöjande (Rudebeck 1975, 1983, 1985).

Gustafs observationer visar eftertryckligt den stora dynamiken i naturen, hur plötsligt och oväntat arter kan öka, såsom exempelvis storskarven gjort (idag har ett snabbt ökande häckningsbestånd etablerats med bl.a. mer än tusen par i Skåne), eller minska, såsom t.ex. skedde med trädlärkan under 1950-talet:

"Storskarv (*Phalacrocorax carbo*). Häckade i Skåne på 1800-talet men förföljdes mycket hårt och utrotades före sekelskiftet. Därefter uppenbart sällsynt även som genomflyttare och vintergäst. Trots flitig exkursionsverksamhet från hösten 1931 såg jag själv ingen storskarv i Skåne förrän våren 1939. Höstarna 1941-1944 fortfarande en stor raritet exempelvis vid Falsterbo; antalet inräknade exemplar högst 2 per höst! På senaste 25-30 åren mycket stark ökning. ... Omkring år 1970 kunde man se 100-200 exemplar samtidigt rastande på sandrevlar vid Falsterbo. Numera ses ofta 1000 fåglar eller däröver.

...

Trädlärka (*Lullula arborea*). När jag började mina sträckobservationer i Falsterbo hösten 1941, var det en stor överraskning att finna trädlärkan så talrik på flyttning. Såväl ifråga om sträcktiden på hösten som dygnsrytmen överensstämde trädlärkan nära med

Storskarv – en art som ökat starkt. Foto: Jan Elmelid/N

bofinken, den talrikaste dagflyttande småfågeln. Trädlärkan visade på 40-talet säsongssiffror i Falsterbo på 30 000 - 50 000 exemplar, och dagssiffrorna kunde uppgå till 5 000 och däröver, dvs omkring tre till fem procent av antalet bofinkar. Trädlärkan var känd som en m l m sparsam häckfågel norrut till Värmland - Uppland. Och på grund av dess utomskandinaviska utbredning var det praktiskt taget säkert, att flyttarna över Skåne måste tillhöra det svenska beståndet.

Sträcksiffrorna låg på angiven nivå åtminstone fram till 1952 men sjönk sedan utomordentligt starkt, ner till 300 -600 per höst, alltså till ungefär en procent av tidigare antal. Orsakerna härtill är inte kända. Eftersom trädlärkan trivs på öppen och torr skogsmark, gärna också på större gläntor i skog, kunde man snarare tänkt sig att den skulle gynnas av de moderna kalhyggerna. En nyplantering och igenväxning av nedlagda odlingslotter i skog bör visserligen ha verkat åt motsatt håll, men den drastiska minskningen kan inte förklaras härav. Akuta ingrepp av andra slag förefaller osannolika. Man frestas spekulera om artspecifika sjukdomar; men mig veterligt finns intet stöd för sådana teorier.

Trädlärkan var, före den stora decimeringen i antal, en spridd men föga talrik häckfågel i Skåne. Den häckar här fortfarande. Vi vet inte hur hårt den skånska stammen drabbades. Uppenbart är emellertid att de över Falsterbo passerande trädlärkorna till allra största delen måste härstamma från häckplatser norr om Skåne". (Rudebeck 1985)

Förutom de arbeten som vi här valt att framhålla, har Gustaf bl.a. skrivit ett flertal taxonomiska och faunistiska bidrag, samt inte minst varit huvudredaktör för det omfattande och klassiska verket "*Våra svenska fåglar i färg*" (1962). Gustafs stora insats som fältekologisk pionjärforskare och inspiratör grundas på en djup känsla inför naturen

och dessa estetiska, kulturella och vetenskapliga värden. Denna känsla har han burit med sig genom decennierna, och därav får vi en välbehövlig dos när vi träffar honom eller tar del av hans skrifter:

"I dag vet vi åtskilligt mer än för ett halvsekel sedan om djurs och växters ärfilighetsförhållanden och om naturens stora, otroligt elegant vävda mönster. Låt oss då handla med ansvar inför framtiden, bevara det vackra mönstret och med pietet och kultur vårda det i stället för att riva upp det ytterligare med felaktiga bevekelsegrunder eller för oviss vinnings skull." (Rudebeck 1948b)

Litteratur

- Rudebeck, G. 1943. Preliminär redogörelse för fågeliakttagelser i Skanör och Falsterbo hösten 1942. - *Vår Fågelvärld* 2:1-30, 33-58, 65-88.
- 1948a. Ornitologiska notiser från Skåne. - *Fauna och Flora* 43:250-254 (44:11-17).
 - 1948b. Jägaren och rovfåglarna. - *Skånska Jägarsällskapets Årsbok* 24-38.
 - 1950. Studies on bird migration. Based on field studies in southern Sweden. - *Vår Fågelvärld*, Supplementum 1, 148 sid.
 - 1950-51. The choice of prey and modes of hunting of predatory birds with special reference to their selective effect. - *Oikos* 2:65-88, 3:200-231.
 - 1953. Som fältornitolog i Sydafrika. - *Vår Fågelvärld* 12:97-135.
 - 1955. Some observations at a roost of European swallows and other birds in the south-eastern Transvaal. - *Ibis* 97:572-580.
 - 1957. Studies on some Palaearctic and Arctic Birds in their winter quarters in South Africa. 1. The European swallow (*Hirundo rustica*), 2. Terns (*Sterninae*), 3. Some observations on the white stork (*Ciconia ciconia*) in South Africa in the season 1950-51. - *South African Animal Life* (red: Hanström, B., Brinck, P. & Rudebeck, G.), vol 4:459-507 (Almqvist & Wiksell, Stockholm).
 - 1960. Sova, äta, ätas. En synekologisk rapsodi från Lake Chrissie, Sydafrika. - *Zoologisk Revy* 22:3-11.
 - (huvudredaktör) 1962. *Våra svenska fåglar i färg*. 697 sid. (AB Svensk Litteratur, Stockholm).
 - 1963. Studies on some Palaearctic and Arctic Birds in their winter quarters in South Africa. 4. Birds of prey (*Falconiformes*), 5. Waders (*Charadriiformes: Charadrioidae*). - *South African Animal Life* (red: Hanström, B., Brinck, P. & Rudebeck, G.), vol 9:418-516 (Naturvetenskapliga Forskningsrådet, Stockholm).
 - 1964. Något om flyttning inom djurriket, särskilt hos fåglarna. - *Svensk Naturvetenskap*: 271-303 (Naturvetenskapliga Forskningsrådet, Stockholm).
 - 1972. Falsterbo - god fågellokal året runt. - *Falsterbo, guide utgiven av Svenska Naturskyddsföreningen*: 17-53 (Sv. Naturskyddsföreningen, Stockholm).

- 1975. Ornitologiska skäneminnen: att gå Klingvallsån. - *Anser* 14:1-10.
 - 1983. Fågelexkursioner kring Krankesjön och Vomb för ett halvt sekel sedan. - *Skånes Natur* (årsskrift) 70:9-28.
 - 1985. Beståndsändringar hos vissa skånska fåglar under de senaste 50 åren. - *Populationsekologi - om djurens fortplantning och överlevnad* (red: Alerstam, T., Karlsson, J. & Otto, C.): 262-279 (Liber Förlag, Malmö).
 - 1991. Biologistuderande och e o amanuens på 30-talet. - *Under Lundagårds kronor* (red: Blomquist, G.), femte samlingen, del 1:211-228 (Lund University Press, Lund).
- Svärdson, G. 1988. Min väg till Ottenby. - *Ölands södra udde - klassisk fågelmark* (red. B. Engström): 41-65 (Ottenby fågelstation, Ottenby).
- Söderqvist, T. 1986. *The ecologists. A sociologically informed narrative survey of the ecologization of Sweden 1895-1975*. 330 sid (Almqvist & Wiksell, Stockholm).

Thomas Alerstam

Paul Otto

John J. Blomquist

Leif Engström

Praktejdrar och ejdrar vid Vardö fyr, Varanger. Foto: Nils Åke Andersson

Arktiska glimtar - Vardö, februari 1981

Nils Åke Andersson

Vinden är bitande råkall. Vi försöker finna lite lä bak snödrivor på nordsidan av Vardö. Det är i slutet av februari 1981, och vi kom hit för några dagar sedan - efter "århundradets snöstorm". Vardö är igendrivet av snö som vore det ute på den skånska slätten, och bussen från Vadsö fick ta rejäl sats för att plöja sig genom de vassa snödrivorna tvärsöver vägen.

Redan efter några timmar ute i vinden är vi helt stelfrusna, och föresatsen att vandra runt hela ön får vi uppge. Men trots ishavskylan är vi begeistrade! Redan i gryningen kan vi dra undan gardinen från fönstret, och när ljuset sakta återkommer njuta av en stor flock alförrädare. Sakta driver flocken in mot stranden, ibland drages den ut i ett vindlande långt band över hamnbassängen. På nära håll "från sängen" njuter vi genom tubkikaren av hannarnas säregna färgprakt.

På byggnaderna i hamnen stojar och strider redan kryckjorna om häckningshyllorna. Ute runt Reinöya-Hornöya syns svärmar av grisslor redan så här tidigt på säsongen.

Naturligtvis är det för alförrädarna och praktejdrarna vi kommit hit. Tillsammans med "vanlig" ejder syns praktaerfugl överallt i åtskilliga hundratal. Snabbt noterar Gustaf att man lätt kan skilja ut praktejderflockarna: ett rosa skimmer ligger över dem, urskiljbart på ett betydande avstånd.

Mycket snabbt har Gustaf också spanat in bästa godisstället: en läbbig kiosk nere vid hamnen...

Nils Åke Andersson

Gustaf i Vardö, 21 februari 1981. Foto: Nils Åke Andersson

Från sydöstsåns horisont

Paul Axelsson

I SkOF:s pubertetsålder hände det sig, att jag för föreningens del blev ombedd att leda en exkursion till Sövdesjön, detta tillsammans med Gustaf och Inga Rudebeck.

Vad hade jag där att göra, kan man fråga sig i efterhand. Men så fungerar idolverkan, och fåfång som jag antagligen var - och är - så accepterade jag förslaget.

Nu råkade Gustaf få förhinder vid detta tillfälle, så vi tre återstående exkursionsledare, Inga Rudebeck, Bo Svensson och undertecknad rodde väl det hela i land. Utan att trampa Inga och Bo på tårna, så var det säkert så, att exkursionsdeltagarna troligen andades besvikelse över att Gustaf uteblev, för så har det väl alltid varit - Gustafs namn som exkursionsledare har alltid med rätta borgat för något alldeles extra - sakkunskap och entusiasm i en oeffterhärmlig blandning!

Personligen har jag i dessa sammanhang imponerats och inspirerats av Gustafs engagemang, för stort som för smått - en vanlig fiskmåls kan råka ut för samma noggranna utläggning som en rar rovfågel - och kanske är det detta som med åren får mig att intressera mig lika mycket för trivialiteter som för rariteter, ja, det är otvivelaktigt så, att pendeln håller på att slå över till trivialiteternas förmån!

Gustaf leder exkursion till Krageholm, 21 maj 1972. Foto: Jan Elmélid/N

Annars, det som gjort att jag haft anledning att upprätthålla kontakten med Gustaf är, att jag haft de sydöstkånska sjöarna som exkursionsbas. Letar man i fågelrapporter och publiceringsverksamhet före år 1960 hittar man praktiskt taget ingenting från detta område. Så när mitt intresse för sjöarna - och Krageholmssjön i synnerhet - väckts, och när jag började ställa frågan "hur var det förr?" så var det stopp.

Dock, inte helt! För visst hade Gustaf varit med i ornitologins barndom och då även besökt sjöarna i sydöst, särskilt Sövdesjön. Och - det viktigaste av allt - upplevelserna och iakttagelserna fanns nedskrivna och publicerade, materialet blev inte bara liggande i en byrålåda. Detta tror jag för min del har bidragit till, att jag själv inte bara låter det jag faktiskt vet om ett område eller om en fågelart, av slentrian falla i glömska. Personligen läser jag ofta med stor behållning om Gustafs (och Gunnar Nordkvists) beskrivning av Snogeholmssjön på 1940-talet, låter mig förvånas och förbluffas, fastän jag vet att det är ju så här det är - "som det kan förändras"! Anser-läsare erinrar sig säkert Gustafs läsvärda artiklar i "Ornitologiska skäneminnen" (de är guld värda) -som bl.a. innehåller upplevelser från det sydöstkånska sjösystemet.

Då och då har det hänt att jag postledes sänt någon enkel fråga till Gustaf om "sjöarnas" fågelliv. Svar har jag alltid fått, och brevets längd har verkligen inte stått i proportion till den korta frågan! Och brev tar ju tid att skriva! Det är vid sådana tillfällen man känt omsorg och dessutom verkligen fått den där "kicken" man så ofta behöver!

Till sist - för mig är Gustaf inte bara oförglömlig som exkursionsledare utan också som exekutionsledare (fast inte på riktigt förstås)! Alla som missat Gustafs framträdande i filmen "Picassos äventyr" tycker jag ska ta en extra titt på figuren, som ska övervaka avrättningen av den store konstnären. Bakom masken döljer sig en riktigt stor fågelskådare och en riktig skåning!

Paul Axelsson

Nordöstra delen av Snogeholmssjön, 20 april 1941. Foto: Folke Köhler

Ung hanne i vårdräkt

Per Brinck

1. När skolan var skola

Högre allmänna läroverket i Hälsingborg¹ utexaminerade under 1930- och 40-talen en ovanligt lång rad adepter med stort naturintresse. Där bland Gustaf Rudebeck (1931) och Per Brinck (1938). Ett flertal i raden växte upp på Tågaborg kring Karl X Gustavs- och Erik Dahlbergsgatorna. Det var respektabla kvarter med stora villor och lägenheter med utsikt över Sundet mot Danmark och med närhet till Pålssjö Skog och kuststräckan norrut via Tinkarpsbacken mot det kungliga Sofiero.

Stadens natursköna omgivningar var väl en av grunderna till vårt stora naturintresse. Men det fanns också andra. I den tidvis mycket aktiva biologiska föreningen Rhodiola möttes elever i alla åldrar och odlade gemensamma intressen vid terminernas möten i skolans "biologinstitution" och under vårens och höstens exkursioner. Och lärarna skall inte glömmas: adjunkt Hilding Persson, lektor Gustaf Troedsson, sedermera geologiprofessor i Lund, och adjunkt Ivar Franzén. Viktig i sammanhanget var också Herved Vallin – förvisso lektor på flickläroverket men genom sitt stora engagemang i Hallands Väderö och dess natur en stimulans för oss alla.

Lärarnas roll är otvetydig, men grunden därtill är inte helt given. För flera hyste vi stor respekt på grund av deras kunskap och väl upplagda undervisning. I ett annat fall låg respekten snarare i pekpinnen och de hårda nyporna. Adjunkt Franzén följde noga läroboken och i pensum ingick redovisning av ett antal mer eller mindre egenhändigt insamlade och monterade växter. Allt minutiöst genomgången, tills vi kom till avsnitt i skolboken, som hade införlivats med undervisningen i sen tid, såsom ärftlighetsläran, genetik. Då sa Franzén: "Det här får ni läsa själva, pojkar". Samma uttryck använde han, då vi kom till människans könsorgan och fortplantning. I och för sig onödigt; de sidorna hade tidigt bläddrats fram och studerats. Dock, självläsningen innebar att det inte blev något förhör på avsnitten, av olika skäl.

Men naturen är bästa läromästaren och våra tidiga utflykter för att njuta sol, bad och lek blev till målmedvetna exkursioner, som utvecklade ett brett naturintresse. Genom att exkursionerna som regel gick till väl avgränsade, karakteristiska områden såg vi helheten och lärde oss uppskatta de växlingar årstiderna innebär, kanske särskilt märkbara i denna trakt, där kontrasterna mellan de olika naturtyperna är stora. Å andra sidan inriktades detta intresse på detaljerna, på artförekomsten. Att vinna ny kunskap var spännande, men att bekräfta gammal var inte mycket sämre. Det var att veta, att inte längre vara främling i naturen.

Man behöver inte vara samlare för att studera naturen. Men för att med Linné se in i dess enskildheter och avkräva växter och djur deras namn behövs material att jämföra med de litterära källorna. Vi blev båda skalbaggsamlare med Gottfrid Adlerz' Svenska skalbaggar i urval som rättesnöre.

¹ Stadens namn ändrades 1971 till Helsingborg.

Årstiderna var den ram exkursionerna fick.

Vinterns invasion av mesar och andra småfåglar följde vi vid våra balkongers fågelbord och vid Paviljongen i Pålsjö skog. Större upplevelser gav de svåra vint-rar, då Sundet istäcktes och mängder av svanar och änder inneslöt i vakar vid kus-ten, där många gick under av svält och kyla. Senvintern drygades ut med studier av skal-baggarnas och andra insekters övervint-ringsvanor.

Mest lockade våren. Flyttfåglarna åter-vände och Gustaf fascinerades av ejder-flockarnas väg genom Sundet söderut, vid denna tid, då alla andra fåglar reste norröver. Kanske blev denna ledlinjeeffekt fröet till de fina flyttfågelstudier, som han under 50 år bedrivit med Sydsverige som bas.

Med våren kom också mängden av insekter, och exkursioner till Allerum, Väla skog, Kullaberg och Söderåsen gav rika skördar. Kullaberg var höjdpunkten.

Vi har tidigare skildrat en utflykt dit så här: "Fram mot mitten av maj brukade den årliga Kulla-resan gå av stapeln. Ofta åkte vi tåg, men det hände flera gånger att ett utvalt sällskap spänstade iväg på cykel, följt av välmenta förmaningsord från föräldrar, som icke utan oro såg fram mot barnens möte med Kullens farliga branter, för att inte tala om de ilska huggormar, som i våra mödrars fantasi befolkade de vilda klyftorna.

Från Mölle samhälle brukade vi vandra längs stranden. Vi examinerade de väldiga bestånden av strandkål, *Crambe maritima*, och klättrade upp till växtplatsen för den berömda vårvialen, *Lathyrus sphaericus*; dess tegelröda blommor finner man i Skandi-navien på ytterst få ställen förutom Kullaberg.

Från den lilla platå, där vårvialen växer, såg vi ibland pilgrimsfalken utföra sina oförlikneliga flygkonster, innan vi längs en smal och slingrande stig fortsatte ut mot Ransvik. Här beundrade vi de rika bestånden av *Orchis mascula*; och vilken lust och glädje var det inte att vandra i den yppiga örtvegetationen ovanför kaféets blockhus och insupa den intensiva lökdoft som steg upp från de täta drivorna av vit ramslök.

Den strålande aptit, som brukar utmärka gymnasiståldern och som här ytterligare förstärkts av klättrandet i klipporna, gjorde en matpaus nödvändig. Innan vi styrde kosan mot fyren, brukade det därför bli en rundlig kafferast vid Ransvik. Sedan trängde vi genom täta snår av ek och murgröna, hoppade i blockmarker och kanade längs branta bergväggar — helt glömska av alla löften till ängsliga föräldrar. Till sist stod vi så vid Kulla fyr. Kring oss hade vi öppna hedartade marker, och nedanför oss låg havet, fullt av hemligheter. Snart letade vi oss dit för att från strandklipporna beskåda torskar och andra havsinneväpnare, som simmade omkring såsom i ett akvarium. I skrevorna vaggade tången i takt med böljeslagen, och hade man tur kunde man fånga både tångräkor och små kantnålar.

Svanar i vak utanför Vikingstrand under isvintern 1942. Ur "Nordvästskånskt" 1958.

När vi gick tillbaka, stannade vi ofta vid fyren och blickade mot norr, ut över Palnatokes slänter. Vid horisonten syntes Väderön, en plats som vi sällan hade möjlighet att besöka, men när det någon gång hände, föreföll det oss vara paradiset för både entomolog, ornitolog och botanist. Här var ekarna tusenåriga, och kring dem flög om kvällarna de praktfulla, tunga läderbaggarna (*Osmoderma eremita*) samt ekoxens nära släkting, *Dorcus parallelipedus*".

Denna skildring av Rhodiolas vårexkursion till Kullaberg ger en bild av en upplevelserik samvaro, som ännu 60 år därefter ventileras och återuppleves vid möten och studentjubileer. Kanske speglar den också den miljö, i vilken de många Hälsingborgsbiologernas naturintresse skapades och vidmakthölls.

Under sommaren skingrades vi för att stärkta till kropp och själ återvända när augustinätterna blivit långa och mörka och lämpade för fjärilsfångst på ljus och lockbete.

Höstens höjdpunkt var Rhodiolas exkursion längs kusten, förbi Råå ängar och Ålabodarna till Glumslövs backar, fastlandets pendang till Vens backafall och med en likartad märklig växt- och djurvärld. Sedan återstod senhöstens vandringar längs Sundets stränder för att se vad höststormarna kastat upp.

För oss skolpojkar markerade exkursionerna årets gång och skolans läroplan var infogad däri. Och detta i en tid, då skolan var mera skola än i dag. Övergången till universitetsstudier för dem av oss som gick den vägen, innebar en förändring av oanade mått: Friheten verkade gränslös.

2. Sätt att fördriva tiden

Många av de biologiintresserade Hälsingborgsstudenterna drog till universitet för att studera naturvetenskap eller medicin. Lund var det naturliga valet. Och kurserna i zoologi var en god inledning. Det var ingen trängsel och inga hinder för fria studier; kanske var de väl fria, när man beaktar den långsamma studiegången och de okoncentrerade kurserna, vilket ledde till sent avlagda examina. Å andra sidan fanns det många sätt att fördriva tiden på. Nationerna och umgänget på Ateneum med dess brädspel, livliga diskussionscirklar och flitiga tidningsläsande lockade zoologerna mera än tidens omskrivna restaurangliv och Köpenhamnsresor. Och därtill lockade exkursionerna till nya områden. Per Olof Swanbergs bok Krankesjön (1931) öppnade det skånska sjöområdet och successivt växte ett intresse för fältornitologi fram, som nådde decenniets kulmen kring 1938-39. Gustaf spelade en stor roll. Här inleddes hans utveckling till eminent exkursionsledare med tidens väldiga bredd i kunskap, kombinerad med en levande kärlek till de skånska fågelmarkerna. Och med tiden en Gargantuas aptit på studier av fåglarnas flyttning.

Det började med cykelturer. Tidens många tågförbindelser hjälpte oss också ut till en ringa kostnad, även om cykel medfördes. Ryktet visste därtill berätta hur Gustaf på en Harley Davidson for till Sövde och Kranke. Ingen Snoilskys bonde tittade förskrämd ur stugan; det var för tidigt på morgonen för det. Men en och annan av traktens bondmoror förfasade sig, sägs det, över att endast en blodfläck och en massa fjädrar återstod av den finaste värphönan, som råkat komma ut på landsvägen.

Efter långa och sega vintrar var vårens exkursioner särskilt efterlängtade. Jag bodde då på Arkivgatan. Studentrummet kostade 36 kr i månaden och där ingick kaffe och ett litet glas konjak, som bars in på en prydlig bricka av en av familjens två giftasmogna flickor på söndagsmorgonen. I min oskuld såg jag med en viss oro både på flickan, kaffet och konjaken. Söndagarnas exkursioner var en lättnad, som förmodligen delades av flickorna.

Till fots eller till cykel tog jag mig upp till institutionen, förbi Östra kyrkogården, där trastar och näktergalar så försiktigt började morna sig, innan gryningen satte in. Ibland var vi tidigare, ibland senare. Ofta cyklade vi, ibland tog vi tåg eller buss. Omtyckt var tågförbindelsen till Bökeberg, där Sjödikena hade många attraktioner, inte minst de stora högljudda ätliga grodorna.

Var det helgdag och vi kom tillbaka till Lund tidigt, drog vi till det kyrkliga utspisningsstället på Grönegatan. Efter högmässan trippade raden av teol kandar in och Gustaf yttrade sin klassiska replik: "Här luktar kristet blod!"

Förmågan att med få ord och analytisk skärpa ge en inträngande bild av en situation uppövade Gustaf i fält. Det finns inte tid till långa tirader, när någon märklig fågel oförmodat dyker upp för att lika snabbt försvinna. Åskådarna fick en snabb karaktäristik med essentiella detaljer. Det utvecklades med tiden i förening med en mycket spontan berättarglädje till en närmast anekdotisk talang, som vi alla haft glädje av, även om vi ibland själva drabbades därav.

En vår var Sonja Rentze och jag på Spyken och tog emot en nybakad student. Min klädesdräkt var inte helt tillfredsställande med den tidens mått mätt. Olyckligtvis – eller som väl var, hur man nu ser det – råkade ägaren till en av de mera bekanta herrekiperingsfirmorna i Hälsingborg också vara där. Hon redovisade sina intryck för mina föräldrar, som kallade hem mig för ett besök i affären, där en snygg, ljus sommarkostym inköptes. Iklädd denna på väg till Aten för att spela bräde mötte jag Gustaf, ute i samma ärende. Han kastade en snabb blick på mig och sa "Ung hanne i vårdräkt!"

Zoologiska institutionens mäktiga tegelbyggnad på Helgonavägen 3 var inte bara säte för undervisning. Forskningen var en personlig aktivitet, som för många hade en tendens att dra ut på tiden. Museiavdelningarna omhulldes av cheferna, entomologen Nils Viktor Alarik Kemner och (marin)zoologen Torsten Gislén. Entomologiska och zoologiska föreningarna frodades under professorernas ledning och stimulerade till ett sällskapsliv, som intensifierades på husets översta våning, där det fanns en serie bostadsrum. Här inhystes de fåtaliga ordinarie amanuenserna och den rad av extra ordinarie (obetalda) amanuenser, som Kemner drog till sig. Som insektkunniga och intresserade inrangerades både Gustaf och i sinom tid också jag bland dessa och kunde efter lång tids väntan flytta in på institutionen.

Kemner var mångsidigt intresserad, generös och försiktigt pådrivande ("Vad gör du den här amanuensen då?"), men hade ett temperament som svårigen lät sig tyglas. Gustaf och Nils Kemner stod på god fot med varandra, men kunde samtidigt råka i häftiga diskussioner, som lätt övergick i gräl. Ett dylikt samtal om en lampa, som Gustaf flyttat för att bättre kunna sköta sitt arbete på museet men som Kemner saknat bjöd på ett fyrverkeri av ordkaskader, där beskyllningarna och argumenten avlöste varandra.

Ljudvolymen gjorde att samtalet avnjöts av alla. Men stormen drog snabbt över och efterlämnade inga sura miner. Båda kunde konsten att gräla för grälets skull. Ofta avnjöts historien ytterligare några gånger ... i matlagen eller vid Atenei brädspel. Vi ska inte glömma att detta var Frans G Bengtssons och Röde Orms tid, då en elegant ordvändning skattades högt i Lund.

Femte våningen på Zoologiska institutionen levde sitt eget liv, där 30-talets färgstarka upptåg med spjutkastning i korridoren mot aphallen till Lars Brundins genomträngande måsskrin länge levde i minnet. Jag föreslog vid ett tillfälle Gustaf att vi skulle i skrift skildra denna omtumlande tid. Men Gustaf tvekade: "Jo, men många lever ju än". Förvisso, men över alla upptåg, från goda skämt till svinerier, gjuter tiden ett försonande skimmer, hade upptågens mästare Carl H Lindroth sagt och kanske citerat Michelangelo, som inför kritiken av den bristande porträttligheten i hans gravmonumnet över Leo Xs brorson Lorenzo svarade "Om hundra år är det likt".

3. There was no real danger

Professor Bertil Hanström besökte Sydafrika 1948 och återvände, full av entusiasm över detta lands natur, så rik, så växlande och så i mångt och mycket okänd. Det ledde till att familjerna Rudebeck och Brinck 1950-51, under i det närmaste ett års tid, genomkorsade södra Afrika för att studera fågelvärlden "med speciell hänsyn till de europeiska flyttfåglarna" och "relik faunaernas sammansättning och historia". Det förde oss från Godahoppsuddens vindpinade hedmarker till Namiböknens Welwitschia-bälten och Skeleton Coast's i saltdimor svepta dynfält, från Dassen Island's pingvinkolonier till Drakensbergens högsta toppar och från djupa grottsystem i sydligaste Kap till Zambes

Welwitschia-bestånd i Namib-öknen. Barrträdssläkting med tvåmeterlånga läderartade blad.
Foto: Gustaf Rudebeck

Drakenbergens kam från flygplan. April 1950. Foto: Per Brinck

ziflodens fall och forsar. Ett väldigt zoologiskt material hopbragtes under denna tid av fint samarbete och obrutet gott kamratskap. Resultatet av bearbetningen har publicerats i 15 band av South African Animal Life. Ännu utkommer omfångsrika skrifter, baserade på detta material.

Varje dag i fält bjöd på spännande upplevelser och fascinerande möten med en rik och praktfull flora och en mångformig fauna, där vi så småningom lärde oss umgås med såväl gisselskorpioner och giftormar som bufflar och elefanter. Mindre spännande var perioderna på museerna i Kapstaden och Pretoria, där vi disponerade utrymmen för utrustning och samlingar och ägnade tid och kraft åt att ta hand om och preparera vad fältarbetet gett. Det fanns tillfällen, då vår entusiasm och ambition blev alltför påträngande. När vi en tid flitigt uppvaktat chefen för Transvaalmuseet, Dr Fitzsimons, med olika önskemål, reagerade han, trött och irriterat: "You are a nuisance to me!" Vilket dock inte skulle tas alltför hårt. Vårt arbete uppskattades och Gustaf blev senare (1954-56) chef för ornitologiska avdelningen på museet och gjorde med sitt stora kunnande en värdefull insats.

Vi var obekanta med fältarbete i afrikansk miljö och följde i starten många välmentaråd. Av fältuniformen (stövlar, ridbyxor, jacka och tropikhjälm) avlades det mesta sedan vi vant oss att umgås med sol, vind, taggiga buskar och giftiga kryp. Umgänget med de senare innehåller alltid ett spänningsmoment, som kan drivas till sport. Gustaf utvecklade med tiden en lustfylld metod att fånga skorpioner med fingrarna. När man vänder på en sten eller stock blir normalt de kryp, som håller till därunder mera överraskade än den, som tagit bort skyddet. Jägaren har någon sekund på sig, innan bytet tar skydd, söker fly eller går till anfall. En skorpion i lämpligt läge kan då tas exakt bakifrån kring stjärtens

Ovan: Den stora kobrajakten nära Klaver i Namaqualand. Bytet: två kapkobror, av vilka den ena tangerade maximilängden, 1.88 m. Personerna är: Inga Rudebeck, Piet Mafeking, Gunvor Brinck Lindroth och Gustaf Rudebeck. November 1951. Foto: Per Brinck.

Nedan: Liten skarvkoloni i ett hav av kapsulor. Malagas Island. Januari 1951. Foto: Gustaf Rudebeck.

gifttagg, som låses med fingrarna. När man betänker att en del skorpioner är upp till dm-långa och att giftet har kraftigt plågsam verkan förstår man att vi andra föredrog att ta dem med pincett. Även detta kan för övrigt vara påfrestande, när djuret vänder sig och börjar kräla upp för pincetten.

Även om vi hade huvudkvarter i Kapstaden och Pretoria, tillbragtes långa tider i fält, ofta i områden som var svårtillgängliga. En fyrhjulsdriven Army truck, som tillhört Montgomerys nordafrikanska styrkor var vårt förnämsta (för passagerarna fruktansvärt obekväma) transportmedel. Dess bredspårighet och motorstyrka räddade oss, när vägen saknades eller var en fors eller då översvämning satt landskapet under vatten. Vid skyfall begagnade Gustaf gärna våra uppehåll för orientering till att rensa kullar, som stack upp över vattnet, från många fina ormar, skorpioner och insekter, som tagit sin tillflykt dit.

En färd från Kalahari genom Bushmanland var ovanligt vådlig. Landskapet stod under vatten. Regnbyarna kom i vågor. Orienteringen var inte mycket mera än kompassriktningen till den isolerade farmen Tontelbos. Så här gick färden: Låg hastighet och dålig sikt. Det mörknade snabbt. Gustaf hängde ut genom vänster dörr och lodade djupet med en lång bambukäpp. De stora hjulen, den högt över markytan liggande förarhytten och den inbyggda motorn tillät utan vidare passage där vattendjupet var omkring en halv meter. Men så snart det gick upp mot en meter blev läget kritiskt. Gustaf ropade ut djupet: 4 dm, 5 dm, 6 dm, avgasningsröret 2 dm under vattenytan! Så kom ett djupt hål, vatten trängde in i förarhytten och fyllde mina sandaler. Motorn hostade missnöjt några gånger, men likt en urtidsödlå kravlade sig bilen därifrån. Så blev det lugnt, månen bröt fram genom molntäcket och upplyste vår färd. Under den sista halvtimmen for vi fram över en nästan obruten vattenyta med ungefär två knops hastighet. Vattnet forsade kring framhjulen och i vårt kölvatten glittrade skummet i månskenet. Från det nerstänkta avgasningsröret puttrade det som från en bohuslänsk fiskekutter. Sent på natten nådde vi Tontelbos.

Fågelupplevelserna var otaliga. Gustaf avspejade himlen likt en radaranläggning och bokförde outtröttlig vad som iaktogs. Bok efter bok fylldes med anteckningar, vilkas växlande läsbarhet återspeglade vägförhållandena. En färd i Pondoland till Naudes Nek på 2.000 m höjd i Drakensbergens sydligaste utlöpare gav en av resans sensationer. Från en av bergets hyllor såg vi en praktfull rovfågel komma mot oss. Det gulvita huvudet glimmade i solen och en mörk skäggtofs kontrasterade verkningsfullt mot den ljusa undersidan. Då den på långa spetsiga vingar gled bort från oss igen, skymtade den mörkt bruna översidan mot några ljusa moln. Utan ett ögonblicks tvekan sa Gustaf: "Lamm-gam!" Det är Sydafrikas största gam, en stor sällsynthet, låt vara att vi senare såg den segla över våra huvuden flera gånger under vår ritt till Makheke, Drakensbergens högsta toppar, kring 3.500 m.

Den märkligaste färden under året i södra Afrika var besöket på Skeleton Coast, ett spöklikt öde område utanför Namiböknen i nordvästra Namibia. Det var vid den tiden helt isolerat - och är det i viss mån fortfarande, även om det sydafrikanska engagemanget i södra Angola under 80-talet och Namibias frigörelse inneburit en förstärkning av vägnätet (och turistresorna) i Ovamboland och Kaokoveld.

Vi deltog med egna arbetsuppgifter i en internationell expedition på inbjudan av sponsorn, Mr Bernhard Carp, affärsman i Kapstaden. Sammanlagt 24 personer, varav 13 européer.

Sten- och sandöknarna tycktes helt sterila. Men nätternas svalka lockade fram ett djurliv anpassat till den extrema miljön. Mängden insekter var förvånande; bortsett från rovdjuren levde de på frön och andra torra växtdelar, som friläggs av vinden. Så t. ex. de skivformade arterna av skalbaggsläktet *Lepidochora*, som med stor snabbhet liksom flyter fram på den likt vatten rörliga sanden.

T.h.: Namiböknen. På väg till Rocky Point på Skeleton Coast. Väglöst land, där kartor ger föga hjälp (när de finns) och där fordonen ständigt fångas upp i förrädiska svackor med lös sand och saltlera. Foto: H. Roth.

Nedan: Sista platsen för många skeppsbrutna ... men en fascinerande lokal för forskaren! Skeleton Coast, en öde kuststräcka i Namibia, otillgänglig och svept i salttunnor. Foto: Per Brinck.

Men det som kanske bäst stannat i minnet är lägren vid vattenhålen i randen mot Namib. Vi sov under bar himmel med ett täcke av praktfullt gnistrande stjärnor, där Södra Korset framstod som ett lysande smycke. Tältsängarna var uppslagna i den låga mopane-bushen intill Satis-flodens torra bädd, nära vattenhålet. Nattens mjuka mörker dolde allt, men ändå förnams närvaron av hundratals antiloper, som kom vandrande till vattenhålet för att släcka sin törst. Stillheten fångade upp varje ljud och återgav det med ökad styrka. Noshörningens brakande genom bushen, de skräckslagna zebrornas och antilopernas flykt, då de fick väder av en fiende, hyenornas och schakalernas kusliga nattsång, lejonens dova rytanden och tusen och ett andra ljud. Allt smälte samman till en gåtfull symfoni, som vi upplevde mäktigt och intensivt.

Vårt läger vid Orupembe, sista vattenhålet mot Namiböknen. Gustaf Rudebeck (t h) och Per Brinck (t v) arbetar med dagens fångst vid Tilley-lampan i mopane-bushen. Hitom Gustafs fältsäng ligger hagelbössen, tropikhjälmen (men vi har båda baskrar på oss) och tälten, som inte används. T v skymtar ett hörn av en lundensisk expeditionsrelik. En gedigen läderväska, som varit med på Sven Hedins sista expedition – med herrar Ambolt och Jarring. Foto: P. Pretorius.

Trakten var rik på noshörningar. En eftermiddag, då några av oss samlats vid bilarna på en plan och öppen slätt, hördes höga tjut. Dr Charles Koch, wienare med anställning vid Pretoria-museet, var på vild flykt undan en svart noshörning. Mr Carp, expeditionens jägare Attila Port och jag följde fascinerade jakten. Noshörningen tog in på Koch. Attila som hade Carps order att inte skjuta storvilt utan starka skäl vägde lugnt studsaren i sin högra hand. När ekipaget var mindre än hundratalet meter från oss och bilarna, reagerade noshörningen, slog till bromsarna och vände i en sky av damm och sand. Koch sjönk ihop men reste sig efter en stund, vacklande och skrek till Attila: "Why didn't you shoot!?" Attila svarade lugnt utan att röra en min: "There was no real danger."

P. Rudebeck

Inför Gustaf är alla fåglar lika värda...

Gunnar Brusewitz

Som fast anställd skrivande tecknare i gamla Stockholms-Tidningen ingick det i mina stående uppdrag att leverera reportage om våren och fåglarnas ankomst. Jag startade naturligtvis i Skåne och Falsterbo. Siste mars 1950 ansåg jag mig så pass varm i kläderna som tidningsman att jag vågade be den lundensiske flyttfågelexperthen, licentiaten Gustaf Rudebeck om en kort intervju.

Det blev en ytterst formell frågestund. Gustaf talade och jag noterade. Han gjorde förstås ett färgstarkt intryck, men man får leta efter personliga karakteriseringar i min vördnadsfullt formulerade text.

Våren 1950 var anmärkningsvärt tidig, men när jag i journalistisk nit vädjade om uttrycket "rekordtidigt" (för rubriken) i fråga om vissa ankomsttider så medgav licentiaten motvilligt att det kunde vara fråga om sådana - ehuru yttrat med avsmak för det vulgära ordet. Ordet "rekord" hörde avgjort inte till hans vokabulär. Han hade emellertid sett en flock på sisådär 12.000 storar vid Sövdesjön ett par dagar tidigare och uppmanade mig ivrigt att resa dit och titta.

Det älskvärda rådet lydde jag förstås och betraktade därefter Gustaf Rudebeck som en vän och kollega.

På hösten 1951 var det dags för tidningens stora höstflyttningsreportage. Jag ordnade tid hos vid det laget docent Rudebeck som tog emot brynt av Afrikas sol efter nära ett års forskningar i Sydafrika tillsammans med Per Brinck.

Som vanligt satt han tillbakalutad i stolen på Zootis med en cigarrcigarett i handen och ordflödade så min penna hade svårt att hänga med.

Den här gången var samtalstonen mer avspänd och lättsam vill jag minnas. Docenten (jo, det hölls på titlarna fortfarande) berättar medryckande om planerna på en fågelstation i Falsterbo, han gnuggar händerna av glädje och "skiner med hela sitt väderbitna ansikte" med tanke på forskarstationen som äntligen ser ut att bli verklighet!

I smyg försökte jag teckna den framstående forskarens porträtt, vilket inte var det lättaste (se fig.). Glasögonen halkade ideligen ner från hårfästet till den kraftfullt framspringande näsan under samtalet, och det var svårt att koncentrera sig på docentens flödande berättarkonst. Det slog mig att få naturvetare jag mött hade hans lätthet att finna ord och metaforer för vad de sysslar med. Det exakta går hand i hand med den sinnliga upplevelsen, vilket gör Gustaf till den fullfjädrade berättaren.

När han sammanfattar minnena från en exkursion lyckas han få med allt av värde. Stämningen, färgerna, klockslagen, vägvärdarna, vindriktningen, utsikterna, antal fågelarter, privata incidenter, färdmedel, matsäck, etc. Allt finns redovisat för evigheters evighet. Vilken strålande reporter har inte gått förlorad för pressen i Gustaf R.!

När SOF fyllde 25 år 1970 ledde Gustaf och jag tillsammans med Ragnar Edberg en jubileumsexkursion i Linnés spår genom Skåne. Det var en upplevelse att höra Gustaf berätta om den provins han älskade mest. Det var just när Sturups flygplats började byggas, trots alla naturvännarnas avrådan. När det blev tal om att göra ett studiebesök vid eländet vägrade han på ett så temperamentsfullt sätt att ingen i gruppen vågade säga emot.

Tyvärr har jag inte haft tillfälle att exkurera särskilt mycket med Gustaf. Men det har i alla fall hänt ett par gånger att jag fått uppleva honom i hans eget revir ute på Falsterbo-Nabben. En oktoberdag minns jag särskilt. Gustaf står i kretsen av beundrande fans och lägger ut texten på sitt oerhört expressiva sätt:

-Se där, en gammal sparvhökshona på låg höjd över golfbanan! Och där, hitom fyren, en stor flock - cirka 250 - ringduvor uppblandade med enstaka blåduvor! Och där - ser ni dom? - några steglitsor i karaktäristisk guppande flykt, jo min själ! Titta till höger, där kommer en flock skarvar längs stranden, följda av några krickor och en ensam bläsand! Tyst! Hör ni lappspårven? Men vad var det där som lät? Jo, en PARAKIT med rakt sydlig kurs, det var ju lustigt! Och där kommer två tornfalkar, och...

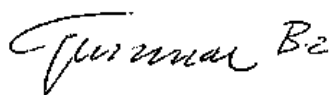
Aldrig skall jag glömma Gustafs sakliga sätt att notera en australisk parakit (ett ord som skapat för Gustafs kraftfulla idiom) bland allt annat smått och gott en flyttfågeldag vid Falsterbo.

Det var förresten en god sträckdag för förrymda papegojor, jag vill minnas att tre exemplar passerade under förmiddagen - för att återvända senare från havet under förfärad skrån.

Men just den odramatiska noteringen av "en parakit" bland alla steglitsor och sparvhökar som han pekade ut för oss, gjorde ett oförglömligt intryck.

Inför Gustaf är alla fåglar lika värda - eller hur man nu skall sammanfatta det.

Tack för det, Gustaf!

Han är oemotståndlig ...om Gustaf Rudebeck

Anders Börjeson

Första gången är det i TV jag ser honom. Jag är oförberedd. Ett nyhetsprogram, tror jag, det är minst 20 år sedan, och jag tänker: Det var fan!

Han står där och talar om flyttande fåglar med sin milda vänliga röst, och han tar över fullständigt. Inte på det nybrutala sättet som en del politiker skulle göra. Inga tricks — inga knep. Rutan blir hans, reportern blir eleven som vet att HÄR... räcker man upp handen om man vill säga något.

Jag vet inte vad det är som fångar mig mest. Är det livfullheten i framträdandet, glädjen över att han VET. Glädjen, livsglädjen — glädjen över livet? Jag vet bara att ...man lyssnar, man fångas.

Han är oemotståndlig!

Sen tar jag mod till mig och ringer för att be honom att vara med i ett radioprogram. En del av dom där gamla Lundaakademikerna var inte roliga att tas med: En gång, när jag sökte en professor och la fram mitt ärende så belevat jag kunde, blev jag avsågad jäms med fotsulorna.

"Jag heter Anders Börjeson och jobbar på Riksradiön och skulle..."

"Vet redaktörns mamma om det?"

Men Gustaf var icke den sortens människa. Gustaf hade inget emot att vara med i ett vanligt folkligt radioprogram. Jag mötte honom på stationen i Kalmar en vårdag för — jag vet inte — kanske 17-18 år sedan. Jag och kollegan Janne Lundvall hade en serie program som vi kallade för "Värmorgon". Det här programmet skulle sändas från Ottenby. Och där stod Gustaf med sin basker och sin läderportfölj och studerade några starar som drog över perrongen. Kikaren hade han på bröstet och glasögonen satt i pannan.

Han var oemotståndlig!

Nere i Ottenby berättar han hur han första gången kom till Ottenby — före fågelstationens tid. Utan att vara högljudd får han folk att lyssna.

Dagen före sändningen kommer vi i vår bil från hotellet. Solen har väl gjort ett kvarts dagsverke. Kikarfolket är på plats, runt Rosenkind sitter en hel del och fikar. Gustaf och jag står och tittar ut mot revet då Janne Pettersson, stationschefen kommer och hälsar oss välkomna med en nyfångad gök i handen. Gustaf blir förtjust förstås, och börjar omedelbart föreläsa om Göken. På ett oemotståndligt sätt. Och verkligen inte högljutt — ändå kommer dom kikarförsedda smygande, skamlöst nästan, trycker dom sig upp mot Gustaf för att inte gå miste om något. Efter några minuter står där minst hundra och lyssnar — var kommer alla ifrån?

Den är inte så lång hans föreläsning, och det märks på lyssnarna att dom vill höra mer. Dom frågar för att få igång honom — säga vad man vill om Gustaf Rudebeck, men svårstartad är han icke,

Det är nästan lite gripande att se alla dessa unga fågelskådare kniptysta, andäktigt lyssnande. Jag glömmer det aldrig. Vilket förtroende! Vilken utstrålning!

Under programmet sen vill jag föra in samtalet på vårt utnyttjande av naturen, och eftersom jag är påläst halkar jag av en händelse in på det där med golfbanor och golfspelare. "Det vill jag inte prata om", sa Gustaf, "men så mycket kan jag säga att golfspelare skulle hängas upp i ögonlocken och tvingas att blinka."

Sen var det slutsnackat om det.

Det var vårt första radioprogram ihop och Gustaf var – oemotståndlig. Brillant, underhållande och full av kunskap som han mästerligt presenterade. Så det blev naturligtvis många fler samarbeten. Jag hoppas och tror att Gustaf gladdes lika mycket som vi andra över samarbetet.

Janne Lundvall och jag fick en del udda radioidéer de där åren. Dessvärre fanns det sällan någon som stoppade oss. Ett år fick vi för oss att vi skulle göra världens längsta radioprogram. Vi ville sända en hel natt. Gäster skulle vi ha. Gustaf var förstas självskrivna, och några författare så klart, och några musiker. Herr T och hans spelmän. Knut Ståhlberg direkt från Paris. Av hänsyn till programledarnas – förr eller senare – vacklande hälsa, säger jag inget om programmet som sådant mer än att det blev långt, mycket mycket långt. Dom inblandade gästerna skötte sig dock lysande. Inte minst Gustaf.

Fast han blev arg som ett bi ett tag och hotade att "med omedelbar verkan åka hem till Lund".

Felet var mitt. Förlåt, Gustaf. Detta var lördagen före den stora kärnkraftsomröstningen, och jag tänkte att något lite skulle vi kanske tala om "naturens omätliga kraft" och riskerna med reaktorer mitt i hjärtat av en miljonbygd. Det var då Gustaf blev arg.

"Säger du ett ord till om den där kärnkraften så går jag, ja min själ, det är just vad jag gör", sa Gustaf – ordagrant, om jag nu minns rätt.

Och det är ju så att argument som presenteras på detta sätt, dom kan förstås av vem som helst. Det känns meningslöst att söka samförstånd. Saken är klagjord. Det finns i ett sådant läge två saker att välja emellan – varav den ena är den bästa. Man bestämmer sig för att byta samtalsämne. Jag bytte samtalsämne.

Det är ju så – man lyssnar på Gustaf vad det än gäller.

I alla fall har jag gripits av den stora kunskap som han har samlat på sig – den hårda vägen. Det fanns ju inte speciellt mycket litteraturhjälp när Gustaf började med fåglar.

Jag kan se honom stå där på den yttersta udden nere i Falsterbo. Lite frusen, ensam kanske. Möjligtvis lite rastlös, men nyfiken! Möjligtvis med den svarta baskern på huvudet. Detta var långt före tubkikarnas gyllene tid.

När han berättar för oss nu är orden förankrade i erfarenheter och noggrant uppbyggda kunskaper – och upplevelser förstås, vardagliga såväl som sagolika. Han berättar lätt och doftande och glasögonen åker upp och ögonen glittrar och orden får liv och lättar med hjälp av den lätta vinden från händer som förstärker berättandet.

Han är oemotståndlig!

Anders Båjers

Med Gustaf på museum och i hemma- och bortamarker

Berith Cavallin

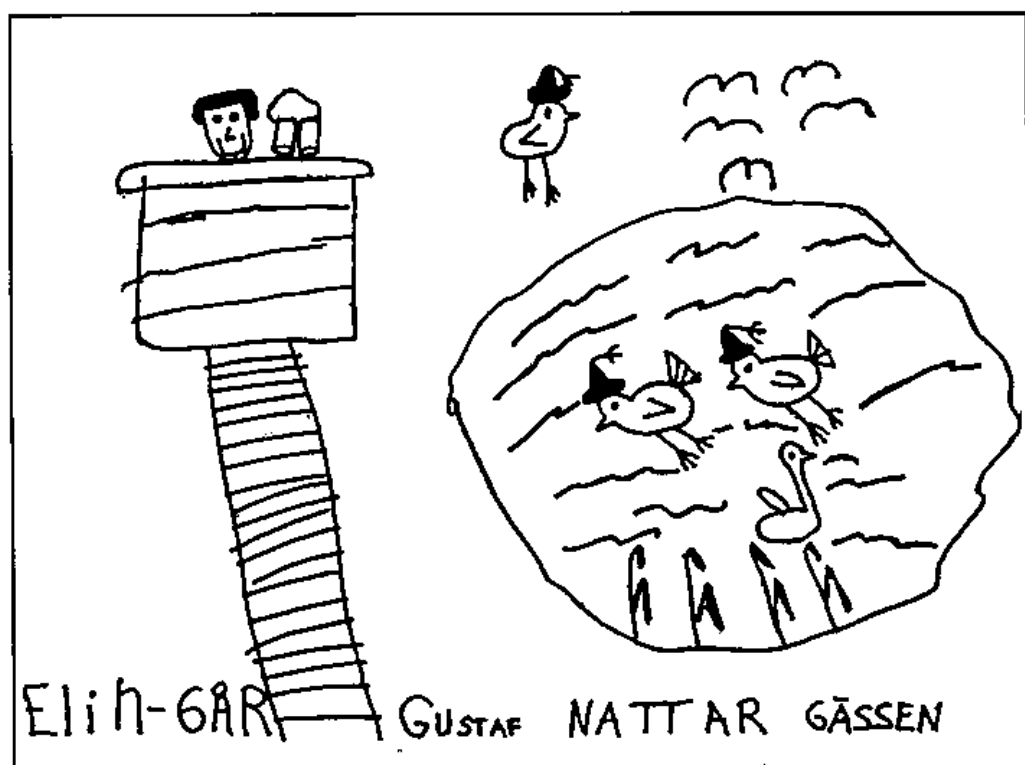
För 25 år sedan knackade Gustaf försynt på dörren till mitt studentrum i Lund och undrade om jag ville bli amanuens på Zoologiska muséet där han var chef. Vi kände inte varandra närmre då - jag var nybliven fil kand och hade bestämt mig för att gå vidare med zoologin och han var den som hade föreläst för studenterna om flyttningar i djurvärlden. Det var dynamiska lektioner där intresset till lika delar koncentrerades kring vad Gustaf sade som till hans sätt att manövrera sina glasögon från pannan ner på näsan och tillbaka igen.

Att vara amanuens vid Zoologiska muséet med Gustaf som chef var ett idealiskt arbete för en självständig och praktisk ung zoolog. Gustaf är inte som han säger "särskilt nävanyttig" och uppgiften passade mig perfekt, särskilt som jag delade Gustafs stora intresse för ornitologi och naturvård. Det var vid kaffepauserna på muséet jag lade grunden till min biologiska allmänbildning. Där var Gustaf den självskrivna huvudpersonen, som delade med sig av sina kunskaper till alla som ville lyssna till hans mustiga utläggningar, alltmedan han rökte feta cigarrer och smygåt godis. Det var den mest trivsamma skola jag gått i.

Med åren har vi rest mycket tillsammans, både i Skåne och utlandet. Gustaf blir alltid lycklig när han erbjuds skjuts någonstans eftersom han själv inte har svenskt körkort, men väl sydafrikanskt vilket han ofta påpekar. Han lär ha kört jeep någonstans i Sydafrika, men det är sedan länge preskriberat och jag är glad över att jag inte var med. Gustaf är helt enkelt ingen person som skall sitta bakom en bilratt. Jag menar att den som ständigt har ett öga på himlen som registrerar alla rovfåglar och ett annat ner i marken som håller koll på alla små yrfän, samtidigt som han antecknar djuren han ser och hur många de är, att vinden är svag och blåser från sydsydost och att temperaturen är 21,5° C, att vägen är dammig och illa underhållen, att kåltisteln står i knopp och är full med bladlöss i nymfstadium, att klockan är 08.37 och att han har stövlar, ett par smörgåsar med pålägg inköpt i Tuna Livs och en kall bira i ryggsäcken - den mannen skall inte köra bil.

Gustaf är en samlare och en iakttagare av samma dignitet som Carl von Linné. Ingenting går honom förbi och de anteckningar han fört sedan mitten av 1930-talet är otrolig läsning. Mer än en gång har jag undrat om antecknandet blivit en belastning, särskilt när renskrivningen av fältnoteringarna gjorts både en, två, tre och flera gånger. Men det verkar inte så, för Gustaf verkar det vara en del av samlandet, som han samlar på fågelobservationer och insekter samlar han på anteckningar.

Gustaf har många egenskaper man kan avundas, och för all del också några man inte vill ha. För min del avundas jag mest hans entusiasm inför vardagliga arter och händelser. Att glädjas över att tornseglarna svirrar runt husen, att det flyger ut några gråsparvar från ett hål under en takpanna, att nässeljärilarna lagt ägg som de brukar på brännässlorna i ett dike eller att gässen flyger in mot en sjö för natten, gång efter gång, år efter år. Det är

Gustaf Rudebecks årligen återkommande gåsexkursion har blivit ett uppskattat arrangemang för både stora och små naturvårdare. Teckning: Elin Cavallin. Originalteckningen fick Gustaf när han fyllde 70.

i mina ögon tecken på en äkta och uppriktig kärlek till naturen och den egenskapen saknar jag hos många yngre ornitologer som låter kryzzen dominera.

Att han var skicklig entomolog och samlade djur lärde jag mig naturligtvis redan vid muséet. Närhelst Gustaf hade varit ute hade det resulterat i "några rör", men mest minns jag den gången när han i hög hastighet kom utfarande från toaletten och ropade efter ett rör, för på toagolvet hade han fått syn på en sill (nattsmyg) som såg konstig ut.

Sedan dess har vi samlat mycket tillsammans och på de mest skilda platser. Det har varit skalbaggar i Östafrika, bärnsten på Bornholm, nyckelpigor i Polen, skal av musslan *Cardium costatum* i Gambia och Hugo-flugor i Frankrike (namnet efter Hugo Andersson, flugexpert).

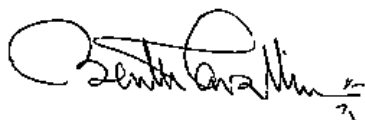
Men bäst har vi kanske båda mått när vi på senare år vandrat runt på Vombs ängar och glatt oss åt att översilningen åter är igång och att ängarna kanske så småningom kan återfå den flora och fauna som fanns där innan Kävlingeån reglerades. Det var här Gustaf som 25-åring tog strid med markägare och myndigheter, en strid som slutade i tingsrätten i Sjöbo. Markägaren, överhovstallmästaren Hans Otto Ramel på Övedskloster, hade torrlagt de fridlysta Vombs ängar och därmed förstört fågellivet medan Gustaf olovandes hade vandrat på ängarna och för detta blev han stämd inför rätta. Med den mäktige markägaren och domaren, häradshövding Knut Ulfsparré, mot sig och utan stöd från

Naturskyddsföreningens dåvarande ordförande Sten Selander och sekreterare Nils Dahlbeck, men med en busslast zoologkollegor särskilt utresta till Sjöbo som uppbackare förlorade Gustaf i tingsrätten. Han fick inte ens yttra sig, men överklagade och blev frikänd i hovrätten den 30 december 1938: "Där fick den lumpne gubbstuten Ramel. Och den korrumperade Ulfsparre!" Dock var ängarna förstörda och striden för evigt inpräntad i Gustafs naturvårdssjäl. Fortfarande intar han en skeptisk hållning mot Naturskyddsföreningen.

Mången ung zoolog har försökt lägga sig till med Gustafs ordval och uttryckssätt, men resultatet har bara blivit löjligt. Det är ju nämligen inte bara så att Gustaf använder ord och uttryck som är hans egna och att han har ett särdeles demoniskt sätt att tala på, utan han är ju dessutom infernaliskt slagfärdig.

Jag minns en gång i början av 70-talet när vi var på resa i Kenya och hade tagit in på ett hotell vars bar ansågs ligga tvärs över ekvatorn. Den var markerad med ett målat streck tvärs över golvet. Vi andra hade redan beställt drinkar av varierande kaliber medan Gustaf stod med hakan i handen och såg lurig ut. När jag frågade om inte han skulle ha något att dricka svarade han blixtnabbt: "Jo, men jag står och funderar på om jag skall dricka en whisky på det norra eller det södra halvklotet".

Det var förresten på samma resa Gustaf fick stora samvetskval för att han "slängt skräp i naturen". Vi var uppe på Kilimanjaros sluttningar när ett kraftigt skyfall drabbade oss. Vi hade just ätit picknick bestående av kycklinghalvor hotellet skickat med oss i tårtkartonger. När vi kom tillbaks till bilarna stod Gustaf där med ett par kycklingben i handen och förklarade upprört att han visst inte hade slängt kartongen i naturen, men att den plötsligt bara hade runnit genom hans händer, helt upplöst av regnet.

En glittrande droppe i väven

Jan Danielson

Jag kan inte berömma mig med att höra till Gustaf Rudebecks närmaste vänner. Även om han brukar få mej att känna mej som en sådan varje gång vi träffas.

Våra spår har korsats ganska sent i livet.

Några gånger har vi arbetat ihop i radiosammanhang. Det har alltid blivit lyckade inslag. Senast var han min gäst under en direktsändning i programmet "Naturmorgon". Från det tillfället vill jag berätta en episod, säkert den här bokens allra obetydligaste. Men trots sin litenhet speglar episoden något mycket större och betydelsefullare än sej själv.

I den meningen kan man kanske likna den vid en liten droppe i ett spindelnät...

Det var en lördagsmorgon, den femte september 1992. Dagarna innan hade vädret varit dåligt, men lagom till lördagen kom ett högtryck in från väster och molnen försvann. Prognoserna lovade en fin morgon. Och det blev det också. Varmt och vindstilla, vilket är en nåd att stilla bedja om för varje radioreporter.

Enda felet var att den fina morgonen inte syntes. Dimman låg tät som filbunke över Krankesjön och dess omgivningar.

Tillsammans med sin sambo Lena anlände Gustaf i god tid före sändningens början, lika entusiastisk och optimistisk som vanligt. Det skulle bli en mycket lyckad morgon, det var han övertygad om. Jag sa inte emot, men höll heller inte med.

Vid första inhoppet i programmet började vi med att titta på alla de oräkneliga spindelnät som satt uppspända mellan tistlar och strån utefter Silvåkra kanal. Helt enkelt därför att det var nästan det enda som syntes i dimman.

Det var mycket vackert. De skira spindelnäten tycktes vara försilvrade av små glittrande vattendroppar som dimman lämnade kvar på varje tunn tråd.

- Att spindlarna spinner nya nät under natten är ett säkert gammalt väder-

Foto: Jens B. Bruun

märke. Nu får vi flera dagar med sol och värme framöver, sa jag. För det tyckte jag mej ha erfårit många gånger.

- Nja.. sa Gustaf... Spindelnäten har nog funnits där hela tiden, men dom syns naturligtvis bättre när det är så här stilla och fuktigt.

Jo, det verkade ju rimligt. Jag såg ingen anledning att säga emot. Det var heller ingen stor fråga.

Vi gick upp i det skrangliga tornet och stirrade åt sjön till, men fick mest intrycket av att någon hängt upp ett vått lakan framför våra nästippar.

I sådana lägen är en människa som Gustaf Rudebeck värd mer än vanligt.

För det första har han öron och vet hur man använder dom. Även i tät dimma. En gärdsmyg knäppte, en blåmes svirrade, en bofink flög förbi. Och radiolyssnarna fick reda på det.

För det andra har han ögon. Och de kan i lämpliga fall vändas inåt, mot en slösande rik skatt av minnesbilder. Nu fick vi användning för den.

- Jag kom för första gången hit till Krankesjön på cykel när jag bara var en skolpojke. Och jag försäkrar... jag skolkade inte från lektionen!

- Då var det betesmarker längs hela sydsidan av sjön, och det var fri sikt därifrån utöver hela vattenytan. Större strandpipare och sydlig kärrsnäppa häckade vid sjön. Och det fanns mycket, mycket mer tofsvipor och storspovar. Det var mer av det öppna landskapets vadare och det var över huvud taget en rikare fauna. På vattnet låg stora flottiljer av änder och sothöns.

Jag tror att tusentals lyssnare denna morgon såg sjöns rikedom i sitt inre och därmed själva berikades där de låg i sina varma sängar.

Gustaf fortsatte sin berättelse:

- Mycket drastiskt, omkring 1975-76 sjönk antalet sådana här fåglar. Där det tidigare låg stora flockar fanns det bara fem eller tio kvar.

Och hela den stora skrattnäskolonin försvann helt och hållet. Underligt nog minskade

inte de bruna kärrhökarna under denna tid. Det verkar som om de övergick till att fånga möss och sorkar.

De tusentals lyssnarna deppade kanske över rapporten om sjöns nedgångsperiod, men de fick snart anledning att glädjas igen:

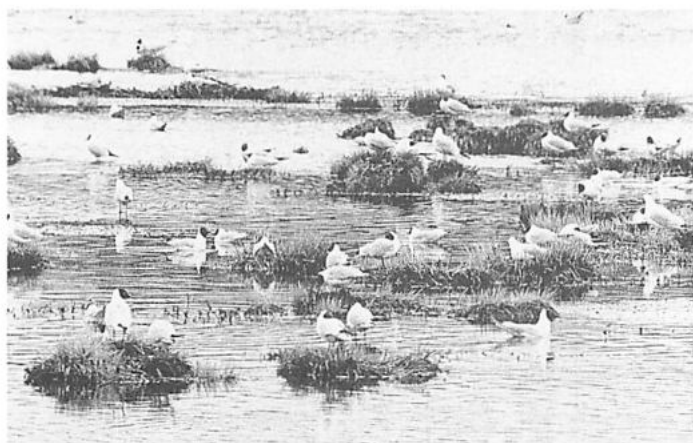

Foto: Jan Elmelid/N

- En hel del annat har dock kommit till. Mest påfallande är nog grågässens ökning. På den tiden fanns arten inte alls i Krankesjön, men nu kan man se flera dussin par här. Likaledes har gladorna ökat kraftigt. På 30- och 40-talen fanns det bara några enstaka par kvar i den här trakten och de levde mycket tillbakadraget. Nu ser man flera glador varje gång man far hit.

- Och skarvarna! Det var en mycket ovanlig fågelart när jag började besöka sjön. Nu sitter det alltid skarvar på stolpar i sjön, och de häckar ju sedan ett år tillbaka här i Skåne.

- Knölsvanen ansågs vara försvunnen i början av 30-talet, men nu är den vanlig. Alla förändringar är inte till det sämre!

Jag kunde ana en samfällad suck av lättnad i sovrum och vid frukostbord landet över.

I stället för att få en enkel ögonvittnesrapport från Krankesjön hade Gustaf bjudit på en vy med ett tidsdjup som sträckte sig mer än sextio år bakåt i tiden. Det var tät dimma överallt, utom i skallen hos denne unge entusiast.

Våra första rapporter hade trots det olämpliga vädret blivit en upplevelse för lyssnarna, och när vi hade en paus i utsändningen gick vi bort mot min husbuss för att koka kaffe. Jag hade haft den stående på samma plats sedan kvällen innan, och när jag skulle öppna dörren fick jag se något som gjorde att jag ropade på min gäst.

Ett ståtligt spindelnät satt applicerat mellan gångjärnet och backspegeln! Ett bevis så gott som något att nätet spunnits under natten. Och kanske var ett tecken på en period med högttrycksväder.

Gustaf såg och förstod genast:

- Nu har jag lärt mej något nytt. Vi måste omedelbart när vi kommer i sändning berätta detta. Jag måste erkänna att jag hade fel.

Vi berättade det aldrig. För så viktigt var det inte. Rätt många av spindelnäten hade nog dessutom funnits i gräset förut.

Men lättheten att tänka om, bristen på prestige, känslan för rent spel och lidelsen för sanningen gjorde ändå ett starkt intryck på mej.

Gustaf har säkert glömt bort den här lilla episoden. Men han kommer kanske ihåg den period med fint väder som inleddes den femte september 1992...?

Snapshots av en gammal vän

Kjell Ehnbom

Gustaf Rudebeck känner jag sedan år 1931, då han som ung studiosus gjorde sitt inträde på Zoologiska institutionen i Lund. Hans huvudintresse var i början entomologi, vilket så småningom ledde till en utnämning till e.o. amanuens vid entomologiska museet, då under ledning av Nils Alarik Kemner. Detta betydde inträde i en både vetenskapligt och kollegialt stimulerande krets med kolleger, som i många fall skrivit in sig i entomologiens historia, bl. a. Ossian Larsén, Karl Lang, Kjell Ander, Olof Ryberg, Lars Brundin och Freij Ossian-Nilsson. Arbetet som e.o. amanuens var oavlönat men kunde med tiden medföra dispositionen av ett av de sju numera avskaffade amanuensrummen. Här utvecklades ett glatt och berikande kamratliv, som Gustaf med kraft deltog i till glädje för alla som var engagerade i kretsens livliga och aktuella diskussioner.

Hans entomologiska entusiasm svalnade och intresset inriktades mer och mer på ornitologin, där han tidigt blev pionjär genom sitt intensiva exkurerande. Som fältbiolog är han fortfarande ett lysande exempel för yngre generationer. Till hans många skånska exkursionsområden hörde framför allt Krankesjön som han "övertog" efter P.O. Swanberg, Falsterbo som han "upptäckte" och vars betydelse för ett levande fågelliv han senare dokumenterade genom sin doktorsavhandling, och Vombs ängar. När man deltog

Översvämning på Vombs ängar om hösten, slutet av 1930-talet. Foto: Gustaf Rudebeck

i Gustafs exkursioner upplevde man hans för en ornitolog så viktiga egenskaper i fråga om syn- och hörselskärpa kombinerade med gedigna baskunskaper om fåglars profiler och beteenden. En gång kom han hem till våra studentlyor och meddelade oss att den dagen "48.550" bofinkar flugit ut över Falsterboudden. Denna exakta uppgift utlöste en viss skepsis bland åhörarna och det bestämdes att vid nästa exkursion en grupp zoologer skulle medfölja till Falsterbo och samtidigt med Gustaf uppskatta flockarnas storlek. Resultatet blev en näst intill total samstämmighet med Gustafs snabba och närmast intuitiva bedömning.

Vombs ängar har spelat en särskild roll i historien om Gustaf Rudebeck. I början av år 1938 ägnade pressen intresse åt planerad reglering av Kävlingeån, något som kunde befaras skada både Krankesjön, Vombsjön, Klingvallsån - numera Klingavälsån - och naturskyddsområdet Vombs ängar. Någon reaktion från berörda ansvariga instanser förmärktes inte. Varken KVA, länsstyrelse, vattendomstol, universitet eller naturskyddsföreningar agerade. I vår indignation tog vi - tre amanuenser vid Zoologiska Institutionen i Lund: Gustaf Rudebeck ornitolog, Karl Klingberg allmänzooolog och undertecknad entomolog - till orda i pressen. Detta utlöste ett stort rabalder och medförde mängder av skrivelser, artiklar och insändare, många -kanske de flesta - kritiska, en del gillande. Av rädsla för att vi skulle lyckas sätta en käpp i hjulet på regleringsföretaget insände markägaren en angivelse till landsfiskalen i Sjöbo distrikt mot oss för att vi utan hans tillstånd beträtt fridlyst område. Vi kallades till förhör inför en något generad poliskommissarie i Lund och stämdes "till inställelse inför Färs häradsrätt å tingsstället i Sjöbo onsdagen den 13 april 1938". Fullsatt buss med intresserade biologer avgick från Zoologiska Institutionen i Lund till bekymmer för den besvärade åklagaren, som tänkt avfärda oss på nolltid men istället måste begära uppskov för att ytterligare skaffa bevis mot oss för att ha utnyttjat området "till en lustvandringssort för nyfikna personer" (citat ur angivarens skrivelse till landsfiskalen). Att tänka sig just Gustaf som svarande i ett naturvårdsmål är groteskt och var det redan då. Säkertligen har hans otaliga exkursioner för honom varit "lustvandringar" och hans vetenskapliga "nyfikenhet" var och är det förvisso inget fel på. Formuleringen var i detta sammanhang osedvanligt malplacerad.

Efter andra rättegångstillfället behagade domaren fälla oss tre zoologer för att ha överträtt naturskyddslagen till fem dagsböter å fyra kronor (av vilka en tredjedel skulle tillfalla angivaren). Man skall ju inte kvälja dom, men reflektionerna ger sig själva. Vår advokat, den legendariske Wilhelm Penser i Eslöv som till vår glädje och tacksamhet åtagit sig försvaret, överklagade i hovrätten. Med stöd av ett skriftligt uttalande från KVA, dikterat av dåvarande professor Einar Lönnberg, att vi på ett "kraftfullt och klokt sätt sökt tillvarata naturvårdens intresse" löd hovrättens dom på totalt frikännande. Vi kunde som frikända män efter att ha offrat en arbetstermin och berövats många illusioner återvända till studierna.

Men vad blev då resultatet av vår aktion? Kortsiktigt ringa. Hur Vombs ängar är idag vet alla biologer. Gustaf har själv formulerat sig ungefär så här: "Där man förr på våren kunde uppleva översilade fuktängar färgade av guldgul blommande kabbeleka möter man idag en flora fortfarande gul men nu dominerad av maskrosor". På längre sikt är skadan möjligen men tveksamt reparabel.

Hel busslast biologer

S. D. S.
14/4 38

från Lund till Sjöbo

De åtalade Lundaamanuenserna stodo till svars
för studierna på Wombs ängar.

Biologerna kommo
med förhyrd buss

Domaren
Häradshövding
Ulfsparre

Advokat
Persson

Klingberg
Rudebeck

De åklagade: Amanuenserna Ehnborn

akt
- 38.

Vad Gustaf med sin fortfarande ungdomliga entusiasm betytt för de unga ornitolog-generationerna må de själva redovisa. För sina gamla vänner har han alltid varit och förblir en stor tillgång med sina positiva och öppna attityder till tillvaron. Hans uttrycksmedel är mångsidiga: kroppsspråk, verbal och sist men inte minst skriftlig uttrycksförmåga. Han gynnar ogärna televerket men desto hellre postverket. Han är en stor brevskrivare och därmed representant för en idag utdöende konst. Men han har också andra strängar på sin luta. Han som många författare förmedlar gärna kulinariska råd. Här ett: "Salta och peppra en halv avocado, övergjut med några skedar rött vin".

Ännu ett av Gustafs "exkursionsresultat", denna gång från Afrika.

Kjell Ekström

En dag i september

Carin Ehrenberg

Den dagen det stod en bronsibis (*Plegadis falcinellus*) vid reningsverket i Lund nere vid Höjeå vibrerade luften över staden av nyheten och telefonerna gick varma. Bud gick snabbt till Gustaf Rudebeck på Tenorgränd i norr, inom ett par minuter var bil framkörd, bemannad och på väg söderut mot ån och "mellersta dammen", där ibisen observerats. Vi kom en kvart försent, fågeln hade redan lyft och försvunnit västerut. Det var en besvikelse. "Nåja, sådant händer" sa' Gustaf lakoniskt men han hade ju sett bronsibisar förr fast inte i den omgivningen.

Dagen var alltför vacker för att vi skulle sörja över oturen. Vi bestämde oss för att flanera per bil österut och tog vägen över Dalby och Torna Hällestad mot Krankesjön, ett klassiskt och för fågelintresserade sedan ett halvsekel och mer välkänt exkursionsmål. På 1930-talet upplevdes rördrommens bölande i vassarna som synnerligen exotiskt, vi vadade ut en gång och fick en av dem på vingarna så nära att man tyckte sig kunna fånga den med händerna. Minnet flöt upp och glimtade till när vi nått det i relativ sen tid resta fågeltornet vid sjöns östra strand och äntrat dess översta plattform. Därifrån är utsikten över vassar och klarvatten en sådan dag "henrivande". Nere vid marken var den svaga ostliga vinden ganska mild men uppe i tornet var den en smula vassare och kom stundom ögonen att tåras bakom kikarsiktena. Solen skymdes aldrig helt av det tunna skiktet sakta drivande cumulusmoln och vi hängav oss åt iakttagelser, kommentarer och skattningar av antalet individer i de ständigt rörliga fågelflockarna på vattnet och i smågrupperna, som svepte runt i luften ovanför. Gustafs penna var i oavbruten verksamhet, hans anteckningar med fakta och intryck blev som vanligt detaljerade och preciserade med

Vombs ängar. Foto: Jan Elmelid/N

förkrossande sakkunnighet. Hans högt uppdrivna snabbhet vid bestämning av art, ålder, kön m.m. tycks osviklig och i den mån man kan hänga med ofelbar. Här är ett axplock ur den lista, som Gustaf sammanställde senare över vad vi såg under ca 45 minuter från vår utsiktspunkt uppe i tornet:

Grågäss i massor i flockar på vattnet och oroligt strykande över vassarna. Knölsvan ca 70 stycken varav endast 5 var ungfåglar. Drygt ett dussin storskarvar vilande på en miniholme och ytterligare några i rörelse i luften. Skäggdoppingar låg på klarvattnet bland änder av många arter. Gräsänder var de allmännaste, för övrigt sågs i små flockar eller enstaka exemplar bläsand, stjärtand, snatterand, skedand, brunand och kricka, ett ganska rikt utbyte av observationer under denna trekvarts timme. Det fanns mera. Ett femtiotal skrattmåsar, några fiskmåsar, vipor i stora flockar, som oroliga tog till vingarna ideligen, enstaka enkelbeckasiner svirrade förbi. Flockar av småfågel passerade tornet, mest bofinkar och grönsiskor i hopar på 10-30 ex på "baksträck" mot NO. Ladusvalor strök utmed sjön på låg höjd och även en hussvala visade sig. Ett fåtal kråkor, råkor och ringduvor antecknades liksom några exemplar av brun kärrhök, sparrhök, fiskgjuse samt en ensam glada över Silvåkra by.

Vår färd gick vidare över Vombs ängar, där en tornfalk ryttrade i det milda solljuset och två ormvråkar sakta gled över våra huvuden.

Vi nådde det förträffliga matstället Sjögården öster om Vomb, klockan var 1203 för att vara exakt, och fick kaffe och makalösa wienerbröd medan vi ganska belåtna diskuterade förmiddagens observationer och händelser.

Övedskloster var vårt nästa mål. Slottets vidsträckta, lummiga park med inbjudande gräsmattor, klippta häckar och damm med sirlig fontän lockade oss att långsamt ströva omkring och njuta av den miljö människan format här. Lind, alm, ask och andra ädla lövträd av anseelig höjd och stort omfång står som solitärer eller i små dungar och ger den gamla rosa 1700-talsbyggnaden en smakfull inramning. Gustaf ägnade sig inte bara åt fågelobservationer i parken och dess omgivningar - de gav förresten flera glador och minst sex ormvråkar - utan spanade också in insekter t ex *Eristalis tenax* på maskrosor och andra gula blommor samt sträck av bålgetingar allt medan vi drog oss mot bilen och verkligheten.

Så var det tid att fara hemåt och göra bokslut för dagen. Gustafs anteckningsblock åkte inte ner i fickan som man kunnat vänta. Liksom en vaksam jägare inte tar ut patronerna ur bössan förrän alla chanser till skott är förbi höll han pennan redo, när vi lämnade Övedskloster och gled mot slutmålet. Han fick sin lön i form av kretsande glador och ormvråkar och som sista observation tornfalk och vipor innan cirkeln var sluten och dagens utflykt förbi. Eftermålet var bl a. summa 45 rovfåglar, ingen sensationell siffra men den tillfredsställde våra ambitioner på vad man kan få inom kikarens synfält en sådan dag och gav oss känslan av att vi använt våra syn- och hörselsinnen väl. En generös färdledare som Gustaf inger även mindre kunniga exkursionsdeltagare denna sköna känsla.

Carin Ehrenberg

Gustaf – den upplevelseintensive

eller

Näcken i träsket

eller

Tutti-frutti på fjällheden

Anders Enemar

Året var 1961, midsommardagen, den riktiga. Jag hade tagit ledigt från det lika dagliga som enahanda fågelkarteringsjobbet i mina provytor kring Abisko. Anledningen var Gustaf Rudebeck, som hade dykt upp i omgivningarna. Han önskade granska tallurskogen vid östra Torne träsk och ville gärna ha sällskap. Så vi spårade ihop för en dag i våra ansträngningar att bidra till resultatet av ett större projekt, som syftade till att öka kännedomen om Torne träsk status som unikt naturområde och därmed stärka dess skyddsvärde. Det var alltså i tider, då starka krafter betraktade träsket som endast ett råämne till en kraftverksdamm.

Vi började utfärden med tåg, ett stilenligt färdmedel i Gustafs sällskap, och steg av vid Bergfors station. Där började, tror jag, min hittills enda exkursion på tu man hand med Gustaf. Vi släntrade iväg genom fjällbjörkskogar och över höjdsträckningar av lågfjällhed och nådde så småningom målet, tallskogen vid en vik av träsket. Jag hade ingen aning om på vilket sätt denna skog skulle angripas i studiesyfte. Men Gustaf ansåg att först borde den stundtals svettiga marschen följas av ett reningsbad i själva Torne träsk. Jag tyckte för min del att det var onödigt att blöta ner sig helt och hållet och avstod. (Hade jag varit bara några få år yngre hade jag säkert följt min förebild i isvattnet och "njutit".) Jag var i full färd med att lösa den tilldelade uppgiften att göra upp en rykande eld, då Gustaf i praktfull nakenhet klöv träskets bölja med ett frustande bröl, som säkert fick alla osynliga vilddjur i landskapsdelen att spetsa sina håriga öron. Väl uppkommen torkade han kroppen och klarade sig undan de ettriga myggen med hjälp av både röken från elden och strömmen av egna osande tillmälen, osäkert dock vad de "blodsugande småjävlarna" fann svårast att uthärda.

Efter detta preludium fann vi att fotmarschen som sådan tagit så lång tid att vi, för att vara säkra på att hinna åter till Bergfors och sista tåget för dagen, inte hann genomföra någon borrhande forskning i tallurskogen. Ingen grämde sig märkbart. Sedan en smärre runda av översiktskaraktär avverkats, vände vi Torne träsk ryggen och startade under mulen himmel vandringen tillbaka. Vi var båda stärkta och stimulerade av den själsläkande stämning som alltid råder i en urskog, även om det inte rådde något tvivel om vem av oss som tagit tillvaron vid Torne träsk allsidigast och intensivast tillvara.

Det var tur att vi avsatt god tid för återtåget. Landskapsbilden vägrade nämligen med ökande envishet att förändras så som vi förväntade oss. Vi passerade krönet på den ena slutningssträckningen efter den andra utan att skogslandet med järnvägen dök upp i

fjärran. Vi började ana oråd, och på väg uppför nästa sluttning blev jag så misstänksam att jag ökade farten och kom i förväg till krönet. Jodå, rakt fram utbredde sig en bit bort det träsk vi tidigare besökt! Jag gjorde helt om marsch och ropade till Gustaf att göra sammalunda. Men han fortsatte utan ett ord i mina spår, passerade mig sammanbitet, stannade upp först en god bit nedanför sluttningen, "stod staty" några ögonblick, vände sig smått hukande åt mitt håll och utslungade över nejden: "Min schuää! (själ), det är Torne träsk!" Man kunde tro att jag i den situationen skulle ha känt mig misstrodd eller kränkt. Icke så! Ty det var alltför uppenbart att för Gustaf skulle avslöjandet av även en så neslig förtretlighet som att ha gått helt vilse självupplevas, intensivt och fullt ut!

Vi bestämde oss för ny och rätt marschriktning, satte fart och hade så småningom tillfredsställelsen att se skogslandet dyka upp. Sedan vi med kikarens hjälp blivit överens om var Bergfors järnvägsstation låg, insåg vi att det fanns tid för en sista matrast. Skönt för mig som kände att min nyss avverkade disputationstermin rejält undergrävt min fysiska kondition. Blodsockret var i bottenläge och kroppen kändes allmänt ihålig. Min matsäck kom att upplevas som klart underdimensionerad medan jag gnagde i mig vad jag hade kvar av småsovlade torparmackor tillsammans med sista skvätten te. Jag förnam hur Gustaf snett bakom mig vållustigt bökade i sin betydligt innehållsrikare ryggsäck och såg till att rasten formades till en för honom allsidigt stimulerande upplevelse.

Eftersom Gustafs skarpsyn inte endast klarar att upptäcka och identifiera fjärran fågelsilhuetter, såg han inte bara mej där jag satt utan även, tror jag, min näringssituation. Denna rörde måhända strimman av ömsinne i hans själ. "Får jag bjuda på det här?" Han langade över en öppen burk Tutti-frutti (konserverad fruktkompott). "Den är din, jag har mer." Tutti-frutti! Som färdkost på fjället! Jag begrep hur pinsamt underutvecklad min fantasi var vad det gäller att komponera en fälmässig matsäck. Gustaf låg uppenbarligen även i detta ljusåret före mig. Med slidknivens hjälp fick jag hål i burkens plåt. Så följde en oförglömlig stund, fylld av alla ljuvligheters ljuvlighet! Frukbitarna smälte momentant in i min magra kropp och sockerlagen rann rakt in i blodet. Inte underligt att resten av vandringen till stationen gick som en dans. Framme i Abisko mötte Sam Erlinge (som måst ägna dagen åt att sköta sin förkylning) med kvällssmörgås och öl, som han ordnat på turiststationen.

Jag tror att det var på denna exkursion som jag livskryssade lappnes, ett par med bo och ungar. Men i övrigt kommer jag inte ihåg en enda av våra fågelobservationer från denna heldag av fri och allmänt upplyftande vandring i fjällens randzon. Men jag minns Gustaf!

Med Gustaf Rudebeck på Torne träsk

Sam Erlinge

Till legendariska personligheter knyts många historier, mer eller mindre sanna. En omtyckt story om Gustaf Rudebeck anspelar på Gustafs (och min) påstådda opraktiska läggning och ringa intresse för teknikens under (om man nu i Gustafs fall bortser från tåg och lokomotiv).

Historien härrör ur en båttur som undertecknad gjorde tillsammans med Gustaf Rudebeck, en faunainventering runt Torne träsk midsommartid 1961. Historiens poäng är, att Gustaf och jag, när vi väl fått igång båten vi for runt med, inte lyckades få stopp på den utan tvingades fara runt, runt tills bensinen tog slut.

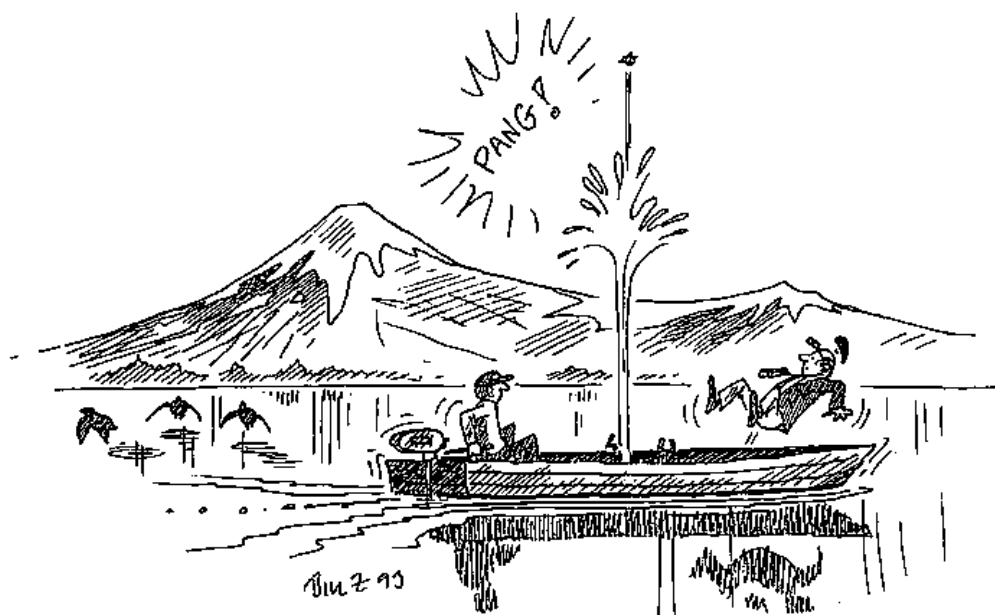
Bakgrunden till episoden var följande. På 50- och 60-talen pågick en kraftig utbyggnad av våra Norrlandsälvar för elkraftsförsörjning. I samband med fortsatta utbyggnadsplaner var "Vattenfall" villigt att bekosta flora- och faunainventeringar inom aktuella sjösystem för att få ett underlag att bedöma vilka naturvärden som stod på spel. Per Brinck organiserade inventeringsarbetena. Olika grupper sändes ut till skilda områden och med olika inventeringsprogram. Gustaf Rudebeck skulle göra en faunainventering av områdena, särskilt strandområden, runt Torne träsk. Jag var vid den tiden på väg att "lica" och till mina kompisars oförställda förvåning blev jag tillfrågad att bli Gustafs medresenär. Jag prisades som lyckost.

Vi tog tåget och hade en underhållande resa upp till Kiruna. Att Gustaf Rudebeck var kändis gick inte att ta miste på. På tåget passerade många som hejade och ville ha ett kort snack. Efteråt hade Gustaf sedvanliga, välformulerade kommentarer om känt och okänt folk i vårt land.

Från Kiruna tog vi oss vidare med malmbanan till Stenbackens station. Efter att ha laddat upp ett par dagar på sydsidan av Torne träsk och avvaktat passande väder var vi klara för inventeringsrundan.

Båten, en lättmetallbåt med aktersnurra, låg enligt överenskommelsen vid stranden nedom Stenbackens station. Vi lastade i tält, sovsäckar, stormkök, mat och övrig proviant och påminde varann om att inte ha glömt kikaren och anteckningsboken. Gustaf satt mitt i båten och jag i aktern. Aktersnurran satte igång efter några få försök. Vi tittade belåtet på varann och satte kurs tvär över sjön. Motorsmattret störde oss inte nämnvärt. "Det finns det som låter värre" som Gustaf uttryckte saken. Vi njöt av den storslagna inramningen och runt omkring oss lyfte skrakar, knipor, sjöorrar, svärter och lommar. Så mitt ute på sjön hände det! Pang! Ett explosivt plåtljud och en vattenstråle stod upp som en fontän mitt i båten.

Vi tittade på varann och insåg båda att inventeringen var på väg att få ett tidigt slut. Vattnet var kallt, några få grader över fryspunkten och inte alls badvänligt. Vad gör vi? Tekniska lösningar var inte att tänka på i detta läge. Vi valde en praktisk, okonstlad metod. Gustaf satte helt enkelt tummen över hålet, som bildats när en nit i båten sprungit

loss. Vi ökade farten till max, Gustaf bytte tumme för att undvika köldskada och snart underhöll vi varann med att båtuthyrarna, som gett oss den skraltiga båten, hade räknat ut oss för tidigt. Vi landade programenligt, satte upp tältet, lagade middag och gjorde en första givande inventering i björkskogen bland sjungande rödvingar, gråsiskor och bergfinkar.

Sällsyntheter som ringtrast fick Gustaf att stanna till, skärpa uppmärksamheten och hålla andan. På vissa ställen slog vi oss ner i grönskan och bara njöt av spelande gluttsnäppor, simsnäppor som energiskt snurrade runt på vattnen i hjortronmyrar och praktfulla sim- och dykänder i småvatten bland bergsskrevorna. Jag upplevde vilken intensiv spänning och skönhetsupplevelse som exkurerandet med Gustaf innebar.

Nästa morgon överraskades vi av dm-hög snö på tältet, båten och kläderna som vi hängt upp att torka; båtfärden hade trots tätningen med tummen gjort en del kläder våta. Men solen värmd. När vi återkom efter en ny inventeringsrunda, ett närbeläget deltaområde med en mångfald vadare, var allt nästan upptorkat och vårt enda bekymmer, som vi dittills hade förträngt, var egentligen hålet i båten. Vi hade inga avancerade verktyg utan var hänvisade till enkla lösningar. Gustaf sammanfattade vår diskussion som så: "om Gud är god och med oss, så har han låtit en videbuske växa här och ger oss en pinne som passar till hålet i båtskrället". Och psi, den busken stod där. Det var lätt att prova sig fram till rätta dimensionen och på kort tid hade vi kompletterat båten med en pinne som likt en lövad mast reste sig rakt upp i båten. Den förhindrade effektivt vatten att komma in.

Vi upplevde tillvaron helt bekymmersfri, men bestämde oss för att gå nära stranden i den fortsatta rundturen. Som Gustaf uttryckte saken: "har vi fått en båt där en nit far ut vid första tillfälle, kan man ge sig fan på att det blir två nästa gång". Vi tog oss alltså fram nära stranden. Inventeringsarbetet gick fint. Jag minns fågelobsar i midnattssol. Allt väl alltså tills nästa tekniska missöde.

I oståndan av Torne träsk var vissa strandpartier mindre branta och stenbumlingar dök upp i vattnet och strax under vattenytan på många ställen. Just en sådan sten råkade propellern gå emot med avbruten brytpinne som följd. Vid denna del av sjön låg ett lappläger. Vi diskuterade möjligheten att gå iland och få hjälp. Saken komplicerades emellertid av att vi hittills under inventeringen inte observerat varken kungsörn eller pilgrimsfalk trots att många passande boplatser passerats. Gustaf hade upprepade gånger kommenterat orsakssammanhanget. Efter mycken vända insåg vi dock att det var helt nödvändigt att söka hjälp. Att ro tillbaka skulle ha tagit längre tid än matförrådet tillät.

Vi glömde örarna för en kort stund, blev väl mottagna av samen, som snabbt fixade en ny brytpinne. "Samerna, i varje fall vissa, är" som Gustaf sa, "några riktiga hedersknyfflar, även om de råkar ha en pervers inställning till örmar".

Hur är det då med båten, som vi inte lyckades få stopp på? Jo, historien har visst sanningssinnehåll. Efter några dygn på sjön visade det sig att kontakten som skulle bryta strömmen och få motorn att stanna inte längre fungerade. Varken Gustaf eller jag kände oss mogna att ge oss in i motorns elektriska system. Vi kom också fram till att det fanns ett annat sätt att få stopp på motorn, nämligen genom att strypa bensintillförseln. Före planerad landstigning vred vi alltså om bensinkranen och efter hand lärde vi oss också att avgöra den sträcka som bensinen efter avstängningen räckte till för att komma i land och prisade snart vårt utvecklade samarbete med båten och dess motor.

Att vi i enlighet med historien före varje landning for runt på Torne träsk tills bensinen i tanken tog slut hade varit ett alternativ, men det förespeglade oss inte av någon anledning. Det hade dessutom varit "oanständigt obegåvat" för att låna ett Gustafianskt uttryck. Efter drygt en veckas inventerande kom vi så med väl förrättat värv välbehållna till utgångspunkten.

En underbar, upplevelsesrik vecka, som jag gärna håller i minnet. Att turen också gett underlag till en bra historia gör den inte sämre.

Visst är det sant att Gustaf Rudebeck uppfattar tekniska grejer och teknokratiska påfund behjälpliga i vissa situationer om de brukas med måtta.

I förhållande till sköna fågelobsar och sällsamma naturupplevelser är dock tekniken av perifert intresse. I detta instämmer också hans följeslagare runt Torne träsk.

Lars Selinge

Hilsen fra Danmark

Lorenz Ferdinand

Idag kan man knapt forestille sig hvordan vilkårene var for fuglestudier for 40-50 aar siden. Kun få arbejdede med optællinger i naturen. Vor viden om fugleforekomster, -antal m.v. var sammenlignet med vor viden idag som på et "stenalderstadium". Vi var dog klar over at Danmark i traektiderna passeredes af millioner af fugle, men manglede konkrete oplysninger.

I midten av fyrrerne påbegyndte en gruppe amatørornitologer systematiske indsamlinger af iakttagelser af dagtraekkende fugle.

Dette blev givet inspireret af oplysninger fra Skåne om Gustaf Rudebecks m.fl. systematiske optællinger vid Falsterbo, som det trods krigen var sivet oplysninger om til Köbenhavn. Det var derfor en stor begivenhet da Gustaf Rudebeck - som den første udlænding efter krigen - den 18 december 1945 - holdt foredrag i Dansk Ornitologisk Forening om sine traekfuglestudier i Skåne.

Over hundrede medlemmer var tilstæde og der blev lyttet meget intenst og interesseret.

De første aar efter krigen var det bl.a. på grund av valutarestriktioner meget vanskeligt at besøge Sverige, og det lykkedes derfor først i september 1948 at få arrangeret en ekskursjon med Ornitologisk Forening til Falsterbo.

Danska ornitologer närma sig en flock myrspovar. Flommen 17 sept. 1936. Foto: Folke Köhler.

Gustaf Rudebeck, Torsten Malmberg og K.G. Wingstrand var generöse ciceroner og det blev en meget vellykket tur.

Fra da af besøgte flere og flere danske ornitologer Falsterbo, hvor mange blev undervist af Gustaf. Arbejdet på fuglestationerne, både på Öland og Falsterbo, blev nøje fulgt af os unge i halvtredserne. Vi blev inspirerede af den store aktivitet omkring fuglestationerne. Rudebecks disputats blev nøje studeret. Det var ikke mindst for danske ornitologer et pionerarbejde, som fik en betydelig indflydelse på dansk feltornitologi i halvtredserne.

Det var derfor helt naturligt at Gustaf Rudebeck ved DOF:s 50-aarsjubilaum i 1956 blev udnaevnt til korresponderende medlem af foreningen.

I anledning af Gustafs 80-aars födselsdag skal der fra Danmark lyde en hyldest til den store feltornitologiske pioner med en varm tak for den store indsats, stor hjælpsomhed, inspiration og entusiasme.

Hjærtelig til lykke og tak!

Lorenz Ferdinand.

Broder Gustaf

Lars von Haartman

Först och främst önskar jag Dig en god hälsa under de närmaste 10 åren - minst. Min egen är inte längre något att skryta med och jag orkar varken skriva något intressant eller humoristiskt till en vän, som vore förtjänt av det bästa. Din färgstarka person har alltid varit väl sedd på denna sida Ålands hav och Ditt arbete om flyttfågelsträcket över Falsterbo räknar vi som en klassiker.

Själv har jag föga skrivit om flyttfåglar, men jag har nog suttit hundratals timmar både vår och höst i en talltopp på Lemsjöholms högsta berg och spanat efter fågelsträck. För ett tiotal år sedan föll jag i sömn, släppte taget och föll, men fångades upp av en underliggande gren. Resultatet inskränkte sig till några skrubbsår, dock har jag sedan dess förlagt mina flyttfågelstudier till ett mindre spektakulärt och mera horisontellt underlag. Men, som antytts av tiotals anteckningsböcker, har det just inte blivit några synliga resultat - jämfört med t.ex. hyllmetrar skattedeklarationer under mer än ett tredjedels sekel till tre olika socknar, med bilagor och allt, undertecknade på heder och samvete.

Det sällsamma med fågelskådandet är just att det skänker en viss tillfredsställelse också när det ingenting blir av det. Jag tror inte att t.ex. en fysiker har något speciellt utbyte av sina atomer om han inte t.ex. får slå sönder eller accelerera dem. Mer än någonting annat ger oss fågelsträcket en känsla av att bevittna en evig återkomst. Fast knälederna vill vika sig brukar jag ännu försöka gå ut några timmar varje dag, åtminstone när flyttfågeln har börjat komma. I dag, den 24 mars 1993, har inte mindre än 8 nya arter anlänt, bland dem salskraken, trädlärkan och mindre hackspetten. Den sistnämnda är kanske litet udda som flyttfågel betraktad, men åtminstone här dyker den regelbundet upp om våren. Häckar och försvinner när ungarna blivit flygga. Kanske en raffinerad metod att inte i otid tömma näringstillgången under häckningen?

Den trevligaste fågeln på Lemsjöholm är f.n. i alla fall en sparvuggla. Den hördes vissla första gången redan den 4 februari. Just nu håller den på alla dagar, en vissling varannan sekund när den är riktigt i farten. Och det är den ofta rätt länge på morgonen, någon gång nästan till mitt på dagen. Så en paus, då man då och då kan se den sitta i de högsta torra grenarna på någon ask, medan småfågeln väsnas i trädets lägre regioner. När skymningen sänker sig, f.n. lite efter kl. 19, börjar den vissla på nytt. Reviret är ganska stort med ca 1,2 km mellan de avlägsnaste punkterna. Härmar man visslingen brukar ju ugglan komma till stället och gnissla, jag har t.o.m. en gång fått en sparvuggla att följa med ut på en åker, där den satt på en telefontråd vid vägen. Ryktet om ugglan har tydligen spritt sig, ibland om kvällen ser man mörka gestalter skymta på vägen, ornitologer, på finska s.k. bångare, som är ute och skaffar sig en svärfågel extra poäng till årets artlista.

Tuus

Lars von Haartman

Ett TV-program och dess tillblivelse

Bertil Harrison

Flertalet av de program som i dag erbjuds TV-publiken är oftast — vad man i övrigt kan ha för uppfattning om innehållet — underverk av teknisk perfektionism och regimässig ackuratess. Och tacka för det; programmen är till övervägande delen inspelade och bandade i förväg. En sekvens som ej uppfyller ställda krav, kan klippas bort och tas om etc. Men så har det förvisso inte alltid varit. I televisionens barndom gick flertalet program "live" som termen lyder även om tekniken att filma ett program i förväg för senare sändning stod till buds. Nämnad teknik var emellertid dyrbar och komplicerad och kom därför ytterst sällan till användning.

Den episod varom här skall förtäljas tilldrog sig i den svenska televisionens statu nascendi, sannolikt i slutet av 1958 eller möjligen i början av 1959. Det nya mediets ledning hade ansett att ett naturprogram skulle sändas. Programmet bestämdes skola handla om fåglarnas orienteringsförmåga, varför och huru. Till denna ända städslades dåvarande docenten Gustaf Rudebeck samt nedtecknaren av föreliggande rader, vars meriter härför kan sammanfattas i zoologistudier i Lund ävensom praktisk verksamhet med brevduvor. Programledare var dåvarande intendenten i Sveriges Radio Nils Linnman och den rent tekniska ledningen hade anförtratts en ung person vid namn Ruben Zehlén.

Att åstadkomma ett TV-program är ett alldeles icke lätt företag därest någon skulle tro det. Först måste temat för programmet noggrant penetreras av programledaren tillsammans med de medverkande. Vilka frågor skall programledaren ställa, vem av deltagarna skall bestå svaret på den eller de frågorna, hur lång tid måste beräknas för besvarandet osv. Ett "körschema" uppgöres med tids- och personangivelser. Eftersom Gustaf och jag förutsattes röra oss i studion — Gustaf hade med sig planscher med kartor och diagram och jag medförde förutom diverse bilder jämväl burar med duvor — måste en plan uppgöras för hur vi skulle förflytta oss och vid vilken stickfråga eller -replik. Med krita uppgjorde teknikerna ett komplicerat mönster på golvet enligt vilket Ruda och jag förutsattes ändra vår rumsliga placering — kameran måste ju följa med i svängarna. Det var koreografi i den högre skolan och turerna var minst lika komplicerade som dem präster och andra tempeltjänare utför i påsknattens katolska mässa.

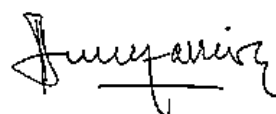
Vi blev omsider alla ordentligt trötta av allt repeterande och teknikerna — inte heller de alltför rutinerade — slet i förtvivlan och irritation sina hår då vi båda vid TV-mediet helt ovana medverkande ansågs omöjliga att bibringa erforderliga instruktioner. När situationen hade utvecklats till ett stadium som måste betecknas som näst intill förtvivlat, hov Ruda upp sin mäktiga, sonora och av ädelskånskt idiom burna stämma:

– Vänner, vänner kan vi inte tänkas lösa det hela så att som allmängiltig princip må gälla att ingen ställer sig på plats där redan någon i förväg står?

Och härom enade man sig så, eftersom det i förevarande stund bedömdes som det enda möjliga.

Omsider började sändningen och vi gick ut i etern utan skyddsnät, utan möjlighet till avbrott eller omtagning. Nils Linnman presenterade inledningsvis programmet och ställde de överenskomna, inledande frågorna till Ruda. Men sen... Glöm körschema, glöm de koreografiska anvisningarna, glöm allting annat som planerats och överenskommits. Ruda tog efter några minuter till Nils Linnmans och övriga programansvarigas förtvivlan helt befälet i studion och släppte sedan inte ifrån sig ordet förrän programledaren omsider abrupt, svettig och med illa dold lättnad förklarade att programtiden var till ända.

– Det gick ju fint, det här, sa Ruda när lamporna i studion släckts. Och det gjorde det förvisso. Dåtidens relativt fåtaliga svenska TV-tittare fick en omisskännligt rudebecksk föreläsning om fåglars flyttningar, kunnigt, pedagogiskt, intensivt entusiastiskt. Ett utomordentligt TV-program, fascinerade, medryckande, intresseväckande, ja allt vad man kan begära och lite till och alltså med ett engagemang som man blott alltför sällan upplever i våra dagars TV. Men det var bestämt inte det TV-program Nils Linnman och Ruben Zehlén planerat och mig och mina duvor var det ingen som fick se ute i stugorna den gången.

Det livfulla Muséet – om Gustaf som lärare och arbetskamrat

Göran Högstedt

Framför mig ligger ett dokument, som väcker glada minnen: ett arbetsintyg gällande min tjänstgöring som amanuens vid Zoologiska Museet i Lund. Det är undertecknat av Gustaf Rudebeck och typiskt för honom, mycket detaljerat och alltför erkännamt. Mitt arbete beskrivs i sju punkter, varav den sista preciserats i nio underavdelningar (från a) till i)). Det är kring dessa år vid museet jag tänker skriva, i ett försök att skildra Gustaf som chef och arbetskamrat.

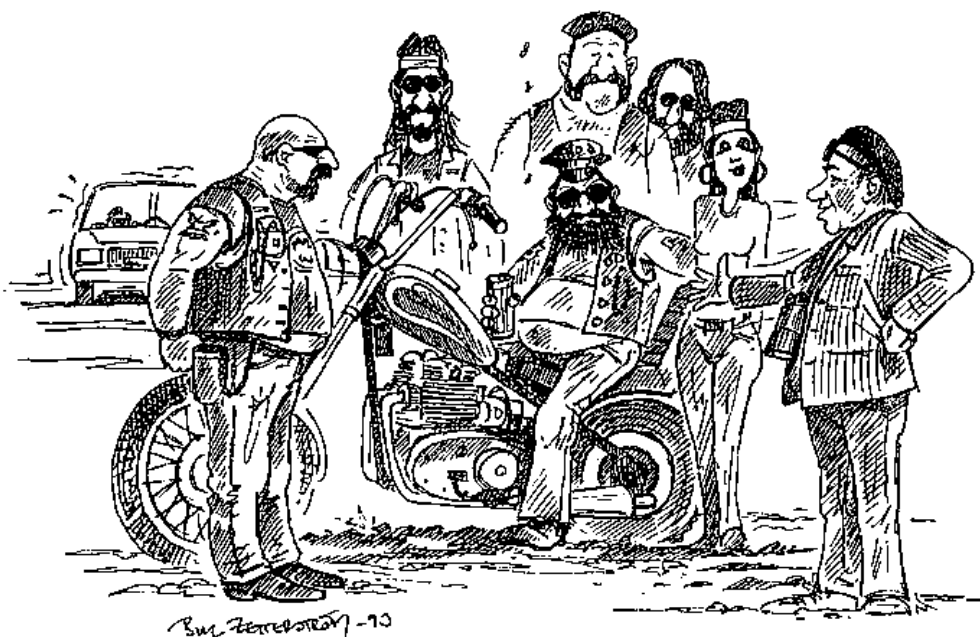
Som nyantagen doktorand vid Zooekologiska avdelningen 1971 hörde det till att arbeta som amanuens. Min handledare, Staffan Ulfstrand, ordnade det via ett kort telefonsamtal och jag välkomnades omedelbart av Gustaf. Det var med viss vördnad jag gjorde min entré: Delvis berodde det på den tunga och mörka interiören i museets lokaler, men framför allt på Gustafs centrala roll inom svensk ornitologi. Min osäkerhet skingrades emellertid snabbt av Gustafs naturliga och kamratliga stil. Arbetsplats, lab-rock och arbetsinstrument framskaffades i en hast och efter att Gustaf presenterat mig för museets medarbetare, blev jag snabbt satt att katalogisera en gigantisk spindelsamling. Det ganska tråkiga rutinarbetet underlättades mycket av alla de dråpliga historier Gustaf berättade vid för- och eftermiddagskaffena; förutom att vara hejdlöst komiska var de också lärorika eftersom de ofta innehöll faktaspäckade utläggningar om det mesta, från sydafrikansk historia och liturgisk sång till den fylogenetiska valören av fåglars beteende. Så var det också många från helt andra avdelningar som drack sitt kaffe på museet.

Gustafs muntra och charmerande väsen är det få som matchar, men när det gäller vissa av hans svagheter är jag ibland hans överman. Bl.a. gäller detta oförmågan att lösa tekniska problem, vilket belyses av följande lilla episod. Ännu efter två månader ej färdig med katalogiseringen av den gigantiska spindelsamlingen, fann jag mig tvungen att tillgripa lördagen som arbetsdag. Även Gustaf var denna lördag i arbete och vid 3-tiden fann vi oss i behov av en slurk kaffe. Förlägna konstaterade vi vår okunnighet att bemästra den på den tiden nyuppfunna kaffemaskin, som inköpts till museet. Vi hade endast diffusa minnesbilder av hur maskinen arbetade, eftersom det då, som nu, oftast var damerna som skötte kaffekokandet. Samråd och diverse, som vi tyckte, intelligent resonemang gjorde att vi strax löst problemet. Vatten slogs i behållaren och lämplig mängd kaffepulver ströddes i samma kärl, varefter "On"-knappen nedtrycktes. Till en början gick apparaten som den skulle, men efter hand blev genomflödet alltmer trögt. Samtidigt såg vi att "kaffet" avvek i färg från det förväntade; drycken var närmast lättölsfärgad. Raskt doserade vi därför ytterligare kaffepulver i vattentanken; från maskinen hördes nu ljud som närmast kan beskrivas som dödsrosslingar. Näväl, kaffekopparna fylldes och även om drycken bedömdes som något tunn var vi eniga om att detta berodde på något annat än vår tillredningskonst. Kanske en sockerbit extra skulle hjälpa? Innan vi tömt våra koppar inträdde försteamanuens Christina Sjöblom, en praktisk och handlingskraftig

kvinnor, insåg vår fadäs och fick blixtnabbt rensat maskinen, som självfallet led av akut förstopning. Christina gav oss därefter en föreläsning i "automatisk kaffekokning" och vi fick lova att i framtiden inte laga kaffe på egen hand. Det löftet höll vi. I efterhand kan tyckas att vårt agerande var idiotiskt, men jag minns hur vi resonerade. Apparaten var märkt "automatic" vilket fick oss att bortse från tratt och filterpåsar. En automat kännetecknas ju av att råvaror instoppas i ena änden, processeras i maskinen, varefter den färdiga produkten utkommer ur den andra änden. Ännu idag, 21 år senare, utmärkes inte kaffekokandet av automation, och kanske var Gustaf och jag före vår tid?

Gustaf är mycket pliktmedveten, och jag minns att denna sida hos honom starkt styrde hans arbete. Likväl var han inte främmande för att jobbets tyngre moment kunde kombineras med en smula nöje. Vid ett tillfälle hade Gustaf funnit museets vildgås-material alltför ofullständigt och önskade berika samlingarna med några tiotal säd- och bläsgäss, möjligen också kanadagäss. Någon föreslog att man då lika gärna kunde hålla fest på resterna, i vart fall på bröstbitarna. Gustaf fann efter kort betänketid förslaget gott och strax var en arrangementskommitte, bestående av den kokkunniga delen av husets personal, i arbete. Efter en stund påpekades för Gustaf hur segt och knistrigt kött av gamla gäss kunde vara och att han därför borde inköpa endast unggäss. Fåglarna skulle inhandlas premiärjakt dagen på ett av de skånska godsena och jag skulle medfölja för att åldersbestämma bytena. I hastigheten samtyckte Gustaf till förslaget, men kom naturligtvis snart i vända. Det är ju så att en museisamling bör utgöra ett stickprov av den skattade populationen och att det därför inte går an att enbart insamla unggäss. Hellre än att göra kommittedamerna besvikna, bemödade Gustaf sig om att finna en lösning som tillfredsställde alla. Efter några dagar belönades hans ansträngningar med framgång och han kunde då triumferande berätta om konsten att kulinariskt föryngrar gäss. Tipset hade han fått från dåvarande entomologidocenten Christine Dahl, men jag minns endast vagt vari receptet bestod. Klart är att gässen skulle tillbringa flera dagar i en vätska, som till stora delar utgjordes av surmjölk, men (tror jag) också innehöll dåligt vin, ättika, ett eller två pepparkorn med flera hemskheter. Förunderligt nog hjälpte kuren och gammalgässen blev mörre som dunungar. Alla var överens om att middagen var delikat, samtidigt med att samlingarna berikats med ett representativt urval gäss.

Gustaf har en utpräglad vänlig inställning till människor, i varje fall intill de bevisat sin skurkaktighet. Folks attribut och attityder tycks inte nämnvärt påverka hans välvilja, något som för oss andra, förr eller senare brukar straffa sig, dock icke för Gustaf! Jag tror att detta hänger samman med hans sätt att bemöta människor, vilket följande händelse visar. Vi hade bilat till Falsterbo för att hämta de döda fåglar som inkommit till fågelstationen och lagrats i en av Gustaf där placerad djupfrys. På återvägen skulle vi göra ett kort stopp vid Ljungen, dock först efter att ha provianterat i Skanörkiosken. Väl framkomna fann vi att parkeringsplatsen ockuperats av den lokala filialen av Hells Angels, bestående av tiotalet motorcyklister. Dessa bemödade sig om att se så skräckinlagande ut som möjligt, iklädda stål nitade läderjackor, stål hättade kängor, blängande och ilsket tuggande tuggummi eller cigarettfimpar. I brist på konversationsämnen fördrev de tiden med tomkörning av motorerna på högsta nivå. När vi lämnade bilen såg

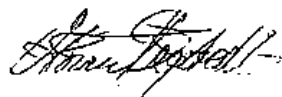
jag att alla tog på sig en extra sur och tuff min. Här var inte läge för någon sorts provokationer och efter gjorda inköp återvände jag diskretast möjligt till bilen. Till min skräck hörde jag plötsligt Gustafs muntra "Hej pojkar, hur många kubik har ni i cyklarna?" Min första tanke gällde belägenheten av och avståndet till närmsta sjukhus; befogenheten i denna underströks av att knuttarna nu överbjöd varandra i fientligt stirrande. Men efter att Gustaf nämnt att han på 30-talet haft flera motorcyklar av de och de märkena och det stod klart att han behärskade detaljerna om sin ungdoms fartvidunder, mjuknade stämningen påtagligt. Och när Gustaf berättade att han motorcyklat sträckan Lund-Simrishamn på 35 minuter (på grusväg), ja då försvann alla Clint Eastwood-miner. Samtalet fortsatte, detaljerna har jag glömt, nu med Gustaf som mittpunkt och knuttarna reducerade till beundrande åhörare. Efter en stund skiljdes vi åt under ömsesidiga artighetsbetygelser. Jag har i efterhand undrat om Gustaf var så aningslös som han verkade eller om han helt säkert visste hur situationen skulle tacklas.

Mina uppgifter på museet var mycket varierande och det var därför oundvikligt att tabbar begicks, speciellt i början på ett jobb. Gustafs tålmod i sådana situationer var oändligt och gjorda fadäser bagatelliserades. Gick arbetet bra var Gustaf oförbehållsamt erkännansam, vilket naturligtvis sporrade till extrainsats. Vårdslöst umgänge med fakta, avsiktligt eller ofrivilligt, väcker däremot Gustafs vrede, och den är inte nådig. Jag minns en snål marsdag då jag efter fullgjort fältarbete tog en tur till fågeltornet vid Krankesjön; Gustaf och Inga hyrde en stuga nedanför tornet, så förutom naturupplevelser bjöds det oftast på både kaffe och kul snack. Denna dag mötte jag Gustaf vid tornet och märkte strax att han var upprörd. Det visade sig att Gustaf något tidigare mött en ung ornitolog, som

kompromisslöst påstod sig ha sett en ormörn. Gustafs diskreta påpekande att arten är tropikflyttare och att fyndet därför var anmärkningsvärt tidigt på året ändrade inte den unge ornitologens uppfattning. Det kunde inte hjälpas vad ormörnen hade för flyttningsvanor, det var en sådan han hade sett. För att övertyga Gustaf om observationens riktighet meddelades att fågeln var vråklik, men alltför ljus, vilket tydligt kunde ses eftersom den kretsflög samman med tre bivråkar. Denna art anländer till Skåne först i slutet av maj, och det var nu uppenbart att den unge mannen sett en ljus och tre normalfärgade ormvråkar. Detta sammanhang stod omedelbart klart för Gustaf och han hade då, enligt egen utsaga, i skarpa ordalag talat om för karlen vad han menade om pretentiös stupiditet, ansvarslöst fantiserande mm. Gustafs redogörelse för episoden, ackompanjerad av yviga gester, blev livligare och livligare och avslutades med att han slog sig för pannan, stönande "Sancta simplicitas". Jag misstänker att den unge ornitologen, konfronterad med en sådan kraftfull moteld snabbt strök ormörnen från sin artlista.

Gustafs starka temperament tar sig dock oftast helt andra uttryck. Under våra många exkursioner förundrade jag mig ofta över Gustafs stora entusiasm för till synes vardagliga ting eller händelser. Det visade sig emellertid att bakom dessa förmenta trivialiteter dolde sig intressanta sammanhang, som Gustafs skarpa iakttagelseförmåga registrerat. Det kunde gälla ruggningsluckor i ormvråkarnas vingar, utifrån vilka Gustaf kunde se om det var häckande eller icke-häckande individer, ja t. o. m. vilket kön fågeln tillhörde. Eller det kunde röra sig om helt andra ting - jag minns Gustafs förtjusning över några stenbitar vi fann i trakten av Ellestad sjön. Stenarna var flintbitar, slagna av människohand och även om dessa måhända inte är helt ovanliga i Skåne, är det få av oss andra exkuranter som ens lägger märke till sådana fynd, än mindre inser deras betydelse. Denna skarpsynthet, kombinerad med stor kunskap och oöverträffad berättarglädje gör Gustaf till den idealiske exkursionskamraten.

Jag har med dessa rader önskat förmedla min uppskattning av Gustaf som kamrat, lärare, chef och inspiratör. För mig var åren på museet ovärderliga, inte bara för de arbetsmoment jag där lärde, utan framför allt för den glada och lättsamma miljö som Gustaf skapar runt sig. Jag är honom djupt tacksam för en trivsamt introduktion till yrkeszoologin och därpå följande kamratskap, och önskar därför gratulera Gustaf å det varmaste på 80-årsdagen. Må hans smittande charm prägla Ekologihuset och skånska fågelmarker för långeliga tider framöver!

En sträckmorgon på Kullen

Paul Eric Jönsson

Det var på hösten 1972. Jag var tillfälligt arbetslös och ägnade därför i huvudsak dagarna åt fågelskådning i hemmamarkerna i Kullabygden. Det var en spännande sträckhöst med invasionsrörelser hos bl a mesar, hackspettar och, inte minst, nötskrika. På eftermiddagen den 5 oktober hade jag efter en cykelrunda kring Skäldervikskusten bestämt mig för att på vinst och förlust ta en tur ute på Kullaberg. Det var en ljum och disig kväll med mycket småfågel i rörelse i skogen ovanför Mölle. Det kunde bli bra sträck nästa dag, tänkte jag, och fick en ingivelse att stanna kvar på berget över natten för att vara på plats när morgonsträcket satte igång.

Sagt och gjort. Ett franskröd och en liter filmjolk fanns kvar i cykelväskan och med stor tillförsikt redde jag mitt nattläger på en träbänk i den gamla "bussaludan" vid fyrparkeringen. Regnkappan fick duga som täcke.

Ett par timmar efter midnatt väcktes jag emellertid av "Bröl-Olle"! En tät dimma hade rullat in över berget söderifrån och den automatiska mistluren nedanför fyren hade gått igång. Det blev med ens svinkallt och kylan i kombination med träsmak och "Bröl-Olles" klagan, fördärvade effektivt min nattsömn. Fram på småtimmarna somnade jag slutligen av ren utmattning men vaknade igen vid halvsextiden av att någon med raska steg gick uppför den grusade vägen till fyrhusen. Eftersom jag inte hört någon bil, blev jag nyfiken och undrade vad det var för en mystisk "dimfigur" som hade ärende där ute i tjockan vid denna okristliga tid på dygnet. I min redan förut dimmiga gamla kikare, åsåg jag med häpnad hur en basker- och kavajklädd herre med spänstiga kliv antrade den dimhöljda knallen vid vindmätaren! Den morgonpigge gentlemannen var utrustad med en svart axelväska och en *Kowa* 10x50 på magen. En ornitolog! Ingen tvekan! Men vem kunde det vara, som i kavaj och lågskor kommit gående ut till Kullens fyr för att titta på fågel, en veritabel Lützenmorgon som denna?

Efter en stunds funderande gick det upp ett ljus. Det måste vara Gustaf Rudebeck! Jag hade ju hört att Gustaf skulle stå på Kullen och räkna sträck! Det var visst något projekt som den där Alerstam i Lund hade satt igång. Då bodde han naturligtvis på berget och var därför "gåandes"! Jag hade aldrig träffat den legendariske "Ruda" i levande livet förut och detta var därför en stor händelse i mitt relativt unga ornitologliv. Nu hade man ju verkligen chansen att få prata med den "store" på tu man hand!

Huttrande försökte jag rätta till anletsdragen och så naturligt som situationen medgav, steg jag fram ur "bussaludan" försiktigt närmande mig den redan flitigt antecknande sträckobservatören. Precis hur inledningsfraserna föll minns jag inte, men jag överraskades av att Gustaf, till synes oberörd av mitt minst sagt mystiska uppdykande i dimman, med översvallande vänlighet presenterade sig själv och sitt förehavande på platsen.

Gustaf tog mig med storm! Han konverserade ivrigt och älskvärt, samtidigt som han spanade intensivt i dimman efter minsta sträckrörelse. Man såg inte mycket men det

hördes en hel del fågel och Gustaf antecknade flitigt! Vi pratade om ditt och datt; mest om fågel förstås. Gustaf berättade om sin ungdoms exkursioner till Kullaberg, om sträckhöstarna i Falsterbo under kriget och om sina upplevelser i Sydafrika. Särskilt minns jag hans målande beskrivning av havsfågelstudierna från Godahoppsudden och hur lror och albatrosser forsade fram över vågorna med *"vingar som sablar"*. Stolt kunde jag då berätta att jag varit med på Kullen den 24 september året innan och sett osannolika 42 grå lror på en enda dag. Gustaf beklagade då att hans veckor på Kullen dittills varit tämligen fattiga på västvindar och att han hoppades starkt att få se en grå lira även i Sverige. (Jag tror det lyckades honom litet senare i oktober!).

Efterhand som dimman lättade något ökade sträckaktiviteten, liksom Gustafs intensitet med kikare och anteckningsbok. Jag förundrades över hans oavbrutna kikarspaning, med glasögonen farande upp och ned över pannan (i snitt 5-6 ggr i minuten, skulle jag tro), det momentana anteckandet i boken och, speciellt, de samtidiga utropen av varje iakttagen fågel: *"Pass på! Där har vi en flock starar."* *"Se där! En järnsparv mot sydväst!"* *"Jaha, 8 grönsiskor vänder över fyren"* *"Titta där! Den första nötskrikan är ute och flaxar!"* Gustafs entusiasm och tidvis välkryddade kommentarer kulminerade framåt dagen, när som mest **ett par hundra** nötskrikor samtidigt var i luften och gjorde det ena tafatta utsträcksförsöket efter det andra. Den spontana fascination som strålade ut från Gustaf vid åsynen av de fantastiska nötskrikorna, glömmer jag aldrig!

Gustafs stora kunskaper om naturen imponerade förstås på mig, men mest fäste jag mig ändå vid hans spontanitet och oförställda glädje vid upptäckten av även vardagliga och till synes triviala naturfenomen. En framhoppande rödhake ur slånbuskaget kunde erhålla samma utförliga referat och odelade uppmärksamhet som någonsin den mest exotiska raritet och om inga fåglar för tillfället fanns att beskåda, kunde t ex den daggfuktiga spindelväven i gräset bli föremål för en lång och inlevelserik föreläsning.

Fåglarna i luften tilldrog sig alltmer vårt gemensamma intresse och när det blev dags för fika upptäckte jag att filmjölken runnit ut och att franskrödet var torrt. Gustaf betraktade medlidsamt min torftiga belägenhet och bjöd sedan chevalereskt på sin medhavda choklad och en prickig-korvsmörgås, den senare serverad ur ett brunt tjänstekuvert från Zoologiska muséet!

Timmarna med Gustaf på Kullen den morgonen rann snabbt undan, som det första mötet med en ny, spännande "art" alltid gör, men när vi på eftermiddagen som nyfunna vänner skiljdes åt, cyklade jag hemåt med minst lika många rika intryck som efter den allra bästa sträckdag!

Paul Brice Jones

Gustaf Rudebeck – forskare, folk- och opinionsbildare

Lennart Karlsson

För mig har Gustaf Rudebeck blivit så självklar som den som lade grunden till Falsterbo fågelstation och som genom sin doktorsavhandling gjorde Falsterbo känt inom ornitologin. Jag har kanske först nu riktigt insett hur banbrytande Gustafs studier var. Dels är de så rika på detaljer och analys så som Gustafs iakttagelseförmåga och tankeskärpa förborgar. Dessutom var ju metodiken ny – en ornitologisk doktorsavhandling baserad på fältstudier! Idag är det inget ovanligt, men Gustaf var faktiskt den förste i Sverige som vågade ta steget ut i naturen och då inte för att med bössa nedlägga studiematerial till muséet eller laboratoriet. Det var på 1940-talet.

Nu är det 1993. Efter att ha arbetat vid Falsterbo fågelstation i över tjugo år har jag fått ett visst förhållande till namnet, eller ska jag säga begreppet, Gustaf Rudebeck. Dels via hans omfattande forskning kring flyttfåglarnas beteende och ekologi, men därtill har jag också fått det stora nöjet att bli bekant med den karismatiska människan Gustaf.

Det gick några år innan jag träffade honom. Det var på ett årsmöte i Falsterbonäsets Naturvårdsförening någon gång i början av 1970-talet. Gustaf höll föredrag, om Falsterbonäset förr och nu, och om mycket mer, förstås... Det var fågelsträck och

Gustaf leder exkursion för ornitologer från Kullabygden. Falsterbo, hösten 1981.
Foto: Carl Gustaf Edhardt/N.

ilandflutna bombplan, blandat med personliga minnen, synpunkter på Öresundsbron och exploateringen av Sydvästskåne. Allvar och humor i en skön blandning.

Jag har alltid sen dess uppfattat Gustaf som en person som vet oerhört mycket om det mesta, men som ändå - och det i positiv mening - är så "oakademisk". Det finns en känsla, spontanitet och ett stänk spjuveraktighet i såväl ord som handling hos Gustaf. Vem avbröt enväldigt en ornitologisk konferens i Falsterbo i maj 1970 för att rusa ut och titta på en härfågel i parken? Vem uttryckte sig i Sveriges Riksradios Naturmorgon om anläggandet av golfbanor överallt på ett sätt som få människor och ännu färre professorer skulle våga?

Gustaf kommer fortfarande till Falsterbo ett par gånger om året, och brukar då bo på fågelstationen. Ibland är han exkursionsledare och kommer in till oss i fyrträdgården för att höra efter om vi kan visa upp någon ringmärkt fågel för exkursionsdeltagarna. I skydd av fyrdungens täta vegetation finns också tillfälle att, som Gustaf så oefterhärmligt elegant uttrycker det, "ställa en parabel".

Han har som få människor en förmåga att ständigt dela med sig av sitt stora kunnande på ett engagerande och ändå ödmjukt sätt. Ingen fråga är "dum" för Gustaf, ingen fågel är ointressant. Gustaf kan levandegöra varje fågel som kommer i hans synfält, och fänga åhörarnas intresse för såväl fågeln som för honom själv. Inte bara fåglar förresten, det går bra med växter och småkryp också. Eller vad som helst...

Så jag vet inte om det är sant, det jag hört berättas. Om en gång för längesen, när en exkursionsdeltagare envist påstod, att den just förbiflugna anden kanske inte var en kricka utan en ärta, och fick till svar: "Säjer jag att de' e' en kricka, så E' DE' FÖRBANNE MEJ en kricka!"

"Gossen Ruda"

Mikael Kristersson

Det är bl.a. det som är så fascinerande med Gustaf, att han i alla lägen vågar släppa fram gossen inom sig. Och det var nog främst det som lockade mig att göra porträttfilmen om honom ("En skånsk biolog minns och spekulerar" 1979).

De flesta av oss blir väl mer eller mindre stela och försagda framför en filmkamera eller mikrofon. Så inte Gustaf! Hans spontanitet inför den minsta lilla spännande händelse i tillvaron låter sig inte hämmas. Och fakta får ofta underordna sig känslan; känslan för de små detaljerna i livet och känslan för naturen. Detta trots att Gustaf som bekant är sprängfylld som en superdator.

Det fanns ingen anledning att klippa och mixtra så mycket i filmen om Gustaf, hans enkla sätt att vara gav automatiskt också filmen sin enkla struktur av långa okonstlade tagningar.

Att vara på resa med Gustaf är en upplevelse i sig, djävligt roligt! När vi gjorde filmen beslöt vi oss för att besöka en av hans favoritplatser här på jorden – Abisko – och vännen Nils-Åke Andersson.

Vi reste naturligtvis tåg, "med flyg hinner liksom inte själen med". Det var en vacker septemberdag och Gustaf kunde inte slita blicken från de förbipasserande norrländska

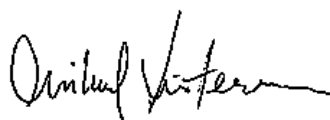
Gustaf och författaren i Abisko, september 1979. Foto: Nils-Åke Andersson

vyerna. Ett färgsprakande fyrverkeri som impressionistiskt speglades i glasögonen på pannan.

Jag frågade om jag kunde få filma honom, när han berättade sina tågminnen och samtidigt studerade landskapet. "Jovisst, jag är som ett vax, du bestämmer!" Och så berättade han med stor inlevelse om en del av allt han sett genom tågfönster under sitt händelserika liv. Bl.a. om när han en gång (han mindes naturligtvis datum, klockslag och väder, trots att detta var för 40 år sedan) upptäckte en bortflugen undulat i ett buskage söder om Vagnhärad....

Då jag fascinerad av berättaren Gustaf hade tömt filmkassetten på sina 11 minuter, konstaterade jag att jag glömt slå på bandspelaren. Inget ljud!

"Men vi kan väl ta om" föreslog Gustaf. Och så gjorde vi en ny tagning; samma spontanitet, samma utvecklingar och samma längd. Närminnet är hos Gustaf inte sämre än långminnet! Bara synd att inte fler spelfilmsregissörer än Hasse å Tage upptäckt Gustafs talanger även på det här området.

På huggormsjakt med Gustaf

Folke Köhler

Under åren 1936-43 hade jag förmånen att ofta få exkurera tillsammans med Gustaf, vanligtvis i Skåne, men också ett par gånger i Lappland. Sålunda gjorde vi Jokkmokkstrakten osäker i slutet av maj och början av juni 1941. Vi färdades på en hyrd tandemcykel, lastad med tält, proviant och ett par stora flaskor med denaturerad sprit, i vilka vi skulle insamla huggormar till Malmö museum.

Det var fortfarande mycket snö i markerna, och vi fick därför hålla oss till vägarna de första veckorna. I de upptöade diken höll stora flockar rastande småfågel till, bl.a. bergfink och videsparv.

Nattvaka på Kartiberg, 23 maj 1941. Foto: Folke Köhler

Gustaf, som på den tiden var amanuens vid Zoologiska Institutionen, ansågs av sin chef lägga ner för mycket energi på fågelstudier, då han i stället borde ägna sig åt entomologi. Vi la därför ner litet tid då och då för att leta skalbaggar m.m. Särskilt högt på önskelistan fanns en större skalbagge, som hette *Upis ceramboides*. Gustaf hade redan på tåget upp - lovat mig en middag på Jokkmokks gästgivaregård om jag kunde hitta denna raritet.

En dag när vi rastade vid ett virkesupplag nära vägen, for Gustaf omkring och letade insekter, medan jag satt lutad mot en stubbe och rökte pipa. Plötsligt såg jag en stor, ful skalbagge som kröp uppför min ena gummistövel. Den kom raskt ner i min tömda tändsticksask och glömdes till dess jag blev röksugen igen. Bingo! Det VAR den efterspanade baggen. Och det blev middag med alla tillbehör.

Något senare hände det oundvikliga. Vid nedfart från en av de många branta backarna med otillåten hastighet, knäcktes tandemcykelns ram mittav! Vi undkom oskadda. Utan cykel bestämde vi oss för att fortsätta till fots. Vi tog rälsbussen till Harsprångets hållplats, söder om Porjus. Vi skulle genomkorsa Muddusområdet från inlandsbanan till malmбанan över stiglösa myrområden. Ett enmanstält, sovsäckar, kikare och kameror, de förhatliga "ormflaskorna" och ett minimum av proviant bar vi med oss. På en dryg vecka såg vi inte ett spår av civilisation, men flera just övergivna björniden, mycket älg,

Sångsvanens boplats vid Muddusjaure, 3 juni 1941. Foto: Folke Köhler

sångsvan o.s.v. Provianten tog slut och näst sista dagen startade vi efter frukost bestående av varsin rågad matsked knäckebrödssmulor, som vi skrapade upp ur ryggsäckarna. Men vi fångade fina, svarta huggormar! På kvällen sista dagen kom vi till ett vägbygge och fick följa med en lastbil till Murjek vid järnvägen. På snälltåget söderut blev vi tillfrågade om vi ville ha första eller andra middagen i restaurangvagnen. Svaret blev utan tvekan: "Båda!"

Fruentun

Med Gustaf på Fårö

Bengt-Olof Landin

Under flera decennier har jag haft glädjen att ofta se Gustaf Rudebeck som gäst hos mig i en tillgänglig sommarstuga på Fårö. Vi har tillsammans upplevt den särpräglade önaturen såväl vår och högsommar som förhöst. Ett par axplock från dessa vistelser må belysa lika många skilda upplevelser.

Först några allmänna omdömen. Alla som känner Gustaf - och det är åtskilliga - vet, att hans uppfattning av naturen runt omkring sig och hans uppskattning av vad den bjuder präglas av en fullkomligt genuin glädje, en upptäckarlust som saknar begränsningar, och ett närmande som är totalt anspråkslöst. En annan utmärkande egenskap, som förvisso i högsta grad gäller Gustaf vis-à-vis Naturen, är hans orubbliga krav på noggrann iakttagelse och hundra procentig tillförlitlighet; har Gustaf givit ett naturobjekt ett namn, behöver man inte ett ögonblick tveka om identiteten. Är han inte bergfast övertygad så säger han det. Dessvärre gäller denna i och för sig självklara regel långt ifrån alla, inklusive fackmän.

För Gustaf är sålunda, för att återropa ett av ovannämnda karakteristika, varje art, ja, varje exemplar, en lika intressant företeelse. Gustaf äger en för fackmän mycket ovanlig spontan entusiasm inför varje naturföremål; jag kan inte erinra mig att han på Fårö någonsin visat mindre entusiasm inför en vipa eller en grå flugsnappare än inför en kungsörn.

Men nu får det vara nog med lovord; nu till de utlovade exemplen.

År 1959 var en osedvanligt het sommar; många torde komma ihåg den. Vi lagade på den tiden inte måltider själva i stugan, utan vi levde ett behagligt pensionatsliv hos Werner Larsson, Fårökungen - 98 år den 3 augusti 1993 - och befann oss sålunda inom räckhåll för den telefon, som en dag förmedlade önskemål från en bondgård om ornitologisk sakkunskap. Större tur än Gustaf Rudebecks närvaro på ön just då kunde den ringande lantbrukaren inte önska, vilket snart nog skulle stå ovanligt klart. Gustaf, Werner och jag satte oss omgående i bilen för en halvannan mil lång utfärd.

Framkomna till aktuell plats upptäckte Gustaf redan från vägen, innan vi stannat, ett par halvmeterlånga stjärtfjädrar, uppenbarligen emanerande från en fågel i en björk. Med en av sina i dylika situationer - och även i mindre dylika för den delen - karakteristiska, öronbedövande kommentarer, fick vi andra två snabbt veta, att vi nu befann oss inför en afrikansk ras av en art av paradisänka. Här kom nu ett för Gustaf mycket utmärkande detaljkonstaterande: fågeln borde rätteligen kallas paradisänkling, ity det var en hanne. Men nu heter den, oavsett kön, som den heter.

Vi körde in på gården, lämnade våra bekvämligheter och fordonet. Ett par av den idoga lokalbefolkningen tog emot oss, och just då svepte den exotiska fågeln ner och blandade sig med de kringsprättande hönsen av leghornstyp på gårdsplanen, där det var gott om korn att plocka. Den lilla fågeln, ty den var verkligen liten i kroppen, beundrades vederbörligen,

i synnerhet de enorma, svepande stjärt-pennorna. Hönorna visade sin oväntade gäst stor uppmärksamhet.

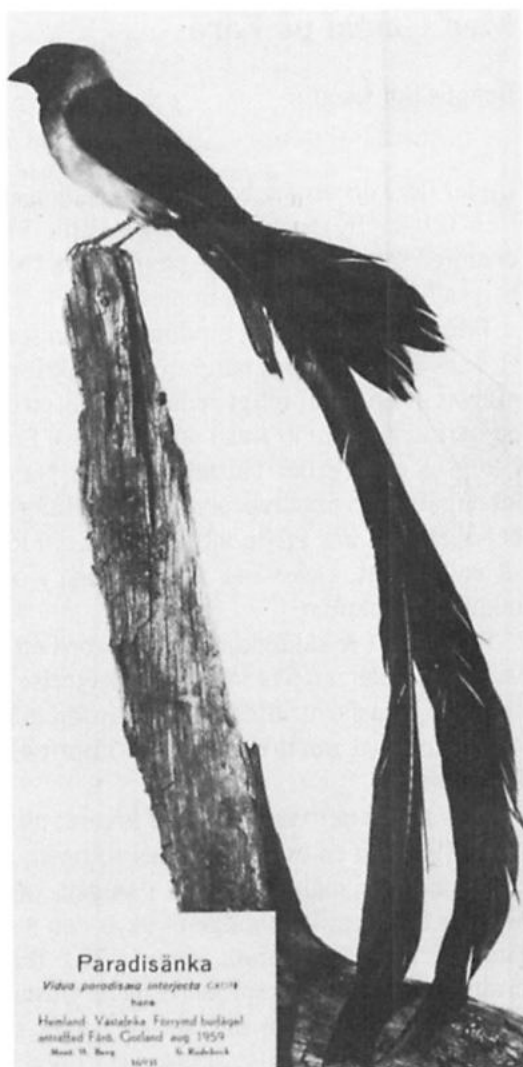
Men plötsligt blev det liv i hönsflocken, som med ögonblicklig verkan försvann in i stallet genom en öppen dörr. Paradisänkan följde omedelbart med. Alla tittade efter dem - alla utom Gustaf. Han tittade i stället rakt upp, riktade snabbt in kikaren och konstaterade: jaha, naturligtvis en rovfågel, närmare bestämt en tornfalk. Som ni ser ruggar den - det såg vi naturligtvis inte - och de korta mittpen-norna i stjärten ger intryck av kluven stjärt; det ser farligt ut för små fåglar. Därför gömde de sig.

Om den lilla fågelns vidare öden har Gustaf berättat utförligt i en uppsats i Vår Fågelvärld, vol. 40 (1981): 391-397: "En afrikansk paradisänka *Steganura orientalis interjecta* funnen frittflygande på Fårö vid Gotland". Jag hänvisar den läskunnige dit.

Många år senare upptäckte Gustaf vid en av våra utflykter en stor rovfågel, som han konstaterade vara en strykande skrikörn. Dock ansåg han dels avståndet för stort, dels sikten för dålig, för en absolut invändningsfri bestämning, varför han, sin vana trogen, avstod från närmare precisering. Det visade sig senare, att åtskilliga av Gotlands ornitologer - och de är i sanning åtskilliga - hade konstaterat en mindre skrikörn på norra Gotland. Men, som Gustaf mycket riktigt anmärkte när han fick höra detta: ingen kan med säkerhet säga att det rörde sig om exakt samma fågel.

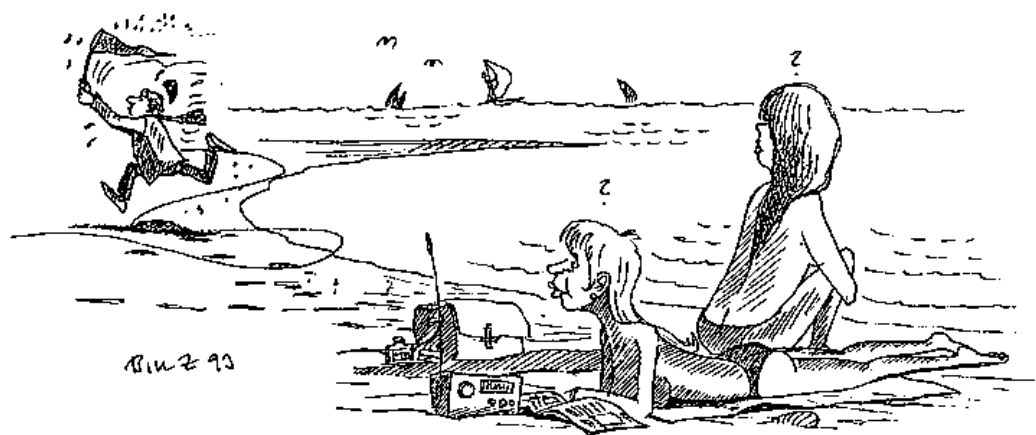
Naturligtvis skulle jag kunna fylla sida upp och sida ner, volym efter volym, hyllmeter på hyllmeter med fågelupplevelser i Gustafs sällskap på Fårö: där ingår blåkråkor från tiden före 1967 - dess sista häckningsår på ön - och där finns svepande pilgrimsfalkar, rytlande fiskgjusar och, inte minst, majestätiska kungsörnar (med ungar) o.s.v. Men låt mig avslutningsvis komma in på något helt annat.

Ett år i mitten av 80-talet uppmärksammade Gustaf vid den drygt fyra kilometer långa sandstranden nedanför vår stuga i Sudersand, att ett stort antal - det rörde sig om flera

hundra - humlor uppträdde egendomligt för att vara sådana. Gustaf är inte "bara" ornitolog, han är också entomolog av hög klass och med brett register; han har i själva verket sysslat med insekter i hela sitt innehållsdiga liv. Nu hade han upptäckt, att humlor i dessa stora mängder - han noterade dem alla mycket noggrant - "flyttade" längs sanddynen ett 20-tal meter från strandkanten. Det rörde sig om ett par, kanske högst tre arter (insamlat material examinerades senare i Lund). Gustaf gjorde noggranna anteckningar om väderleksförhållanden och andra eventuellt verksamma faktorer, och hans anteckningar fyller åtskilliga sidor. Dessutom kunde han under flera år i rad följa motsvarande "flyttningar" hos humlorna. Han planerar för närvarande en genomgång av detta anteckningsmaterial och vi har all anledning att vänta oss en framtida exposé över humleförflyttningarna, deras orsaker och deras eventuella verkan. Det hör till saken att han tidigare studerat och publicerat undersökningar över "getingflyttningar" i Skåne ("On a migratory movement of wasps, mainly *Vespula rufa* (L.) at Falsterbo, Sweden" i Proceedings of the Royal Entomological Society of London. Serie A, Vol. 40 (1-3) 1965). Det kan nämnas, att den andra getingarten var *Vespula saxonica* (Fabr.).

Det kunde ju inte undgå Sudersands talrika turistbefolkning, lojt utsträckt på sandstranden, att något försiggick på dynranden. En man av Gustafs format, iklädd ljus fältdräkt och utrustad med sedvanlig, vilt svängande kikare och dessutom med lika våldsamt svepande insektshäv, måste nödvändigtvis tilldra sig en påtaglig uppmärksamhet. Gustaf själv märkte inga tecken därpå - han var intensivt engagerad i vetenskapliga undersökningar. Fjärilshåven var uppseendeväckande nog, men strandens lika talrika som topplösa unga damer visade stundom en för denna frigjorda epok oväntad misstänksamhet mot kikaren...

Ja käre Gustaf, jag hoppas Du vill återkomma till det enkla sommartjället för att med väl bibehållen fysik fortsätta Dina åtminstone för mig stimulerande studier på den lilla ön i det Baltiska Havet.

Bert O. Flanin

Tredjeopposition vid Gustafs disputation på Zoologiska Institutionen i Lund den 7 oktober 1950

Torsten Malmberg

Inledning

Festföremålet lärde jag känna redan som skolpojke på 1930-talet i vår gemensamma hemstad Helsingborg. När jag kom till Lund som ung student, var Gustaf redan etablerad zoolog och medelpunkt i den lokala ornitologkretsen, som jag omgående anslöt mig till. Efter att ha ägnat en stor del av det just tilländalupna decenniet åt exkursioner i Skåne hade G.R. redan vid denna tid ett grundmurat rykte som fenomenal fältobservatör, särskilt av flygande fågel. Hösten 1942 ställde han sig på Nabben i Falsterbo och följde under tre säsonger dag för dag och timme för timme fåglarnas bortflyttning från svenskt land under dygnets ljusa timmar. Ingen hade såvitt bekant tidigare gjort något sådant med en så utförlig, omsorgsfull och detaljerad protokollföring.

Det under Falsterbo-åren insamlade materialet ligger till grund för Gustaf Rudebecks doktorsavhandling: "Studies on Bird Migration. Based on Field Studies in Southern Sweden", som ventilerades hösten 1950. Den innehöll följande kapitel: 1. Introduction. 2. Connection between bird migration and weather. 3. Account of the behaviour of migrating birds of prey at Falsterbo on favourable days with different winds. 4. After-effect of a migration maximum. 5. Balance reactions. 6. Differences in the rate of reaction upon meteorological changes. 7. The migration concept. 8. Some general viewpoints on the migration of palearctic birds. 9. A discussion on some important species.

Under de första åren åkte fågelskådarna i allmänhet tåg till Falsterbo. Det visade sig snart att Gustaf var expert inte bara på flyttfåglarnas tidtabell utan också på tågens, så småningom även på flygets. En kort tid efter disputationen flög han på forskningsexpedition till Sydafrika, dit han senare återvände för att under ett par år arbeta vid museet i Pretoria. Som avslutning på denna lilla inledning bör vi kanske upplysa yngre och icke-akademiska läsare om att tredjeopponenten vid disputationer i gången tid hade till uppgift att göra sig lustig över avhandlingen och dess författare och därmed kontrastera mot fakultetsopponentens (förste opponentens) och andra opponentens seriösa kritik. Vidare kan meddelas att texten här i stort sett in extenso följer den som framfördes 1950 men att några små formella och andra ändringar har vidtagits.

Tiden tycks nu vara här för tredje mannen att tala,
såga små sanningens ord om både det ena och andra,
som man å dragande kall och ämbetets vägnar bör taga
upp till didaktisk debatt i denna illustra församling.
Först dock ett allvarligt råd vill till respondenten vi rikta:
Försök ej med hopplösa svar förvärpa Er vacklande ställning,
opponera ej mot opponent utan vila den tröttkörda mulen.
Därmed Ni gagnar Er sak och förkortar den dagslånga pinan.

Nu till en saklig kritik som beklagligtvis blivit begränsad till några välvalda ting som berör såväl mannen som verket, detta emedan den tid den där stått oss till buds varit ringa. Först då den utsatta dag sig med pinsam fart syntes närma fann nämligen auktor för gott att sitt verk i vår hand låta falla. Dock vill vi bara ha sagt och våra medopponenter bekräftar, att allt vad som lämnas idag skall vi åter ta upp till behandling om respondenten gör flera försök i den svåra och farliga genren.

"Studies on Bird Migration", så står det här utanpå boken. Detta dock säger till den som har dålig bekantskap med språken föga, ja ingenting alls om vad som kan rymmas därinne. Därför jag här prövar på att se hur det låter på svenska, bara som ersättning för resumén som blev borta med vinden. "Studies on Bird Migration" blir "Spridda essäer i skilda ämnen dock mest om hur fåglar flyger i olika riktning, å de mest varierande sätt för att uppnå ett avlägset fjärran".

Självfallet har vi ej tid att på sådant sätt transponera allt vad som finnes att se, när kapitlen tager sin början. Dock vill vi framhäva starkt en metod som synes oss utmärkt såsom ett bidrag till full förståelse emellan folken. Sålunda har väl flertalet ord förflyttats till engelska, men några få lämnats kvar till fröjd för den helsvenske läsaren, vilken med måtlös förtjusning dem hälsar som fyrrar i mörkret, medan en engelsman snabbt halkar över dem utan att blinka. Ett sådant är ordet "program", som exempelvis på sidan åtta träffas i typisk gestalt två gånger i översta stycket.

Men låt oss ila till granskning av mera väsentliga delar: Redan förteckningen över i boken avhandlade ämnen på sidan tre ger oss skäl att stanna en stund i begrundan över bruket av "at" och av "in" och Falsterbos växlande öden. Tidigt man gav oss besked att "at" brukar brukas alltid vid mindre lokaler som Falsterbo, Flishult och Fässberg, medan man mest sätter "in" framför London och dylika ställen. Här kan vi häpna slå fast, hur inför våra ögon alltmedan forskningen pågår och boken blir småningom färdig, "at" byts mot "in" och Falsterbo hastigt och lustigt, förut en håla i sand strax stiger mot ärones tinnar, strålände klart i en glans, vilken aldrig tillförne man skådat, sedan den medeltidsdag, då sillstimmen sakta drog dädan.

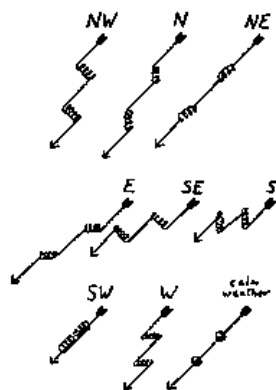
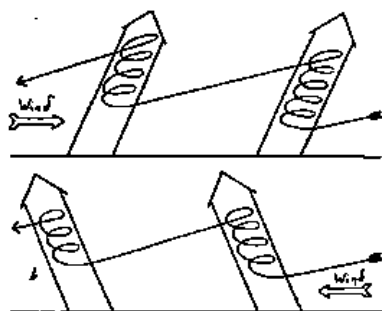
Mycket man kunde med skäl söka mer i detalj penetrera, både den introduktion, som är ett av de längsta kapitlen, och flera följande sjok som handlar om fåglar och väder, hur flygfäna komma och gå medan vindarna valsa och vina. Kapitlen fyra till sju måhända har medföljt av misstag, de talar om tråkiga ting, det första benämns "dagen efter", det andra beskriver helt kort, hur svårt är att hålla balansen i sådana sorgliga fall, men förmågan är starkt variabel, vilket framhålls i kapitel sex för att förbereda det sjunde, där man finner de ömkliga stå vilka alla koncepter har tappat.

Bokens senare del är uppfylld av långa tabeller, föregångna av tre fotografier med planlösa prickar, svåra att tyda för den som saknar handledning i ämnet, avsedda sannolikt blott som praktexempel på några bland tre miljonerna djur, som raskt respondenten har räknat och prydligt insatt på plats i tabellernas långa kolumner tillsamman med samtliga djur som ej räknats in utav auktor och vilka blott kommit med som mängder av mystiska tecken, stjärnor och vinklar och kryss, där ej minsta metod man kan ana. När allt detta väl är förbi och Öland nedklämt i skorna, vidtar en samlingens stund tillsamman med välkända siffror, vilka helt kort säga från, hur stunderna växla och skrida, när respondenten går upp och går ner under olika höstar samt huru länge han satt på den ena och andra lokalen.

Här vill vi säga ifrån, vi ifrågasätter om detta ej kunde strukits så starkt, att överansträngning undvikits hos Håkan Ohls personal, som släpar och sätter om natten. Eller så kunde man ha i spalterna infört en smula om när som månen går upp och när solen ses sjunka i havet samt när expresserna gå, vilka ständigt från Malmö ses starta för att med hiskelig fart frampå kvällen i Falsterbo hamna. Enkelt för vår respondent hade även varit att sätta in någon enslig kolumn för att förutse kommande räilståg. I dylikt hans clairvoyance sedan länge är ypperst i Norden. Säker försäljningssuccé hade följt ett särtryck med sådant nytt genialiskt program förenande nytta med nöje.

Allt vad vi hittills har sagt är förvisso av största intresse för den som älskar att glo och koxa på flygande fågel. Ändå personligen tror vi oss själva i boken ha funnit mycket som förr ej var känt och som nu blir en förstklassig upptäckt. Sålunda flyttningsinstinkt väl kan finnas hos människorna även, om ock till sin verkan den här ej sällan är starkt retarderad. Av boken framgår det klart, se sidorna sju fram till tio, att respondenten blev gripen i början på trettioåret av en begynnande drift, som fick honom att börja irra vida i Skåne omkring, dock med allt mera uttalad dragning åt dess sydvästliga del. Och i början av fyrtioåret blev flyttoron honom för stark och med motorcykel mot Nabben sträckte han snabbt mot sydväst efter vägnas ledande linjer.

Färden är åskådliggjord med finurlig flygbildsupptagning på tjugofjärde sidan samt den som strax följer efter. Här man skådar till höger hur vurpornas tal var betydligt men driften osläcklig och vild, vilket även synes till vänster, där stöddiga stolparnas rad blott fungerat som tillfälligt hinder och att den väldiges färd var helt omöjlig att stoppa. Havet dock slutligt han hann och blev hejdad och tvungen att stanna, ensam på Nabben han stod och såg sträckkamraterna svinna bort i ett fjärran sydväst och ofta han nedsteg i vattnet, fast dessa simsträckförsök ledde aldrig till fullständig framgång utan han gick i retur och stod snart åter rolös på stranden. Driften dock dämpades ner i mitten av fyrtioåret, och detta fick raskt resultat i en tydlig tillbakagång norrut likt falsterbomärkta skata och ornmvråk som skyndat i senhöst mot Norden med fart sedan flyttningsdriften försvunnit.

Sid 24 och 25 ur "Studies on Bird Migration", visande rovfåglarnas utnyttjande av termik vid olika vindriktningar. Enligt tredjeopponenten kan figuren också tolkas på annat sätt... - se texten.

För respondenten vi tror oss en ny term ha tillfälle prägla, som vi kalla "förlängt retursträck", enär han från Nabben ej vände åter till Lund utan blekingska bygder uppnådde. Detta beteende bör såsom högintressant man beteckna, troligen har man väl här att göra med årstidsimpulser, vilka för dagen helt den latent flyttorön sövde. Så är vi framme vid det, som teserna slutligt bekräftar, driften att flytta kan ej mer än tillfälligt dämpas och döljas, innan med eruptiv kraft den med oerhörd styrka tar över. Sålunda verkar det nu som försenade flyttaren tänkte fara mot söder med fart och därvid helt flyga över samtliga övriga förut startande populationer, varvid Gätkes blåhake strax blir slagen med mångfaldig hästlängd.

Herr Respondent, vi nu hoppas till sist att abnorma beteendet, som vår djupanalys slöjat av, skall i någon mån vara kopplat med drag av ett helt annat slag, så att artens bestånd garanteras, varvid Nabben en fröjdefull dag får åter skåda sin herre och Zootis blir uppfyllt igen av stentorsröst i telefonen samt lustigt och mustigt språk med nattvardsskjortor som stiga blodiga åter mot skyn och allt blir på nytt vad det varit!

Torsten Helmborg

Gustaf - några minnen från 1950-talet

Sven Mathiasson

Jag lärde känna Dig Gustaf, i mina unga år, men bara till namnet och Dig själv ovetande. Det hände i 12-årsåldern; i realskolan i Trelleborg. En av dåtidens yrkesvägledare, sommarjobbsförmedlare, talade sig varm för "någon som räknade fåglar i Falsterbo". Hon ansåg att detta skulle vara en bra sysselsättning för mig; jag borde ta kontakt! Understatement av Din verksamhet, överskattning av min förmåga!? Må vara hur som helst därmed, på den tiden översvämmade inte fågel-skådarna och de vetenskapligt inriktade ornitologerna jorden likt Egyptens gräshoppor som idag. Jag var glad för tipset, men för blyg för att komma till skott.

Bortsett från denna vidsynta dam, så var det många som mötte Din fältverksamhet, "field studies", med viss misstro. Inte minst på Falsterbonäset - i syskonstäderna, det lärde jag känna senare. En vuxen man, som stod ute dag (och natt?), från bittida till sent i varje fall, och räknade fåglar - hur var han funtad? Min svärfar i Skanör hade litet svårt att förstå det. Och bland mina släktingar i Trelleborg fanns en undran över min egen, tidiga delaktighet. Vad skulle det bli av en tolvåring, som sedan barnsben sprungit med kikare, en sliten sådan avsedd för teater, och "glott po fular"?

Du räknade oförtrutet Dina fåglar, vilket ledde till att Du disputerade. Det var den 7 oktober 1950. Då gjorde jag rekryten. Jag hade valt A3, Kungl. Wendes artilleriregemente, med tanke på de fina fågelmarkerna kring Kristianstad, inte minst Hammarsjön. Fåglarna styrde! Inför Din disputation sökte jag permission; inte precis på skälvande ben, men likväl med tveksamhet över utfallet; permisbeviljandet alltså! Jag hade turen att ha Eric Schönbeck på batteriexpeditionen den dagen; ansökan beviljades, men på ett villkor, att jag efteråt "avlämnade rapport". Så blev det. Som bekant var dåvarande löjtnant Schönbeck en hängiven fågelman, som förblev så även efter att ha stigit i graderna.

Från disputationen minns jag "deciderade långflyttare" och "obligata termikflygare", som var ett par av Dina favorituttryck. Man diskuterade ormvråkar och bivråkar i relation till flyttningsväder, segelflykt, dygnsrytm. Bivråken har mera morgontidiga vanor.

"Deciderad långflyttare" (bivråk) och "Obligat termikflygare" (ormvråk). Foto: John Larsen och Jens B. Bruun.

Någon ställde en fråga. Du sade något om bröstmuskler och bröstbenskam, plockade fram två monterade skelett och jämförde. "Se här! Bättre fästen för musklerna och förhållandevis grövre bröstben hos bivråken, men så skall den också flytta längre, och den segelflyger mindre." sade Du. Ett sus gick genom salen. Jag bläddrade häromdagen igenom avhandlingen; idag hade man kanske efterlyst långa, invecklade statistiska utvärderingar av differenserna och evolutionsekologiska perspektiv mm. Men, hade resultatet blivit annorlunda?

Du betygssatte mig ett par gånger. Några gånger i Din egenskap av universitetslärare, men också dessförinnan. I en 1950-talsjournal från Falsterbo avslöjade en bekant till oss, att mitt i fågelanteckningarna läste han några rader om ett par pojkar från Trelleborg, som kom per motorcykel till Nabben och som Du ansåg vara "duktiga på fågel". Den ene var jag. Från lundaåren bevarar jag en del tentamensbetyg och intyg, undertecknade av Dig. Bland annat inskrev Du mitt zoologibetyg "Berömlig" i tentamensboken den 3 september 1957.

Jag ser Dig i minnet oftast i fält, med svängande armar och sprudlande ordflöde; ofta i lodenrock. Exkursionskläder, fanns det sådana på fyrtio-femtioalet? Mera sällan minns jag Dig i vit laboratorierock. Jag fick uppfattningen att Du trivdes bäst i fält med anteckningsblocket i högsta hugg. Jag har också intrycket att många slutsatser drog Du spontant i Guds fria natur, ibland under någon exkursion. Jag minns Dig också som alltid stående. Och jag kan inte minnas Dig "hala upp en termos och smörgåspaket", som vi andra dödliga. Du var alltid på alerten.

Du kryddade gärna Din uppfattning med en eller annan svordom. Det fanns de som efterapade Dina gester och språk. Du gav bitska kommentarer kring den Du inte älskade, men ampla lovord åt den som föll Dig i smaken. Spontaniteten har utåt varit ett annat av Dina särmerken.

Vi ledde en del fågelexkursioner tillsammans. Vid en fågelsångsexkursion frågade Sydsvenskans "Poppel", Gösta Tufvesson, en av de första naturjournalisterna, "Ifall sånglärkan sjöng med slutna eller öppna ögon däruppe i skyn." -Ditt svar: "Hur fan skall jag kunna veta det, jag kan inte flyga!"

Vi träffades en hel del i markerna; ofta i Falsterbo. Efter vad jag finner i mina anteckningar utförde vi dock en gemensam exkursionsledning till Falsterbohalvön först den 14 september 1958. Utfärden hade samlat ett femtiotal deltagare; det var gott om fågel i luften. Men, rovfåglarna, Dina favoriter, var inte särskilt aktiva. Mina favoriter, småfåglarna, var desto talrikare. Dock avnjöt vi en lärkfalk på nära håll. Och det satt gott om skarvar på ålagarnsstolparna vid Skanör.

Jag har några andra för mig roliga minnen av Dig: Det ena var då Du gästade Trelleborgs föreläsningssällskap. Du skulle föreläsa om "Med flyttfåglarna till Afrika". Jag lärde mig mycket om jordförstöring och erosion i Afrika! Sånär i efterhand, skulle det egentligen inte handlat om fågelflyttning?

En förmiddag på hösten 1952 besökte vi Falsterbo tillsammans med G.J. Broekhuysen, känd ornitolog från Sydafrika. Han hade tidigare hållit föredrag vid Skånes Ornitologiska Förenings möte på Malmö museum. Vi pratade om dittan och dattan. Det var den tid på året då ladusvalorna fortfarande lämnade landet.

Broekhuysen kommenterade "those tough European swallows!" För Dig gick tankarna till svalornas vinterkvarter i Sydafrika, där Du deltagit i Lunds universitets Sydafrikaexpedition 1950-51, och Du klick-pratade på zuluvis. Efter att Du med familjen senare vistats längre tid i Sydafrika och haft en zulubarnflicka, utvecklade Du ytterligare denna konst. Fågellåten minns jag dock inte att Du härmade.

Annars var Din entusiasm inför en förbiflyttande ladusvala lika enorm, som inför en svart stork eller annan raritet.

Men, även Du kunde få nog! En gång höll vi SkOF:s styrelsemöte hemma hos Nils Ramberg i Hälsingborg. Nils visade bilder från Indien där han nyligen varit. Ifall han tagit tvåusen bilder fick vi bekanta oss med hälften. Några handlade om offentlig kremering. Alla somnade, Sven Garpinger mest högljutt. Bengt Fritz och jag höll oss vakna i det längsta. Jag vill minnas att Du vaknade till med orden "Fan, har dom inte stekt den djävulen än!" Jag kan ju minnas fel.

Vi var en liten, uthållig skara av mera aktiva ornitologer på den tiden. Men ute i landskapet fanns några fler. Skånes Ornitologiska Förening bildades därför den 28 april 1952.

Jag var inte med i styrelsen från början, men hade redan dessförinnan hand om sträckobservationerna vid Falsterbo. Mina studier i Lund hade just börjat. På föreningens andra sammankomst (6.12.1952) gav Anders Enemar en redogörelse för ringmärkningen och jag beskrev sträckräkningarna. På den tiden huserade ringmärkare och fågelräknare i Lars Bagges stuga i Falsterbo.

Jag minns hur intensivt vi arbetade på att få en egen fågelstationsbyggnad till stånd: "Fältropet är för närvarande: Falsterbo fågelstation klar till hösten 1952, jämnt tio år efter Gustaf Rudebecks första observationer på Nabben!" Vi tänkte oss en lokalisering till Kålhagen, längst ut i villabebyggelsen mot fyren. Så blev det som bekant inte; det som skapades skäms likväl inte för sig. Men, första spadtaget togs först på högsommaren 1953 och stationen invigdes formellt den 21 augusti 1955.

Falsterbo och Skanör är inte vad de var på den tiden. Inte Du eller jag heller; vi har bl.a. blivit litet äldre. En del är dynamiskt, annat statiskt här i världen. Minnesbilderna ligger fast, liksom entusiasmen. Dynamiken i fågelfaunan börjar vi se med personliga långtidsperspektiv. De gästande storskarvarna som vi demonstrerade för 1950-talets exkursionsdeltagare har i senare tid börjat häcka; om inte på ålagarnspålarerna vid Skanör, så på Fotevikens öar. Med åren upptäcker många av oss också att vi samlat mera iakttagelser, idéer och synpunkter än vad vi förmått att fästa på pappret. Du har ytterligare tjugo år på Dig: "ja må Du leva i hundra år!"

PS Min fru, Gunnel, skickade ett "beundrabrev" till Dig efter att ha hört Dig i ett radioprogram för några år sedan. Jag instämde med nostalgins vemod i sinnet, men hann aldrig underteckna!

Amanuenskamrater

Yngve och Eva Melander

År 1935 fanns ungefär 3000 studerande vid Lunds Universitet. Studiefinansieringen var beroende av föräldrarnas förmåga. Organiserad studievägledning saknades helt. Trots att svåra depressionsår låg nära i det förflutna och världen var orolig uppfattade vi stämningen bland de studerande som glad och positiv.

För den strikt biologiskt orienterade erbjöds de mer eller mindre vattentätt skilda ämnena zoologi, botanik, limnologi och ärftlighetslära. De båda sistnämnda var tämligen nya universitetsämnen under utveckling. De kommunikerade i någon mån, särskilt med botaniken.

Det fanns vid denna tid en lycklig trend bland de biologiska lärofäderna att anordna exkursioner i naturen. Avsikten var mest att öka artkunskapen. Begynnande kunskaper i det nu så viktiga ekologiämnet fick man då för tiden främst från sötvatten under limnologistudierna. Man lärde sig också en hel del i naturen om havsbottnarnas samhällsbyggnad, men man "pluggade" mest artnamnen på de djur som togs upp ur djupen.

Artnamn lärde man sig också i stor utsträckning på museerna med hjälp av mängder av djur och växter, som funnit sin död i sprit, formalin, ättiketer och mellan gråpapper. Böcker och kompendier som kunde användas vid dessa studier var oftast bedrövliga jämfört med nutidens väl illustrerade bestämningslitteratur.

Det fordrades arbetskraft för att utveckla och hålla museisamlingarna vid liv. Detta avhjälpes genom att utnämna amanuenser, som i lyckliga fall, efter flera års trogen tjänst belönades med förmånen att få bo i ett amanuensrum. På Zoologiska Institutionen eller "Zootis" rådde ett utomordentligt gott kamratskap mellan de lyckligt lottade amanuenser som bodde där.

Ett amanuensrum

"Från Lubbe Nordströms besök på Lortzootis".

Du var och är en synnerligen ordentlig person med perfekt reda i vad du antecknar och skriver. Hur stod det då till med den unge studerande Gustafs ordningssinne i övrigt? Det finns dokumenterat av Erik Montén, som till stor del sanningsenligt skildrar ditt amanuensrum på Zoologiska Institutionen med denna teckning.

Yngve övertog sedermera samma amanuensrum. Han hade nyss skaffat fräscha stolklädsrar på vilka Gustaf under en amanuensräff spillde ärtor med majonnäs. Du skapade då blixtnabbt ett ordspråk som vi ofta haft nytta av senare i livet: "Äsch! En äрта mer eller mindre!"

Gustaf i nyinkaffad skinnjacka. Smedstorp, 31 jan. 1939. Foto: Yngve Melander

Namnen på fyra zootisamanuenser var: Gustaf Rudebeck, Erik Montén, Eva Hansen och Yngve Melander. De tre sistnämnda kommer till tals här. Erik, som inte lever längre, kan lyckligtvis förmedla glada minnen från denna tid genom gamla foton av skickligt gjorda teckningar som vi båda andra bevarat. De härstammar från Zootis julfester.

Gustaf eller "Ruda" ansågs böra sysselsätta sig med insekter under sin amanuens tjänstgöring. Erik och vi två övriga i kvartetten hade oftast händerna upp till armbågarna nedsänkta i formalin eller inandades koncentrerade spritångor när vi konserverade och sökte bevara djur åt framtiden. Vi sysslade också något med undervisning eller vikarierade för konservatorn och kunde då ibland få mer än hundralappen i månadsersättning.

Vi fyra var ganska jämnåriga. Gustaf var den äldste av oss. Likt flera amanuenser och andra kamrater gjorde vi flitigt (ofta alltför flitigt) exkursioner i den skånska naturen då landets försvar tillät det. Yngve minns att han en gång ägnade åtta vårdygn i sträck åt en oavbruten exkursion per cykel med matsäck och tält. I efterhand förstår han att han lärde sig mycket av detta. Många av utflykterna i naturen gjorde vi fyra tillsammans. Vi gjorde dem helt frivilligt och lidelsefullt, vilket förlängde studietiden avsevärt, utöver den myckna tid försvarsuppgifterna stal från pluggandet. Vi kom att stå varandra nära som kamrater och vänner.

Kranksjön, som Pelle Swanberg nyligen upptäckt som fågelsjö och beskrivit i en bok, var kanske vårt vanligaste utflyktsmål. Vi förstod att du, Gustaf, såg upp till Pelle Swanberg och att du lärt dig åtskilligt av honom. Yngve minns särskilt en intressant nattlig diskussion med Swanberg om nötkråkor och deras raser tillsammans med dig på ett hotellrum i Stockholm. Vi övernattade där för att nästa dag bilda Sveriges Ornitologiska Förening.

Våra gemensamma fågelupplevelser i naturen under amanuens tiden är otaliga. Dem har du, Gustaf, dokumenterat i detalj och man kan inte som till åren kommen glömsk pensionär referera till dem utan att bli slagen på fingrarna med felaktigheter. Därför avstår vi helt från att berätta om dem. Det gör du bäst själv.

Du var den av oss som allra intensivast inriktade sig på fågelstudier. Ditt intresse och kunskaper om andra naturens varelser bibehöll och utvecklade du jämsides. Dina bemödanden resulterade tidigt i att du fick synnerligen gedigna ornitologiska fält- och bokenkunskaper som du beredvilligt förmedlade till din omgivning under många gemensamma spännande exkursioner och samtal. Detta har sedermera gett oss vanliga biologer ökat livsinnehåll och bereder oss fortfarande stor glädje. Vi är dig stort tack skyldiga.

Gustaf Rudebeck klubbar en gås på Våmbs ängar

"Festlig samvaro på Zootis".

En annan kulinarisk upplevelse som Erik bevarat minnet av hade sitt ursprung i en utflykt till trakten av Vombsjön. Ganska många gäss rastade i omgivningen. Vi smög genom en tät grandunge och kom dem inpå livet. Plötsligt smäll ett skott (utanför jakttid) och en gås singlar döende ner framför våra fötter på det öppna fältet framför oss medan dess make ängsligt kretsade ovanför.

Det olaga jaktoffret avlivades snabbt utan protester från den osynlige skytten och stoppades i en ryggsäck för att så småningom hamna hos vaktmästarfrun Wigmar på Zoologiska Institutionen. Hon lovade Eva att anrätta gåsen till ett kalas på Yngves amanuensrum. Fru Wigmar stekte gåsen både länge och väl medan gästernas hunger blev allt intensivare. Slutligen gavs ingen återvändo. När vi förvånat och som det visade sig med möda satte tänderna i gåsen, kunde vi konstatera att den hade levt i ett extremt långvarigt äktenskap med ett för oss delvis lyckligt slut.

Eva och Yngve minns fortfarande intensivt den glädje vi kände tillsammans med dig när vi i sovsäckarnas relativa värme, avskilda från rimfrostens utanför, var parkerade på en granrisbädd uppe på den lilla kullen invid Krankesjö-almen. I tidig gryning hörde vi rördrommen böla och kornknarren raspa, hörde de många ljuden från måsar, änder, rör- och sothöns, svanar, hägrar, flera sorters sångare och andra djur. Allt detta mot en bakgrundskonsert från hundratals stinkpaddor. Det lät periodvis som när man oavbrutet håller ärtor ner i en tom plåtburk.

Vi lade här grunden till den tillfredsställelse det innebär att med hörselns hjälp vara medveten om djurlivet i omgivningen. Jag vet att du, Gustaf, känner samma glädje och vi är tacksamma att du förmedlade den till så många av dina kamrater. Yngve minns t.ex. ännu livligt det ögonblick på Falsterbo-nabben då du påpekade det diskreta ljud från skyn

som de rödstrupiga piplärkorna före gryningen osynliga ger ifrån sig när de sträcker söderut.

Vi minns tillsammans samvaron med Erik Rosenberg i Falsterbo. Han lärde oss alla något nytt om fåglarnas läten i olika situationer. Han kände dem bättre än vi och andra.

Både du, Eva och Yngve har haft förmånen att uppleva mycket i andra faunaområden. Som äldre får vi ut extra mycket av de ibland förträffliga naturprogrammen i TV, därför att vi med hörselns hjälp ofta vet vad som döljer sig i den bild man ser. (Kunde bara TV-producenterna upphöra att envisas med den förbannade bakgrundsmusiken i naturprogrammen skulle vår tillfredsställelse bli ännu mycket större.)

Besök hos amanuens Rudebeck i Falsterbo

"Ruda bakom allt".

Enligt Erik Monténs uppfattning - som han redovisade på Zootis julfest - var Gustaf ansvarig för den ransoneringstygda svenska befolkningens välfärd genom att utnyttja fågelsträcket vid Falsterbo fyr. Man hade nyligen i pressen fått besked om att konservfabriken Diana använde mäsor och annat krafs som ingredienser i sina konserver.

Amanuenserna utnyttjade häckfågelbeståndet i Falsterbo-området för kulinariska njutningar i ransoneringstider. Vi var nämligen engagerade i att helt legalt skatta trutarnas bon på ägg ute på Måkläppen, som då var en mera avlägsen, helt avskild ö. Äggskörden distribuerades inte bara till allmännyttan, utan åtskilliga omeletter gladdes Zoologiska Institutionens amanuenser (vissa utvalda). Någon hade myntat uttrycket: "Håll truten så tar jag äggen." Uppmaningen tillämpades strikt.

Eva och Yngve minns livligt när vi tillsammans med dig först upptäckte att ett enormt rovfågelsträck drar fram över Falsterbonäset. Vi kommer ännu ihåg hur nackmuskelnarna värkte efter dagar av oavbruten och intensiv spaning mot skyn. Din doktorsavhandling föddes nog då.

Dessa tre amanuenskamrater är ansvariga för minnesbilderna:

Erik Montén (död 1991). Han blev fiskeribiolog. Under större delen av sitt liv var han anställd i Vattenfallsstyrelsen. Det är hans förtjänst att vi nu framgångsrikt kan odla lax och att dessa fiskar levande kan ta sig igenom kraftverksturbiner. Eva Hansen bedrev forskning om cancerkromosomer och blev så småningom chef för Naturhistoriska muséet i Malmö. Hon gifte sig med Yngve Melander som blev universitetslektor i genetik.

Yngve Melander *Eva Melander*

Erik Montén

Hørte De kaernebideren?

Preben Metz

Scenen er Harlösa station den 9. januar 1938. Jeg var just steget ud af toget fra Lund for at vandre den Klassiske tur nedover Vombs enge til Vombsjön. En anden ornitolog steg også ud af toget fra en anden vogn. I samme øjeblik hørtes en kaernebiders korte skarpe kald og den anden ornitolog spurgte straks: "Hørte De kaernebideren?" Dette var mit første møde med Gustaf Rudebeck!

Vi fulgtes nu ad over engene ned mod Vombsjön. Det var tövejr, og der lå en taet tåge over landskabet, af hvilken grund det ornitologiske udbytte ikke blev så stort den dag. Da vi nåede daemningen langs Vombsjöns vestside dukkede ud af tågen en anden svensk ornitolog op, nemlig Folke Köhler, som jeg så også blev præsenteret for.

Som nævnt blev det ornitologiske udbytte ikke stort på denne ekskursion, men i en anden henseende blev udbyttet denne dag overordentlig stort: Mit bekendtskab med Gustaf.

Senere skulle jeg deltage i mange ekskursioner i de skånske fuglemarker sammen med flere svenske ornitologer, men jeg må tillstå, at ingen af disse iøvrigt udmaerkede folk har virket så laererigt og inspirerende på mig som netop Gustaf har. Ikke mindst et tvungent ophold under krigen 1943-1945 med bolig i Malmö har givet mig mange laererige og hyggelige stunder i naturen med Gustaf Rudebeck, i særdeleshed i traektiderne på Nabben i Falsterbo, hvor han har lært mig talrige fuglestemmer at kende.

Jag vil slutte med at sige dig, Gustaf, tak for samvaeret i de unge år for mere end 50 år siden og ønske dig mange gode år endnu med fuglene i naturen.
De bedste hilsner fra en ven fra ungdomsårene

Kærnebideren... Foto: Jan Elmelid/N

Preben Metz

Gustaf Rudebeck, artist

Patrick Meurling

Att Gustaf Rudebeck är en fullfjädrad artist, därom råder ingen tvekan, även om han själv säkerligen hesiterar inför ordvalet. Man tänker på hans förmåga att trollbinda ett auditorium, helst en skara exkurrerande fågelskådare. Hans stilmedel: samma smittande entusiasm vare sig det gäller att kommentera en lövsångares enkla strof eller utreda åldern på en havsörn som ser ut som en prick två kilometer bort, hans djupa kunskaper inte bara inom zoologien, och hans förmåga att utnyttja det svenska språkets ordförråd till högst personliga och drastiska vändningar.

Men väl att märka, Gustaf spelar aldrig teater; han föreställer ingen annan än sig själv, och maskering och förställning är för honom fullständigt otänkbara begrepp.

Om nu Gustafs artisteri nästan alltid frammanas i opretentiösa och informella sammanhang, så har han likväl framträtt både på scen och på film, och här skall berättas om två sådana tillfällen, nämligen Zootis-spexet *Noa* och Svenska Ords film *Picassos äventyr*.

Den zoologiska spextraditionen föddes i december 1951, och sedan dess har sammanlagt 25 spexuppsättningar (inkl. ett par revyer) passerat den zoologiska tiljan på Helgonavägen 3. (Att orten är Lund behöver väl inte påpekas?) Ämnesvalet för de zoologiska spexen är nästan undantagslöst präglad av den biologiska idé- och lärdoms-historien, med Aristoteles, Linné, Darwin, Mendel, Kilian Stobaeus och Sven Nilsson som exempel på självklara titelgestalter. Gubben Noa är i detta sällskap något avvikande – vi vet ju så litet om hans eventuella idéer och lärdom – men hans fartyg hade förvisso ett klart zoologiskt innehåll.

Spexet Noa, som gavs den 16 december 1968, är nog det mest monumentala av Zootis-spexen, med sina fyra akter och en speltid som frestade hårt på publikens sittorgan. Det skrevs av P.H. Enckell och Bengt-Olof Landin, och huvudpersonerna är Noa och Gumman Noa, deras barn Sem och Ham (båda svarta får) samt favoritsonen, den snälle Tubal-Kain. Handlingen verkar vid en genomläsning 25 år senare något svåröverskådlig. Den berör bara i förbigående byggandet av arken, medan insamlandet av de parvist ordnade zoologiska objekten trots allt utgör ett slags ledmotiv. Andra akten utspelar sig på en krog som befolkas av De Sju Dödssynderna, och dit kommer Tubal-Kain med sin flickvän, den ur badet nyuppstigna Susanna.

Rollbesättningen för de sju dödssynderna var sålunda:

Högmodet: *Ivar Agrell*

Girigheten: *Hadar Emanuelsson*

Lättjan: *Rolf Elofsson*

Kättjan: *Christel Dahl*

Avunden: *Patrick Meurling*

Frosseriet: *Bengt-Olof Landin*

Vreden: *Gustaf Rudebeck*

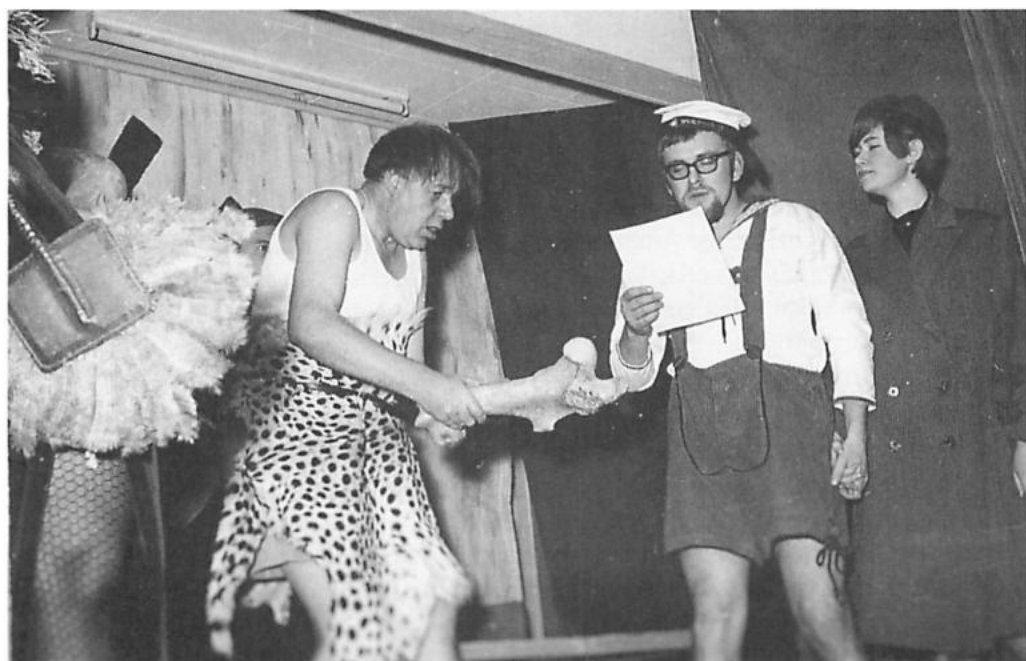
Således en rad zoologer av vilka någon redan då hade uppnått, och nästan alla andra senare skulle uppnå, ställningen som professor.

Valet av Gustaf för rollen som Vreden var naturligtvis ingen tillfällighet. Särskilt i yngre dagar var han nämligen vida känd för sina dräpande och edfyllda kommentarer över misshagliga företeelser. En berömd replik är följande, utslungad vid inträdet tillsammans med några kamrater i Håkanssons konditori, där det råkar sitta ett par präster: "Fy fan! Här luktar kristet blod. Djävlar!! Vi går!" (De enkla uttrycken "Fy fan!" och "Djävlar!" kan synas något banala, med tanke på att det gustafianska språket vanligen präglas av mer sofistikerade utgjutelser. Jag tror det var Anders Enemar som myntade uttrycket: "Gustaf svär inte. Han flätar en ed.")

Vreden hade ett par repliker att framsäga, av vilka här blott skall citeras en, eftersom den belyser en av Gustafs inomhusidrotter. Vreden blir vittne till hur Girigheten knycker pengar från Högmodet, så Girigheten sticker till Vreden ett guldmynt för att denne skall tåga:

"Får jag se vilket årtal. Jääävvvlllllaaaarrrr. Herr Girighet!! Ni kunde verkligen knycka värdefullare mynt om ni ändå skall knycka!"

Framför allt var det dock den visuella framtoningen som grep åhörarna. Klädd i ett djurskinn och med ett jättelikt uroxben som tillhygge gjorde Gustaf ett djupt intryck, och ingen behövde tvivla på att valet av rollinnehavare var kongenialt.

I sin gestaltning av rollen som Vreden (en av De Sju Dödssynderna) i Zootis-spexet *Noa* hade Gustaf inga svårigheter att utveckla allt det som en sådan roll kräver. Foto: Lajos Erdös

Från inspelningen av *Picassos äventyr*. Picasso (Gösta Ekman) sitter i elektriska stolen i väntan på avrättning, och elektrikern (Rolv Wesenlund) mixtrar med propparna. Polisen och läkaren i halvfigur spelas av lundaspexarna Sverker Zadig resp. Thomas Gräntze, men det är Gustaf Rudebeck som är scenens centrala gestalt, i rollen som Den Som Övervakar Avrättningen. Foto: BildTeknik AB

På eftersommaren 1975 påbörjades inspelningarna av Hasses och Tages film *Picassos äventyr* i Svenska Ords ateljé Ambumsgården utanför Tomelilla. Jag hade fått i uppdrag att buda samman statister, och kallade ett antal zootisspexare och andra. Många zoologer skymtar således förbi i diverse folkrika scener, men vägleda av sin starka känsla för särpräglade personligheter plockade filmskaparna från början undan Gustaf för en särskild uppgift.

Eftersom Picasso i verkligheten levde ett tämligen odramatiskt liv hade författarna diktat ihop en serie rafflande äventyr som huvudpersonen skulle råka ut för. I en sådan episod blev Picasso anklagad för något brott i USA, samt dömd till döden. Avrättningen skulle ske i elektriska stolen, och den som skulle beordra verkställandet av domen var just Gustaf. Som ofta när det gäller det elektriska uppstod någon liten malör med säkringarna, så en elektriker i gestalt av Rolv Wesenlund träder in och mixtrar på ett komiskt sätt med propparna.

Vi zoologer minns dock främst Gustaf Rudebeck, som med ett behärskat men snett leende nickar till bödeln, som står beredd vid spaken och sedan låter det ske.... Han, som varit känd för att med ord kunna avrätta misshagliga individer, t.ex. myndighetspersoner

som medverkat till förstörelsen av fågellivet i någon våtmark, han fick nu tillfälle att företa en illusorisk avrättning, även om offret denna gång klarade sig. (Elektriska stolen blev förstörd medan Picasso själv försvann på något mystiskt sätt.)

Att karriären inom teater- och filmkonsten för Gustafs del inte blev längre får man väl egentligen bara vara tacksam för. Hans medium är ett annat, och hans verkliga artisteri föds i direktkontakten med en intresserad eller snarare fascinerad skara fågelskådare.

Peter Hesselius

Bergsget i Tiveden

Ingegerd Rosborg

Det var bråttom med boken. Tidpunkten då den skulle vara klar var redan passerad med god marginal. För att få skriva i lugn och ro styrde jag kosan mot Falsterbo fågelstation.

Ola och Bibi, med syster på besök, tog emot. Jag inkvarterades i en liten cell, datorn på kontoret. Vädret var inte det allra bästa, så skrivandet avbröts de första dagarna endast av mat och sömn.

Så dök "Gustaf" upp. Ingen förklarade närmare vem han var. I dessa kretsar vet alla vem Gustaf är, förstod jag. Jag avvaktade och efter ett par samtal tonade bilden av den ivrige och detaljkunnige domaren i "Kvitt eller dubbelt" fram. Rösten avslöjade honom.

Vi fann varann snabbt, snarare förenade i allmänmänskliga spörsmål än i fågelintresse. Likväl följde jag med ut till Nabben flera morgnar. Reveljen gick halv fyra. Då hade jag fått två timmars sömn efter det sista skrivpasset, som i regel avslutades klockan två. Med den så småningom tveksamt uppstigande solen i ryggen gick vi längs stranden samtalande och iakttagande de morgonpigga fåglarna. Gustaf berättade om sina upplevelser i Falsterbo på 30-talet. De enorma rovfågelsträcken fascinerade mig. För en fågelnovis som jag är enstaka ormvråkar en sensation.

Gustaf (längst t.v.) underhåller fågelstationens gäster & personal, augusti 1990. Foto: Karin Persson

Anledningen till besöket i Falsterbo för Gustafs del var de flyttande ungstararna. Vi fick se dem komma i flockar, göra några lovar i riktning Danmark, vända om inåt land av tveksamhet för att slutgiltigt, dödsföraktande flyga ut över det vida havet.

Brushane, grönbena, ejder och många andra såg vi. Gustaf undervisade och jag försökte vara läraaktig, förvissad om det unika tillfälle som givits mig.

Mellan skrivpass och fågelpromenader delade vi måltider med Ola och systrarna Krupke. God mat i glada vänners lag, diskussioner om livets olika sidor och lite fågelprat var perfekt komplement till skrivandet och fågelskådandet.

"Musik i sommarnatten" hör svensk sommar till. Inte vet jag hur jag bar mig åt, men på konsert med Mia-Marianne och Per-Philip fick jag med Gustaf. Vi avnjöt det hela i den vackra sommarkvällen, trots att paret kanske inte hör till vare sig den enes eller den andres favoriter.

Dina kunskaper är vida. Alla exotiska träd i trädgårdarna i Falsterbo gav staden en sydeuropeisk prägel för en västgöte uppvuxen i granskogen. Du kunde namnge dem alla, utom ett. Det stod i en trädgård nära fågelstationen. Någon gång ska jag återvända dit och ta reda på vad trädet med den underliga doften har för namn.

Sedermåra har jag fått träffa Din Lena. Vi har delat upplevelser både i Tiveden och i Skåne. Klättringen i Tivedsbergen kommer inte jag att klara om jag blir över sjuttio. Då ska jag minnas Er båda, klivande som bergsgetter på klipporna.

Med denna berättelse vill jag nu utbrista i ett rungande fyrfaldigt HURRA, HURRA, HURRA, HURRA för Dig, Gustaf, på Din 80-årsdag och samtidigt ber jag om att få en varm hälsning framförd till Lena, som jag delar så många tankar med.

Ingegerd Rosborg

Ett skimmer över Gustafs dagar...

Arne Schmitz

Pågar skaffar sig väl alltid idoler, men de behöver visst inte hämtas bland filmstjärnor eller ur annan fiktiv hjältevärld. Den nära verkligheten kan duga ganska bra den också.

Med föräldrar, som skaffat sommarhus i Falsterbo, och tonåringars benägenhet att pröva alla tänkbara sysselsättningar låg det nära till hands att fastna för fågelintresset. Vi var några stycken, som i början på 1940-talet tiggde oss till kikare och kröp omkring bland de ännu kreaturstrampade tuvorna på Flommen och letade skärfläckebon och vipungar under sommarlovets första del för att sedan jaga "nya" arter i de mäktiga småvadarflockarna i lagunerna. Dybankarna låg den gången inte bara i dagen vid lågvatten utan också helt oskymda av vass och annan vattenvegetation.

Flommen, Falsterbo, augusti 1940. Foto: Folke Köhler

Huruvida sådan fågelskådning skulle visa sig tillräckligt spännande i längden må vara osagt, men vår nyvunna hobby sammanföll på ett lyckligt sätt med den uppmärksamhet, som kom att riktas mot flyttfågelsträcket över Falsterbo. Gustaf Rudebeck startade just då sina kontinuerliga fältstudier på Nabben.

Han var föregången av ett respektingivande rykte, inte bara som skicklig ornitolog utan också som temperamentsfull person, något som våra äldre kamrater noga underströk

Svan i kikaren. Gustaf t.v. med medhjälpare följer sträcket. I bakgrunden plattform för bättre utsikt över strandkanten, september 1945. Foto: Årne Schmitz/N

för oss, kanske inte så mycket för att hyfsa vårt uppträdande som för att i all vänlighet sätta skräck i oss inför mötet med "den store".

Förmodligen bockade vi oss djupt vid introduktionen och blev också vederbörligen imponerade av denna 15 år äldre farbror, hans dånande stämma och den i våra tonårsöron lika sällsamt klingande titeln, amanuens. Den var för oss lika obegriplig som obekväm att uttala (det bör kanske påpekas, att tiden hade ännu långt kvar till du-reformer och mera respektlös samtalston). Lyckan blev desto större, då Gustaf, förmodligen grundligt trött på tjattret från ynglingen i kölvattnet – vi vadade över Flommen från studentgården i Skanör ut mot revlarna – och de ideliga frågornas påhängda "herr Rudebeck", föreslog titelbortläggning. Dagens ungdom torde knappast kunna inse, vilken guldkant tillvaron i ett sådant ögonblick kunde få: man blev med ens accepterad och upptagen i en gemenskap och det av den största auktoriteten av alla!

Umgänget blev därmed mera otvunget men inte desto mindre stimulerande för oss nybörjare. Höstarnas fältornitologiska skola under Gustafs ledarskap blev inte bara utomordentligt trivsamt på alla de vis utan också otroligt effektiv. På veckor lärde man sig vad som skulle tagit årtal att inhämta med annan undervisning. Här gällde det – i motsats till det ordinära kunskapsinhämtandet i klassrummet – att verkligen visa framfötterna och helst också hinna före läromästaren att inte bara upptäcka en flygande fågel vid horisonten utan även vara först med artbestämningen. Förmodligen lät Gustaf oss hållas i denna inbördes tävlan, men vi fick stå där med skammen, om vi varit för raska att ropa ut iakttagelsen med felaktig beteckning.

Resultatet blev att blicken skärptes till det yttersta, inte bara för att upptäcka prickarna högt i vädret eller långt i fjärran utan också för att urskilja kännetecken i siluetter, färgteckning, flockbildning samt, inte minst sådana nyanser i vingförling och annat uppträdande, som kan röja arten och som aldrig går att läsa sig till i böcker. Vi lärde oss, måhända med viss överdrift, att fastställa arten till och med innan vi såg själva fågeln – blänket från sparvhökens vingklipp högt i skyn, den avvikande rovfågelsprofilen i den fjärran vråkskruven mm.

Gustafs entusiasm, förvisso inte mindre för 50 år sedan än den han alltsedan dess låtit så många andra ta del av, smittade oss fullständigt och obotligt. Så här långt efteråt tillåter man sig undra, om det inte var lika mycket för hans som för fåglarnas skull man så ihärdigt for till Falsterbo. Varenda veckohelg under september och oktober och dessutom alla inträffande skollovsdagar satt man på ångtåget ner mellan Malmö och Falsterbo. Till och med mer än så: en gång då latinskolans rektor plötsligt en förmiddag meddelade solskenslov för resten av dagen kastade sig undertecknad på cykeln för att vid tvåtiden lycklig uppleva vråksträckets slutfas i kliterna tillsammans med Gustaf. Tydligare än så kunde man nog inte ge uttryck för sin egen entusiasm!

Medan Gustaf dukar upp på sträckbänken sköter studenten Torsten Jacobsson observationerna, september 1945. Foto: Arne Schmitz/N

Vi som var med den gången vill nog gärna se höstarna för 50 år sedan som de klassiska på Nabben – den numera närmast anonyma trängseln har föga av den då rådande stämningen och andan av förbrödning. Här hälsade alla på alla med handslag och presentation, man lärde känna varandra i en gemenskap som var fullständig.

Här samlades kanske dussinet personer om söndagarna, de flesta anlända med morgontåget som annonserade sin ankomst bortåt niotiden med en rökpuff över trädtopparna. Någon mindre grupp tog sig ner på lördagskvällen och kunde i snart sagt obegränsat antal inhysas i våra sommarhus och då med kikaren som enda inträdesbiljett. Väckarklocka behövdes inte, som sådan fungerade kustpiparens vissling, exekverad av Gustaf då han i mörkret före gryningen susade förbi på sin velociped.

Med färgstark rapport om redan timade händelser hälsade han sedan välkommen i soluppgången längst ute på Nabben, den enda och självklara samlingsplatsen. Någon fågelstation existerade inte och följdaktligen inte heller ringmärkning eller annan ornitologisk aktivitet i fyrträdgården eller annorstädes. Anordningarna för flyttfågelstudier var, i den mån sådana förekom, enkla. Ett år kunde besökarna mangrant luta sig mot en gigantisk, fyrkantigt uppbyggd tånghög, hopsamlad för gödseländamål av ortsbefolkning. Den gav lä och delade under senhösten med sig av sin inneboende värme. "Sträckbänken", placerad för trötta golfspelares vila vid 17:e utslaget, fick varierad användning utöver obekvämt sittande: ryggstöd, utsiktsplats, bagagehylla och inte minst smörgåsbord för Gustafs spartanska frukostorgier. En säsong lät någon behjärtansvärd person resa en plattform, från vars tvåmetershöjd vattenbrynet på ömse sidor och där rastande eller förbisträckande vidare kunde hållas under kontroll.

Från dessa och andra positioner delade Gustaf ivrigt och i känd stil med sig av sina kunskaper och kryddade upplevelser. Samtidigt visade han sina adepter närmast förvånande förtroende: att sköta obsarna under hans ibland nödvändiga ärenden till Lund var nog en uppgift, som kunde lägga ett alltför tungt ansvar på unga axlar. Vi bar oss dumt åt ibland, men Gustafs tolerans var fullständig – de bitska kommentarerna eller svidande sarkasmerna riktades endast mot dumdryghet och besserwisser-attityder.

Från dessa härliga höstar bär vi lite till mans med oss episoder och minnesbilder, som ett halvsekel inte förmått bleka bort. Det mesta är väl personligt gods som inte kan vidarebefordras, men på en punkt torde alla vara överens:

"DET LÅG ETT SKIMMER ÖVER GUSTAFS DAGAR PÅ NABBEN.
VAR STODO VI, OM DE EJ VARIT TILL?"

Inspiratören Gustaf Rudebeck

Lars Svensson

Som ung och nybliven ornitolog på 50-talet visste jag mycket väl vem Gustaf Rudebeck var, långt innan jag träffat honom. För en 15-årig nyfrälst fågelskådare med behov av hjältar och förebilder föreföll Gustaf idealisk.

Gustaf omgavs av en aura av överlägsen skarpsyn och imponerande skicklighet i fältbestämning av fåglar. Som ung slök jag allt somskrevs om både fåglar och ornitologer, och Gunnar Svärds sons rader i Svenska djur, Fåglarna (1950), om Rudebecks säkerhet i fält hade etsat sig fast. Tänk om man en gång kunde bli till närmelsevis så kunnig!

Lockelsen i att snabbt öka sina kunskaper inom den nyvunna hobbyn, den idrottsliknande tävlingskänslan, hörde naturligtvis min unga ålder till. Men där låg en sund nyfikenhet på naturen bakom allt, och precis som för de flesta andra var det naturligt att först intressera sig för fältbestämning.

Nå, så hade man tidigt skaffat sig en förebild av allra högsta rang. Där fanns andra mera jämnåriga ledstjärnor under de första åren. Men Gustaf fick bli överstepräst.

Mitt första möte med Gustaf Rudebeck skedde i augusti 1957 på Falsterbo fågelstation. Jag hade fått en hett eftertraktad plats som ringmärkarassistentlärling, menig undermalaj av allra lägsta rang, och sprang och schasade fåglar in i den dåvarande oxelhäcksfällan utmed Ljungenvägen om dagarna, såg och lärde av glatta livet. Och så trädde legenden livs levande in på fågelstationen en eftermiddag – det var spännande!

Jag minns att jag tyckte att han verkade gammal. Det var han naturligtvis också jämfört med osnutne mig, men han var bara 43 år då och i sin krafts dagar. Han var glad och otvungen, saknade varje spår av avmätthet och "upphöjdhet" som kanske hans ålder och ställning i förhållande till mig och mina jämnåriga kamrater kunde ha föranlett. Nej, han talade till oss som jämlikar.

Och som han talade! Vi togs med storm. Det fullkomligt vällde ur honom upplevelser och åsikter, framförda på det mest medryckande sätt. Erfarenheter från hans banbrytande sträckobservationer från Nabben i Falsterbo blandades med ögonblicksbilder från Afrika, och dråpligt formulerade kängor utdelades såväl till mindre framsynt naturvård som till misshagliga personer. Vi skrattade gott åt hans livfulla, ja rent pojaktiga beskrivning av hur en skata kunde komma på idén att bli sträckfågel och klättra och klättra över golfbanan för att få det skrämmande vattnet så långt ifrån sig som möjligt, men hur

Skatan – dök som... Foto: John Larsen

den likafullt, kommen 200 m upp men i höjd med strandlinjen ”dök som saatan rakt ned och damp i strandrågen”. Härvid visade han med handen hur skatan flaxade och dök, och han kunde inte sitta still i stolen, saliven for, och de i pannan uppskjutna glasögonen föll ned på näsan. Vi lyssnade storögt och njöt.

Redan denna gång insåg jag att Rudebeck älskade fåglarna och naturen. Han var säker en gudabenådad fältornitolog som kunde plocka ut årets första fjällvråk på 2-3 km håll bland ormvråkarna. Men han var ännu större som inspiratör. Det var omöjligt att förbli opåverkad i hans närhet av hans smittande och oförtröttliga entusiasm. Jag glömmer aldrig hur han ledde en exkursion i Falsterbo och gick över golfbanan. Mitt i vimlet av rätt exotiska flyttfåglar pekade en av exkursionsdeltagarna, en äldre och välmenande dam, ut en bofink som hoppade på gräset, varpå Gustaf stannade upp, tog in den i kikaren och utbrast: ”Javisst ja! Se så rasande grann den är! Tjusigt!”

En annan minnesbild. Scenen är Naturhistoriska Riksmuseet och tiden är slutet av 60-talet. Jag hade vid denna tid beslutat mig för att sammanställa en guide för ringmärkare, och efter några säsonger som märkare och stationschef på Ottenby och Capri fågelstationer kände jag alltmer behovet av grundliga skinnstudier. Jag sökte mig allt oftare till Riksmuseet, vilket mest fick ske efter mitt ordinarie arbetes slut – jag arbetade om dagarna som förlagsredaktör.

Den självklare att be om hjälp och fråga om råd på museet var Gustaf, som då under några år innehade en intendentstjänst på vertebratsektionen. Dels var jag ytligt bekant med honom redan, och dels kände jag ju väl till hans eminenta fågelkunskaper. Den ytterst kunnige Ulf Bergström fanns visserligen även till hands, men hade man som yngre amatör och gäst en gång knackat på och mötts av hans stränga blick och ordkarga sätt undvek man helst honom.

Annat var det med Gustaf! Knappt hade man stuckit näsan innanför hans dörr förrän hans leende klöv ansiktet: ”Hej, hej. Kul! Kom in, vet jag!” Han hade alltid tid för mig, drog sig aldrig för att följa mig ut i samlingen, låsa upp något vrenskande skåp eller förklara någon egendomlighet i museets arrangemang av skinnen.

Jag, som själv är en mer reserverad och bekväm person, värms än i dag av tanken på vilken generös attityd Gustaf hade och vilket fint stöd han var för mig när jag skulle komma igång på ”banan” som skinngranskare.

Vid en storstädning på Riksmuseet hittade intendent Gustaf Rudebeck en sedan många år tillbaka bortglömd låda med värdefulla zoologiska rariteter. Det var 23 uppstoppade fåglar av arter som alla är utdöda eller utdöende. De två trepaniiderna på bilden har näbbar av ytterst sällsynt slag och kommer från Hawaii. Foto: Bengt Almquist.

Utdöda fågelarter i bortglömd låda Fynd vid städning

Intendent Gustaf Rudebeck sökte igenom hundra lådor som under många år stått undangömda på Riksmuseet. I den 99:e hittade han skatten: 23 fåglar från olika delar av världen, alla av utdöda eller utdöende arter. Sådana dyrgripar sätts inget pris på, men värdet kan uppskattas till några hundra tusen kronor. Ändå visste ingen om att de fanns. Fåglarna är inte katalogiserade.

Den som lade fåglarna i lådan måste ha vetat deras värde. I de hundra lådorna fanns sammanlagt flera tusen uppstoppade fåglar, men rariteterna var samlade i denna enda.

— Alltså måste mannen bekommit den döda skatten vara Nils Gyldestolpe, min företrädare som fågelman på museet, säger docent Rudebeck. Gyldestolpe, som slutade sin tjänst 1958, hade mycket goda internationella kontakter, och han har troligen blit för bit bytt till sig denna samling från olika museer. En alltför stor arbetsbörda hindrade honom troligen från att ta sig an tynden.

I lådan finns bland annat en laysanrall, en storfothöna, tre olika gärdsmysar från Västindien, elva mycket olika fåglar från Hawaii som dock är av samma familj, drepanidider.

Alla berättar de på sitt sätt om hur det går till när en fågelart försvinner. För det mesta är människan boven. En fågel som bott på människofritt område, exempelvis isolerade ögrupper, blir lätt utrotad när det kommer nybyggare. Den är oskygg och anar

inte faran från en katt som släppts ut. Dess miljö förändras av odlingarna och fågeln trivs inte längre. Dålig flygförmåga brukar även påskynda utdöendet.

Laysanrallen till exempel kunde inte flyga alls. Den fanns bara på ön Laysan i Stilla havet och försvann när amerikanerna hade en bas på ön under andra världskriget.

En snäppa från Chathamön finns ännu kvar i ett 50-tal exemplar, men de tre gärdsmysarna representerar utdöda arter. De fanns på Små antillerna, där befolkningen släppte ut mungo för att utrota skadedjur. När mungon fått bukt med alla skadedjur angrep den försvarslösa fåglar.

Bland drepanididerna från Hawaii finns arter med långa, smala och böjda näbbar och arter med korta kraftiga näbbar. Några är gröna och några är flammmande röda. Den minsta och rödaste heter också *Loxops flammea*. Av dessa elva fåglar är de flesta utrotade och de andra ytterst sällsynta.

Riksmuseet skall bevara minnet av dem. Tills vidare blir de inlåsta i kassaskåpet på kvällarna.

Tidningsklippet tillhandahållet av Wolf Jenning

En gång klagade jag: "Var är alla blåhakar? I skåpet gapar bara ett stort hål efter lådorna." Då fick Gustaf en glimt i ögat. "Jag tror jag vet." Så tog han en nyckelknippa, och vi tassade i väg genom mörka, dammiga korridorer. Så låstes en avliden professors dörr upp, och där inne, bland travar av särtryck, böcker, papper och kartonger återfanns museets blåhakesamling. Vi återbördade skinnen – tydligen efter ett par års exil – till sin rätta plats, och kände oss nästan som två buspojkar efter en lyckad räd med fickorna fulla av äpplen.

Mina besök i skinnsamlingen blev allt tätare, och till sist såg Gustaf till att jag betroddes en egen nyckel, så att jag kunde sitta kvar och arbeta halva nätterna och komma och gå på helgerna. Än i dag har jag kvar denna förmån – tack, Gustaf! Jag lärde till sist känna nästan varje skinn i samlingen, liksom de levande pytonormarna (som ibland kom lösa) och museets olika nattvakter. Men det är en helt annan historia.

1971 tillträdde jag som redaktör för Vår Fågelvärld. Ganska snart insåg jag behovet av att inrätta en raritetskommitté i SOF:s regi. Antalet aktiva fältornitologer hade ökat kraftigt, och rapporter om märkliga fåglar med dem. Det var inte gott att sitta som tidskriftsredaktör och bedöma trovärdigheten i alla dylika rapporter. En kommitté måtte till efter brittiskt och danskt mönster.

Efter diverse turer (och visst initialt motstånd inom SOF:s styrelse) fick jag min vilja igenom, och en kommitté skulle utses och börja fungera 1972. Jag tog kontakt med några erkänt skickliga fältornitologer i min egen generation och bad dem ställa upp. Detta gick bra.

Men jag vände mig också till två äldre toppornitologer, Wolf Jennings och Gustaf Rudebeck. Till min stora glädje accepterade båda. Jag tror att deras medverkan kom att förläna raritetskommittén en extra dignitet och auktoritet, inte minst i äldre ornitologers ögon. De tillförde båda stor erfarenhet och kunskap till granskningsarbetet, och jag tror att alla vi som var litet yngre i kommittén satte mycket stort värde på deras kloka råd och på att ta del av deras ofta större vidsyn och annorlunda infallsvinklar.

Speciellt Gustaf betonade gång på gång vikten av att inte blott bedöma beskrivningarna som rapportörerna sände in, utan att även söka ta hänsyn till observatörerna och deras växlande fallenhet, till observationsomständigheterna – till psykologin i samband med iakttagelser av mycket sällsynta fåglar. Lätt var detta inte, och sådana ofta delikata bedömningar måste hanteras med takt och omdöme. Men det var nog värdefullt att så till viss del ändå skedde.

Jag tänker ibland på Gustafs under Rk-arbetet ofta upprepade sentens, när någon yngre kommittéledamot försvarade en viss rapport och de karaktärer som där redovisades: "Allt mänskligt är skröpligt." Det vill säga: våra sinnen spelar oss så lätt spratt, och vår kunskap är ännu i långa stycken ofullständig. Ett längre livs erfarenhet och en smula bekantskap med elementär vittnespsykologi lär oss, att inte vara alltför trosvissa och övertygade i alla lägen.

Att Gustaf sedan någon enstaka gång drev sina teser alltför långt, och blev negativt inställd till en rapport bara på grund av observatörens bristfälliga meningsbyggnad och stavningsförmåga var en annan sak. Det berodde egentligen mest på att Gustaf tillhörde en

generation som fått lära sig hur man uttrycker sig och att han är en person som har mycket god stilistisk känsla. Mötet med en mindre språkvan, annorlunda skolad yngre generations texter kunde alltså bli frustrerande för honom. Men vi var ju fler i kommittén som kunde intyga, att rapportören säkert sett rätt, trots att "flyckten kändes tung; den gled flög aldrig".

Gott omdöme och insikt i bestämningspsykologi har Gustaf således massor av. Att han dessutom är så skarpögd som Svärdson tidigt beskrev fick jag senare bevis på många gånger. Jag minns en septemberdag 1973 vid Bosporen, då Stellan Hedgren och jag i våra Kowatubkikare på stativ febrilt försökte fokusera en egendomligt ljus rovfågel som kretsade minst 3 km bort. Vad var det vi betraktade? Ett par ögonblicks konfundering, innan värmedallret och avståndsfilmret hunnit utkristallisera sig till någonting bestämbar. Då hörs bakom våra ryggar Gustaf utbrista: "Titta där, där kommer ju en jåkligt ljus ormörn!" Retfullt enkelt. Vi kikar snopet över axeln och kan bara konstatera, att karln inte lånat någon tubkikare ens, utan som vanligt tittar i sin blanknötta, åldrade Zeiss-handkikare. Inte undra på att Gustaf skrev den första moderna bestämningsuppsatsen med de ögonen. Det var redan 1945 i Vår Fågelvärld, och den beskrev för första gången utförligt och träffande hur vråkarna kunde fältbestämmas.

Jag bugar mig för pionjären Gustaf Rudebeck, gratulerar honom på födelsedagen och önskar honom hälsa och många nya spännande fågelupplevelser.

Tack för all inspiration du givit mig!

Lars Sjöström

Gustaf Rudebeck – föreningsfunktionären

Sören Svensson

När Sveriges Ornitologiska Förening startade 1945 var Gustaf Rudebeck en av de nio som tog hand om rodret. Det skedde tillsammans med andra storheter som Sven Ekman, som blev föreningens förste ordförande, Gunnar Svärdson, Sigfrid Durango, Bertil Haglund, Yngve Cederholm, Lars Faxén, Victor Hasselblad och Erik Rosenberg. Gustaf var sedan ledamot av styrelsen i två perioder, 1945-53 och 1960-70. Tyvärr fick jag själv inte tillfälle att arbeta tillsammans med Gustaf i SOF:s styrelse, eftersom jag tillträdde som styrelseledamot samtidigt som Gustaf lämnade styrelsen. Det var dock ingen tvekan om att Gustafs dynamiska personlighet hade lämnat många och djupa spår både i verksamheten och föreningens profil. Och inte minst bland de personer som fortsatte i styrelsen.

Till yttermera visso kan noteras att Gustaf bidrog till Vår Fågelvärlds första årgång 1942 med en rapport om svart stork över Romeleåsen den 11 maj 1941. Gustaf beskriver i detalj hur storken kom flygande och sedan tog höjd tillsammans med två ormvrårar för att slutligen försvinna åt nordost. Han beskriver hur han fortfarande på hög höjd såg strupen glänsa i grönt och rött samt att näbb och fötter var mörkt röda på den praktfulla fågeln. Han slutar med att undra om det möjligen kunde vara en av de storkar som vid denna tid häckade i Uppland, trots att tidpunkten var sen för sträck.

Gustafs entusiasm för säregenheter får också utlopp senare i VF när han lyckas fylla flera sidor med ytterst läsvärda betraktelser över en afrikansk änka i en gotländsk lada. Gustafs berättarkonst och förmåga att notera och tolka detaljer skulle vi ha kunnat uthärda mycket mer av i tidskrifterna.

Gustaf var under många år också verksam i Skånes Ornitologiska Förening, först som styrelseledamot och sedan under åren 1967-70 som ordförande. Eftersom jag själv var med i SkOF:s styrelse under denna tid hade jag nöjet att uppleva Gustafs stora engagemang framför allt i olika fågelskyddsfrågor. Jag minns särskilt det stora arbete som Gustaf lade ner på naturvårdsproblemen kring byggandet av Sturups flygplats, något som bland annat förde honom till Regeringskansliet och Tage Erlander med föreningens protester. Men som så ofta kom naturvården till korta. Bättre gick det i olika jaktliga frågor där Gustaf också engagerade sig livligt. Särskilt på rovfågelssidan blev det framgångar och succesivt ändrade attityder.

En roande händelse minns jag också från styrelsearbetet i SkOF tillsammans med Gustaf. En vår kom en skrivelse från en herre med danskt namn och adress i Köpenhamn. Det var ett välformulerat brev med en touche av officiellt byråkratspråk. Skrivelsen orsakade både löje och upprördhet men behandlades ändå med största allvar. Den innehöll en begäran om att föreningen skulle ta ställning till ett förslag om att bygga ett fågelberg i Öresund för att gynna alkor och andra arter som saknade häckplatser i sundet. Berget skulle bli av betydande storlek och uppföras i naturfärgad betong för att inte störa

miljön. Styrelsen behandlade ärendet med största allvar men ville först informera sig närmare om detaljerna. En skrivelse avfattades till den angivna adressen i Köpenhamn. Men efter en tid kom brevet tillbaka: adressaten okänd. Ingen tänkte vid tillfället på att datum för styrelsemötet var 1 april! Numera är skämtaren avslöjad, men vet Gustaf vem det var?

Kanske vore denna fågelbergssidé något att ta upp i ny tappning när man bygger Öresundsbron? Brodelarna kunde ju byggas med hyllor och avsatser för alkor och tretåmåsar att häcka på!

Tack, Gustaf, för dina insatser i föreningsarbetet!

Sören Svensson

Åtta av SkOF:s tio hedersmedlemmar, hedersgäss kallade, vid utnämningen den 5 oktober 1984. Gustaf var naturligtvis en av dem (nr 3 från höger). De övriga är fr. v. Sören Svensson, Bengt Fritz, Sven Garpinger, Torsten Malmberg, Sven Mathiasson, Torsten Jacobsson och Staffan Ulfstrand. Foto: Gunnel Karlsson

Håll kunskapens fana högt!

P.O. Swanberg

En dag för sextiofem år sedan mötte jag i Helsingborg gymnasisten Gustaf Rudebeck. Han anförtrorde mig sin avsikt att inom kort kunna skriva in sig vid universitetet för att studera zoologi.

Det dröjde sedan inte länge, förrän man i pressen kunde läsa, att tre amanuenser vid Zoologiska Institutionen i Lund, med Gustaf Rudebeck i spetsen, dragit i gång en djupt engagerad kampanj mot nya attentat, som hotade "Klingavälsån" och olika våtmarker i dennas och Krankesjöns ekosystem.

Gustaf på besök i Hornborgasjön, 12 maj 1947.

Foto: P.O. Swanberg

som ville skaffa sig meriter i vetenskapliga sammanhang.

Jag fick åtskilliga brev (man skrev brev på den tiden!) och samtal, i vilka Gustaf skildrade sina upplevelser med sådan entusiasm, att han tycktes mån om att strax rädda vetenskapsmannens ansikte med uttryck som "det skall inte förnekas, att det var en praktfull syn" osv. Det fick inte riskeras se ut som om man kunde låta känslor dra iväg med vetenskaplig klarsyn!

Gustaf ville bryta isen för fältornitologi och visa dess vetenskapliga värde, för att inte säga dess omistlighet. Vi beundrade storligen hans målmedvetna ihärdighet 1942-1944,

På den tiden var det MAKt som gällde, ännu mer än idag. Jag greps och imponerades av studenten Gustaf Rudebecks oförfärade, värtaliga protester mot kortsynt oförstånd hos "etablissemangen". Både jordbruks- och ecklesiastikministern uppmanades att engagera sig för vidsynt samhällsintrasse.

Gustafs rakryggade, frimodiga hållning gjorde ett intryck, som jag aldrig kunnat glömma. Jag har många gånger gjort reflexionen att hans starka hävdande av respekt för kunskap, rätt och gediget samhällsansvar blev ett lärorikt exempel, när det senare gällde att befria samhället från ett sådant monument över okunnighet och rättslöshet, som Hornborgaträsket samtidigt utgjorde.

Ny banbrytande verksamhet skulle snart följa.

Före Gustafs tid hade fältornitologi knappast ansetts rumsren för den student,

att varje dag i alla väder praktiskt taget ensam registrera varenda liten fågel, som passerade ut vid Falsterbo Nabb. Det var före nutida anspråk på reglerad arbetstid etc.

Lönen för mödan blev doktorsavhandlingen STUDIES ON BIRD MIGRATION. Den blev en milstolpe i svensk ornitologi.

En ny etapp blev befattningen som chef för fågelavdelningen vid Transvaal Museum i Pretoria. Det gick inte att motstå Gustafs och Ingas invit att besöka dem där.

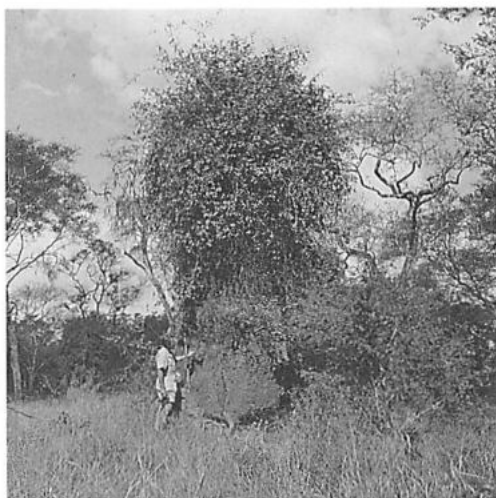
Gustaf visste, att mitt primära önskemål var att få uppleva våra svenska fåglar i deras tillvaro i Afrika. Det var i mars. Ladusvalan sades vara den då individrikaste fågelarten i Sydafrika men beräknades snart bryta upp mot norr. Gustaf styrde vår väg till ett komplex av vassfyllda småvatten, Lake Chrissie. Hur han bar sig åt för att räkna de ladusvalor, som på kvällen samlades för att natta i vassen, förstod jag inte, men jag litade på slutresultatet att virrvarret utgjordes av 1,5 miljoner svalor.

Det bjöds dessutom ett extra skådespel, som kanske inte ens min värd hade förutsett: i skymningen steg ur marken ett moln av svärmande termiter. Detta obeskrivbara moln nådde dock bara någon meter över marken, ty där ovan fungerade ladusvalors tusental som en veritabel skördemaskin, som obevekligt klippte av termitmolnet på bestämd höjd och rensade luften därovan. Finare regisserad inledning på studiebesöket hade inte kunnat önskas.

Under en lång malarieriskperiod var den vidsträckta Krüger National Park, stor som ett mellansvenskt landskap, stängd och obemannad. Men som tjänsteman vid museet och forskare hade Gustaf rörelsefrihet, vilket samtidigt innebar att färdas på egen risk. Han hade tagit på sig uppgiften att fågeltaxera utmed vägarna. Med Gustafs snabba artbestämningsförmåga behövde vi inte pröva bromsarna, så länge ingen av de 2000 elefanterna blockerade vägbanan.

En dag långt inne i vildmarken upptäcktes emellertid, att inga bromsar fungerade - ingen bromsolja återstod, mekanisk broms fungerade inte. Det var en dryg dagsresa till närmaste bebyggelse utanför reservatet, där hjälp kunde påräknas. Vi hade bara att fortsätta.

Det blev kväll och afrikanskt mörker. Utan att vi i lyktskenet visste det, följde vägen ovankanten av en ravin med en flod i botten. Plötsligt svängde vägen i rät vinkel och stupade rätt ned mot floden. I lyktskenet såg vi, att den vägfarandes facilitet i flodövergången bestod i en på botten gjuten vägbana, som markerades av en dubbel rad betongpelare, uppstickande ur vattnet.

Gustaf, granskande termitstack i Sydafrika, april 1956. Foto: P. O. Swanberg

Utan bromsar var det bara att sikta stint mellan betongpelarna och slänga in ettans växel som nödbroms. Farten bara ökade. Ingen hade talat om att ettan i denna bilen hade den individuella egenheten att hoppa ur vid försök att bromsa med den!

Vi rusade följaktligen rakt ned i floden, hade turen att inte tänga väggkantpelarna men fann, att vattnet, som sköljde över oss släckte både lyktor och motorns tändning.

Det hade dock inte förmått hindra bilen att slungas upp på ravinens motsatta sluttning mot floden. När den i nästa ögonblick stannat med ett ryck, och tyngdkraften tog över, hörde jag ur mörkret bredvid förarplatsen ett lika snabbt som engagerat rop: VI GLIDER BAKÅT! FLODHÄSTAR!! KROKODILER!! Samtidigt hade dock en vridning av ratten medfört, att bilen tryggt och mjukt bakifrån bromsades av välsignat elefantgräs på sluttningen. Happy end!

Under maj 1956 hade en sydafrikansk tolvdagarsexpedition utrustats för faunistisk inventering av Kalahari Gemsbok National Park, som utgör Sydafrikas omkring 25 svenska mil långa del av Kalahariöknen och sträcker sig som en mot norr riktad kil mellan Namibia och Botswana. (Gemsbok = oryxantilop).

Naturen där är föga gästvänlig. Vatten finns bara vid ett antal vinddrivna pumpar och det är genom hög halt av fluor giftigt, om vilket vi påmindes, när vi bland lämningar efter en gränspostering från första världskriget fann ett kanonrör, på vilket någon ristat följande uttryck för uppgivenhet: Den som dricker dör, den som inte dricker dör också. Bättre dö otörstig.

När det led mot aftonen den 19 maj, nådde expeditionen ett i förväg planerat rastställe. Gustaf skrev i dagboken: "Kaspersedraai. Stopp för natten. Ett lejon, en mycket stor hanne, hade föregående natt slagit en gemsbok (91 cm långa horn) här vid vindpumpen... anfallssträckan var väl några tiotal meter (som lätt kunde avläsas i sanden) .. innan den hunnit fatt gemsboken och slagit den till marken på stället."

Medan nattlägret gjordes i ordning med tillagning av antilopstek, egentligen insamlad för forskningsändamål, och grävande av var sin sovgrop i den varma ökensanden inför nattens -1°C , hördes på avstånd lejons rytande. Det föranledde en del skämt, vilka efter en stund avslutades med att expeditionsledaren torrt konstaterade, att "lejon äter inte människokött."

Alla lade sig i en ring under den gnistrande stjärnhimlen. Nästa dag skrev Gustaf i sin dagbok: "Jag sov gott på natten."

En resa på Gustafs initiativ, som blivit mig minnesvärd, var en tur Irland runt i oktober 1959. Hur skulle utpräglad sydvästflyttare bete sig, när de nådde land's end vid Atlantkusten? Det blev talrika "strandhugg" från landsidan i yttersta havsbandet för att utröna detta. De flesta flyttarna hann verkligen reagera och ändra kurs. Men det var något gripande i att se en del bofinkar, som fortsatte rätt ut i oändligheten över Atlanten så långt de kunde kvarhållas i kikaren!

P. Alf Svanberg

Svampinfektion där bak

Erik Witzke

När jag tänker tillbaka på mina första år som fågelskådare är det alltid du Gustaf som står där som mittpunkt.

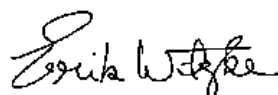
Du var helt enastående mot oss småpojkar (vi var några stycken) som du tog under dina vingars skugga och med tålmod förklarade gång på gång de speciella skiljetecknen på varje art.

Din humor och snabba repliker var alltid välkomna, som t. ex. när jag hade varit sjuk ett par dagar. När jag kom ut på Nabben igen sade du "Var har du varit?" "Sjuk" sade jag. "Vad då?" "Svampinfektion där bak" svarade jag. "Var dom ätliga?" var ditt snabba svar.

Vi hade en mycket fin och kamratlig sammanhållning där ute på Nabben, vi var inte heller så många den gången i början på 40-talet.

Kära Gustaf, jag ber att få hylla dig med ett stort tack för dom åren och sluta med ett danskt uttryck:

"Tack for din søde måde at være på!"

Slagfärdig

Sten Österlöf

Jag hade det oskattbara nöjet att under Gustafs många år på Riksmuseet dagligen äta lunch tillsammans med honom. Från andra sammanhang erinrar jag mig den internationella ornitologikongressen på Cornell University, Ithaca, USA 1962. Vi anlände från olika håll nästan samtidigt till receptionsdisken, båda från Riksmuseum, Stockholm, vartill mannen bakom disken skämtsamt frågade om det inte fanns någon mera stad i Sverige. "Jo," sade Gustaf med sin bullrande stämma, "*there is only one capital but there is another very important town called Lund*". Stor munterhet bland några danskar i närheten.

Vi slog oss ned vid matsalsbordet, då den mycket snackesalige professor R kom ångande och utbredd sig väldeliga om hur illa saker och ting sköttes på Riksmuseet i allmänhet och den nybildade ringmärkningscentralen i synnerhet. "Karln är ju helknasig" sa Gustaf på hög svenska och till slut stod han inte ut längre utan pekade på en av de latinska sentenser, som prydd matsalens väggar: *Vox clamantis in deserto*, reste sig och gick.

Jag har haft många roliga stunder med Gustaf, inte bara på Riksmuseet och i SOF.

Sten Österlöf

Gustaf och Sten Österlöf vid Ottenby, hösten 1970. Foto: Viking Olsson/N

APPENDIX

Förteckning över Gustaf Rudebecks publikationer

- sammanställd av honom själv

1. Den bruna gladan *Milvus migrans* (Bodd.) i Skåne sommaren 1936. - Fauna och flora 1937.
2. Fågelfaunan i Klingvallsåns dalgång. - Skånes Natur 1939.
3. Om en iakttagelse av *Phylloscopus trochiloides viridanus* (Blyth). - Fauna och flora 1942.
4. Preliminär redogörelse för fågeliakttagelser i Skanör och Falsterbo hösten 1942.
- Vår Fågelvärld 1943, häftena 1, 2 och 3.
5. Fältornitologiska kännetecken på våra svenska vråkarter. - Vår Fågelvärld 1945.
6. (tillsammans med Gunnar Svärdson): En rubbning i flyttfågelsträcket våren 1944.
- Vår Fågelvärld 1946.
7. En iakttagelse av ormörn *Circaetus gallicus* och några reflexioner i samband därmed.
- Vår Fågelvärld 1947.
8. Nyare observationer rörande höststräcket av rödstrupig piplärka *Anthus cervinus* (Pall.) över södra Sverige. - Vår Fågelvärld 1947.
9. Några allmänna synpunkter på fåglarnas flyttning. - Våra Fåglar i Norden, volym 4, 1947.
10. (tillsammans med Gunnar Nordqvist): I lövskogsområdet runt de sydsvenska sjöarna.
- Natur i Skåne 1947.
11. Fåglarnas höststräck över Falsterbonäset. - Natur i Skåne 1947.
12. Ornitologiska notiser från Skåne. (Gäller mindre korsnäbb, större korsnäbb, sävsparv, berglärka, blåhake och strömstare). - Fauna och flora 1948 och 1949.
13. Skrivit förordet, de allmänna delarna samt redogörelsen för flyttningen hos alla svenska fågelarter i "Förteckning över Sveriges fåglar", första upplagan, 1949. Bibehölls i följande upplagor.
14. Jägaren och rovfåglarna. - Skånska Jägarsällskapets Årsbok för år 1948. Lund 1949.
(Även tryckt i Sveriges Natur, Svenska Naturskyddsföreningens tidskrift, 1949, efter anhållan från redaktören).
15. Medarbetat vid utformningen av programmet för tionde internationella ornitologkongressen i Uppsala 1950.
16. Studies on Bird Migration, based on Field Studies in Southern Sweden. Lund 1950. Tryckt som supplement till Vår Fågelvärld. Gradualavhandling.
17. The Choice of Prey and Modes of Hunting in Predatory Birds with special Reference to their selective Effect. OIKOS, Acta Oecologica Scandinavica, 1950 och 1951.
Nytryck två gånger, 1976 och 1982, såsom Contribution no. 75 from Falsterbo Bird Station.

18. Ett par iakttagelser rörande massflyttning av *Pyrameis atalanta* och några reflexioner i samband därmed. - Opuscula Entomologica 1951.
19. The Migration of Birds of Prey in Southern Sweden, particularly at Falsterbo. Proceedings Xth Int. Orn. Congress in Uppsala 1950. Tryckt 1951.
20. Some notable Factors concerning the Migration of Palaearctic Birds. Proceedings Xth Int. Orn. Congress in Uppsala 1950. Tryckt 1951.
21. (tillsammans med G. Broekhuysen): Notes on the Cape Gannet *Morus capensis*. The Ostrich 1951.
22. Som fältornitolog i Sydafrika. Något om den svenska Sydafrikaexpeditionen 1950-51, dess ornitologiska arbetsprogram och några hittills vunna resultat. - Vår Fågelvärld 1953.
23. Report for the year ending 31st March, 1954. Division of Higher Vertebrates (Birds). Transvaal Museum, Pretoria, South Africa, Report 1954.
24. A Museum Expedition to Blouberg, January 1955. Bulletin of the Transvaal Museum, vol. 1, no. 1, 1955.
25. Där ladusvalan övervintrar. Nordenskiöld-samfundets Tidskrift 1954. Helsingfors 1955.
26. Some Observations at a Roost of European Swallows and other Birds in the South-eastern Transvaal. The Ibis 1955.
27. (tillsammans med Per Brinck): List of Localities investigated by the Swedish Expedition to Southern Africa in 1950-51. - South African Animal Life, vol. 1, 1955.
28. On an old Collection of Birds from South West Africa and adjacent Areas. - South African Animal Life, vol. 2, 1955.
29. On an old Collection of Birds from the Western Transvaal and adjoining Areas. - South African Animal Life, vol. 2, 1955.
30. Some Aspects on Bird Migration in the Western Palaearctic Region. Publicerad i: Bertil Hanström. Zoological Papers in Honour of his sixty-fifth Birthday, November 20th, 1956. Lund 1956.
31. (tillsammans med P.A. Clancey, R.H.N. Smithers, Jack Vincent och J.M. Winterbottom): First Report of the S.A.O.S. List Committee. - The Ostrich, December 1956.
(S.A.O.S. = South African Ornithological Society: Committee of systematic Ornithologists).
32. Resultat och tendenser inom flyttfågelforskningen. Våra Fåglar i Norden, andra upplagan. (Tryckår osäkert)
33. Observations on the Bearded Vulture *Gypaetus barbatus* in South Africa, with Notes on its Behaviour and Field Characters. - South African Animal Life, vol. 4, 1957.
34. *Buteo buteo trizonatus*, a new Buzzard from the Union of South Africa. Ibid., vol. 4, 1957.

35. Studies on the Sociable Weaver *Philetairus socius*, its Distribution and nesting Habits. Ibid., vol. 4, 1957.
36. Studies on some Palaearctic and Arctic Birds in their Winter Quarters in South Africa.
1. The European Swallow *Hirundo rustica* (L.). Ibid., vol. 4, 1957.
37. Studies on some Palaearctic and Arctic Birds in their Winter Quarters in South Africa.
2. Terns *Sternidae*. Ibid., vol. 4, 1957.
38. Studies on some Palaearctic and Arctic Birds in their Winter Quarters in South Africa.
3. Some Observations on the White Stork *Ciconia ciconia* (L.) in South Africa in the season 1950-51. Ibid., vol. 4, 1957.
39. Some additional Notes on the Buzzard, *Buteo buteo trizonatus*. Bull. British Ornithologists' Club 1958.
40. A new Race of the Bunting *Fringillaria capensis* (L.) from Angola. - Bull. British Ornithologists' Club 1958.
41. (tillsammans med Per Brinck): Strövtåg i naturen kring Hälsingborg. Publicerad i "Nordväst-skånskt". Hälsingborg 1958.
42. Studier på storvilt och fågel i sydafrikanska viltreservat, särskilt i Kruger National Park. - Svensk Naturvetenskap, Årsbok 1959.
43. Våra vråkar och hur man känner igen dem. Text: Gustaf Rudebeck. Redigering: P.O. Swanberg. - Vår Fågelvärld 1959.
44. Liten flugsnappare *Muscicapa parva* funnen häckande i Skåne. - Vår Fågelvärld 1960.
45. Sova, äta, ätas. En synekologisk rapsodi från Lake Chrissie, Sydafrika. Zoologisk Revy 1960.
46. Våra svenska fåglar i färg. Vol. 1: 1962. Vol. 2: 1964. Chefredaktör och delförf.: Gustaf Rudebeck. Medförf.: Sigfrid Durango, Kjell Engström, Eric Fabricius, Claes Ramel och Sten Wahlström. Bilder: F., M. & W Wright, Bror Hallberg och Sven Ekblom. Tecknare Claes Ramel. Kartor: Gustaf Rudebeck.
47. Flyttning och synekologi. - Zoologisk Revy 1963.
48. Studies on some Palaearctic and Arctic Birds in their Winter Quarters in South Africa.
4. Birds of Prey *Falconiformes*. - South African Animal Life, vol. 9, 1963.
49. Studies on some Palaearctic and Arctic Birds in their Winter Quarters in South Africa. 5. Waders *Charadriiformes*: *Charadrioidea*. - Ibid., vol. 9, 1963.
50. Något om flyttning inom djurriket, särskilt hos fåglarna. - Svensk Naturvetenskap, Årsbok 1964.
51. Klenoder i Skånes natur III: Vårdag på Vombs ängar år 1937. - Skånes Natur 1965.
52. On a migratory movement of wasps, mainly *Vespa rufa* (L.), at Falsterbo, Sweden. - Proc. Royal Entomological Society of London, Series A, 1965.

53. Jakten kan skötas bättre! - Jaktmarker och fiskevatten 1966.
54. Skånes ornitologiska förenings yttrande över planerna på ett flygfält vid Sturup. - Meddelanden från Skånes Ornitologiska Förening 1967.
55. A new Race of the Spike-heeled Lark *Chersomanes albofasciata*, from Angola. - *Ornis Scandinavica*, volym 1, no. 1, 1970.
56. Svensk raritetskommitté inrättad. - Vår Fågelvärld 1972.
57. Ornitologiska Skåneminnen: en oktoberekursion till Sövde 1939. - Meddelanden från Skånes Ornitologiska Förening 1972.
58. (tillsammans med Sven-Axel Bengtsson): SkOF:s Afrikaresa februari 1972. - *Ibid.*, 1972.
59. Ornitologiska Skåneminnen: min första toppdag för rovfågel vid Falsterbo. - *Ibid.*, 1972.
60. Falsterbo - god fågellokal året runt. Publicerad i FALSTERBO. Guide utgiven av Svenska Naturskyddsföreningen. Medverkande (i bokstavsordning efter efternamnen): Gunnar Brusewitz, Mikael Kristersson, Berith Persson, Gustaf Rudebeck, Arne Schmitz. Utgör nr 44 i serien Meddelanden från Falsterbo fågelstation. 1972.
61. En sydsåkansk fågelexkursion våren 1938. Publicerad i Julglimten, utgiven av Jönköpings Läns Blindförening 1972.
62. Ornitologiska Skåneminnen: en exkursion till Härkeberga våren 1941. - Meddelanden från Skånes Ornitologiska Förening 1973.
63. Fågelsträcket vid Ottenby. Specialrecension av Edlestam: The Visible Migration of Birds at Ottenby, Sweden. - Vår Fågelvärld 1973.
64. Sträcket av rovfågel och stork över Bosporos - några kommentarer till höstresan 1973. - Anser 1974.
65. Rapport från Silvåkratornet vid Krankesjön.
 1. Öväntat riklig förekomst av skräntärna *Hydroprogne tschegrava*.
 2. Havsörn *Haliaeetus albicilla* sommaren 1973. - Anser 1974.
66. Ornitologiska Skåneminnen: att gå Klingvallsån. - Anser 1975.
67. Rapport från Silvåkratornet vid Krankesjön.
 3. Novemberdag med storlabb *Stercorarius skua*. - Anser 1975.
68. (tillsammans med Johnny Karlsson och Anders Lindgren): Drastiska förändringar i vegetation och fågelfauna i Krankesjön och Björkesåkrasjön 1973-1976. - Anser 1976.
69. (tillsammans med Stellan Hedgren, Gunnar Strömberg, Lars Svensson och Uno Unger): Förnyad granskning av några äldre fynd av sällsynta fåglar. - Vår Fågelvärld 1976.
70. Iakttagelser av amiraler *Vanessa atalanta* (L.) på flyttning söderut. - Entomologen 1976.
71. The taxonomical Value of certain Characters in the Bird Genus *Buteo*. *Zoologica Scripta*. Proc. First Scandinavian Symposium on Systematic Zoology. Stockholm 1976.

72. Sövdetraktens rovfåglar för 40 år sedan och idag. - Skånes Naturs Årsbok 1979.
73. Den stubbstjältade seglaren *Apus affinis*, en för Sverige ny fågelart. - Vår Fågelvärld 1980.
74. (tillsammans med Carl-Axel Bauer och Sune Christiansson): Amerikansk brunand *Aythya americana*, en ny art för Europa, funnen i Malmö. - Vår Fågelvärld 1980.
75. En afrikansk paradisänka *Steganura orientalis interjecta* funnen frittflygande på Fårö vid Gotland. - Vår Fågelvärld 1981.
76. Fågelflyttning i Afrika - en specialrecension. Anmäler Kai Curry-Lindahl: Bird Migration in Africa. Movements between six Continents. - Vår Fågelvärld 1982.
77. Fågelexkursioner kring Krankesjön och Vomb för ett halvt sekel sedan. - Skånes Natur 1983.
78. Beståndsändringar hos vissa skånska fåglar under de senaste 50 åren. Publicerad i Populationsekologi. Under redaktion av Thomas Alerstam, Johnny Karlsson och Christian Otto. Stockholm 1985.
79. Klingvallåsns regleringsföretag år 1939. - Skånes Natur 1986.
80. Tillrättaläggande om Fogelboken. Redogör för granskningen av Olof Rudbecks Fogelbok och den till engelska översatta upplagan av samma arbete, kallad Book of Birds, inför tryckningen år 1987. - Svensk Bokhandel 1987.
81. (tillsammans med Berith Cavallin): Råkkolonier tvärs över Skåne. - Skånes Natur 1988.
82. Biologistuderande och e o amanuens på 30-talet. Publicerad i "Under Lundagårds kronor", femte samlingen, del 1, under redaktion av Gunvor Blomquist. Lund University Press, Lund 1990.
83. Dagbok år 1938. Bokförlaget Signum, Lund 1993.

Notiser och korta meddelanden (ganska många)

Exkursionsrapporter (stort antal)

Recensioner (måttligt antal)

Artiklar i tidningspressen (fåtaliga)

ANSER, Supplement 35